

Menschliche
Scharffsinnigkeit
vergangener und ietziger
Zeiten,
Welche
Nach dem Geschmack der heutigen Welt
Nothwendige Wahrheiten
offenbahret,
Verderbliche Sitten
verbessert,
Und
Die Vortreflichkeit des Christen-
thums erhöhet,
Aus dem Frantzösischen ins Deutsche
übersetzet,
Und mit einer Vorrede gezieret
von
M. Carl Gottfried Engelschall,
Königl. und Churfl. Sächß. Hof-Prediger in Dreßden.

Schweidnitz und Leipzig,
Verlegts Johann George Böhm. 1732.

CARL GOTTFRIED ENGELSCHALL

MENSCHLICHE SCHARFFSINNIGKEIT VERGANGENER UND IETZIGER ZEITEN

MENSELIJKE SCHERPZINNIGHEID UIT VROEGERE EN HUIDIGE TIJDEN

1 7 3 2

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

7 maart 2018

INHOUDSOPGAVE

BRONVERMELDING

http://www.zvdd.de/dms/load/met/?PPN=urn%3Anbn%3Ade%3Abvb%3A12-bsb10576050-4

http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10576050_00005.html

Schweidnitz, 1732

HET OMSLAG

Menselijke
scherpzinnigheid
uit vroegere en huidige
tijden,
die
naar de smaak der huidige wereld
noodwendige waarheden
openbaart, verderfelijke zeden
verbetert,
en
de voortreffelijkheid van het christen-
dom verhoogt,
vanuit het Frans in het Duits
vertaald,
en met een voorwoord gesierd
door
M. Carl Gottfried Engelschall,
koninklijk en kerkelijk Sachsisch hofprediker in Dresden.

Schweidnitz en Leipzig,
Uitgeverij Johann George Böhm, 1732.

INLEIDING VAN DE VERTALER

Het vertalen van een werk met aforismen is niet een onverdeeld genoegen. Er zit heel wat kaf tussen het koren, en al gauw ontaard een en ander in tegeltjeswijsheid. In dit werk zitten bovendien nogal wat controversiële en seksistische uitspraken. Ik distantieer mij hier volledig van. Niettemin maakten de echt diepzinnige uitspraken het de moeite waard om het werk te vertalen.

Op het omslag wordt vermeld dat het werk voorzien is van een voorwoord door Carl Gottfried Engelschall. Daaruit valt af te leiden dat hij de samensteller is.

Engelschall noemt namen bij de uitspraken en soms ook het werk waaraan ze ontleend zijn. Hij zet deze in de kantlijn, waarbij regelmatig druk- of zetfouten aan de orde zijn. Waar mogelijk heb ik ze verbeterd. Het is ondoenlijk om ze in deze vertaling eveneens in de kantlijn op te nemen. Ik vermeld ze daarom als voetnoot, telkens opgenomen achter het eerste woord van iedere passage waarop ze betrekking hebben.

Verder geeft de auteur in zijn voorwoord nog een aantal voetnoten, aangeduid met a t/m f. Deze heb ik - om ze te scheiden van de in de kantlijn vermelde noten - opgenomen als eindnoten. De inhoud daarvan is op enkele punten onduidelijk. Soms is die in het Duits gesteld, soms in het Frans, waarbij markeringen met aanhalingstekens ontbreken, zodat niet steeds duidelijk is waar een boektitel begint of eindigt.

Mijn eigen voetnoten heb ik tussen haakjes gezet. Verder heb ik waar nodig in de voetnoten woorden uit de tekst geciteerd, tussen dubbele aanhalingstekens.

De auteur zet in diverse kopjes boven de paragrafen een subtitel tussen haakjes, die kennelijk vanuit het Franse origineel stamt. Omdat ze niets toevoegen, heb ik ze weggelaten. Voorbeelden: “Favoriet (mignons)”, “Berispers (moqueurs)”.

Ruud Muschter

DE TEKST

Voorwoord.

De zeer geachte lezer wens ik gezondheid, leven en zegen van God!

De Franse lelies hebben, net als in andere galante en nuttige studies, ook vooral in moraal, ofwel zedenleer, een zeer sterke geur in de geleerde wereld uitgebreid. Wij Duitsen zijn daar zo tuimelend en verrukt door geworden, dat wij de morele opmerkingen en beschouwingen van de heren Fransen als goddelijke orakels en onzichtbare parels zeer begerig overal bijeenzoeken, net zo alsof de goedige natuur ons een dergelijke geest en inzicht gans ontzegd en ontnomen had. Ik schrijf dit niet uit afgunst jegens een vreemde natie, doch veelmeer om onze eigen eerdere traagheid en nalatigheid te noteren, dat wij allen de fonteinen en ware bronnen der moraal, ik doel op de gulden geschriften van Plutarchus en andere oude wijzen, onberoerd en in het stof laten liggen. Daarom is het bepaald geen wonder, dat wij zogezegd op de knieën van het kleine beekje en stroompje zo dorstig likken, terwijl wij van de zoetheid der bronnen zelf merendeels geen ware smaak hebben. Doch de heren Fransen zoeken van jeugd af aan uit de schimmel en het verval der oudheid de onverweesde leerspreuken tevoorschijn, overtrekken ze naar de huidige mode met een aanmoedigende stijl, en verkopen ze ons voor geheel nieuw bedachte waarheden. Daarover moet men redelijkerwijze aan hun onvermoeibare ijver de verschuldigde lof verstrekken. Gewis heeft de heer Charron met zijn ‘Lumière de la Sagesse’[i] in de moraal een zeer groot licht gegeven. Aan het tweede deel, waarin hij de staatsleer behandelt, heeft hij de geleerde Lipsius ten grondslag gelegd, en wat deze al te kort beroert, heeft hij uit bepaalde beginselen grondiger en wijdlopiger uitgevoerd. Naudaeus geeft in zijn politieke overwegingen over de staats-

grepen zelfs de voorkeur aan deze Charron en de heer Montagne boven Plato, Socrates[ii] en alle andere wereldwijzen. De beroemde heer Bayle[iii] zou het ‘Essais de Morale’ van laatstgenoemde[1], dat in het jaar 1580 in quarto werd uitgegeven, uit het hoofd hebben gekend. De heer Petrus Nicolle, die in het jaar 1625 te Chartres geboren werd en op 16 november 1659 gestorven is, heeft zich ook door zijn proeven in de moraal[iv] een onsterfelijke naam gemaakt.[2] En wie is er niet mee bekend, dat de heer Nicolaus Fouquet[v] - een vroegere schatmeester, procureur-generaal in het parlement te Parijs, alsook hoofdintendant der financiën bij de koning in Frankrijk, Lodewijk XIV, die, aangezien hij van al de grote uitgaven verdacht werd, op 5 september 1661 te Nantes werd gearresteerd, ook van al zijn papieren werd beroofd en in het jaar 1680 in de maand april gestorven is - voor een schitterend moreel werk uit de spreekwoorden en predikerboeken van Salomon, zowel als uit het boek Sirach, met algemene instemming van de lezer vervaardigd, en diverse uitgangspunten getoond heeft die voor de mensen nodig zijn, alsook die hun plicht jegens andere mensen betreffen. Gewis is deze bekwame auteur (die door de gevangenis, net als voorheen de afgodische koning Manasses, tot een solide kennis is gebracht), geen pedant geweest, doch hij heeft een groot inzicht in de aangelegenheden van de wereld gehad. Ja, welk een onsterfelijke roem heeft zich niet de scherpzinnige abt in Frankrijk, De Bellegarde, door zijn ‘Reflexions sur le ridicule’, ‘Les Charactères d’Epictete’, ‘Les Regles de la Vie civile’, ‘Lettres curieuses de Litterature & de Moral’, ‘Reflexions sur la Politesse des Moeurs’, ‘L’Art de connoitre les Hommes’, et cetera, in de wereld verworven? Hoe hoog schat men niet de geestelijke en morele preken van R.P. Cheminais en van R.P. Lud. Bourdalouë? Waarvan gene te Brussel in 1710, doch deze te Antwerpen in 1712 aan het licht

---

[1] [Onduidelijk. Hier wordt naar Socrates verwezen, die zelf geen werken schreef; vert.]

[2] [Lees: Pierre Nicole. Deze schreef de ‘Essais de Morale’; vert.]

zijn getreden. Ja, er hebben zich zelfs geleerde dames in Frankrijk aan de moraal gewaagd, en hun geoefende zinnen daardoor te kennen gegeven. Madame de Scudery[vi], die door de grote Lodewijk XIV een jaarlijks pensioen van 2000 livres genoot en in 1701 uit de wereld afscheid had genomen, heeft door haar 'Conversation fur divers Sujets de Morale' groot applaus bij de geleerden gekregen. Om maar te zwijgen over de zeer beroemde madame Anna Dacier[vii], die in de 'Morale' in de Griekse en Latijnse taal sprak, alsook in de 'Critic' een ongemene vaardigheid heeft bezeten, en in het jaar 1721 op de 27e augustus het tijdelijke met het eeuwige heeft verwisseld. (g) De huidige verzameling van korte en zinrijke morele spreuken hebben wij eveneens aan de roemrijke ijver van een zeer geoefende Franse heer te danken, die gans oprecht de bronnen der 'Morale' uit de geschriften der ouden, doch tegelijk ook uit de beste beekjes van de recentere moralisten, in een aangename melange, doch tegelijk ook in goede orde, gecombineerd heeft. Men heeft bij het vertalen de vrijheid genomen om de door de auteur geliefde alfabetische ordening naar de Duitse voorgeschreven titels te muteren, doch de Franse tussen haakjes te zetten, aangezien men met deze vertaling diegenen wilde tegemoetkomen die hetzij de Franse taal niet machtig zijn, of dit moraalbibliotheekje - dat zich zeer zeldzaam heeft gemaakt - tot nu toe vergeefs hebben gezocht. De zeer waarde lezer late zich de dienstvaardigheid van de heer uitgever zo goed mogelijk zijn aanbevolen, en gebruike deze wijze en opbouwende spreuken met al het nut en plezier.

Afwezigheid.

- Door onze afwezigheid kunnen wij niet allemaal een zo groot verlangen naar ons bij anderen opwekken als wij ons wel inbeelden. Want men pleegt ook uiteindelijk diegenen te vergeten, die geloofden dat zij nog zo onontbeerlijk waren.
- Wanneer men slechts allerhande andere liefhebberijen heeft, kan men de afwezigheid of verwijdering van iemand anders wel dulden.
- Wil men de liefde gaarne verzwakken, dan hoeft men zich alleen maar te verwijderen. Wanneer steeds het ene goede op het andere volgt, wordt men er tenslotte zat van. Doch een korte verwijdering maakt de liefde wederom opnieuw enthousiast en vernieuwt de vriendschap.
- Een minnaar verliest zeer veel aan zijn medeminnaars wanneer hij zich moet verwijderen.
- Er zijn overal schoonheden, en de afstand maakt weliswaar bedroefd, doch hij maakt ons ook menigmaal trouweloos.
- Een korte afwezigheid belevendigt de ziel, doch een al te lange doet haar gans wegsterven.
- Het genoegen dat wij genoten hebben voor onze verwijdering, en waar wij na deze op hopen, kan heel gemakkelijk de droefenis verzachten waarmede onze verwijdering begeleidt wordt.

Adel, voorname personen.

- De ouderdom geeft aan alle dingen een hoogachting, voornamelijk echter aan de stammen en geslachten der mensen.
- Hebt[3] gij de adel, dan hebt ge een licht bij u dat het goede of het slechte aan u veel kennelijker en merkbaarder maakt.
- Adel komt van de deugd. Zonder deze kunt ge geen adel hebben.
- Het[4] beroemde leven van grote lieden bedekt de schande en lage daden van hun nakomelingen.
- De[5] roem van onze voorouders is een erfenis, aan het bezit waarvan slechts eigen verdiensten en waarden ons kunnen helpen.
- Zich zuiver beroemen op de adel van zijn voorvaderen is net zoveel, als wanneer men onder in de wortels de vruchten zou willen zoeken die men toch boven aan de stam moet vinden.
- De bron is weliswaar vaak klaar en helder, doch de beken zijn desalniettemin troebel.
- Hoge geboorte en deugd zijn twee volkomenheden die alles bevatten. En wanneer ze allebei bijeen zijn, mag men wel zeggen dat ze een ware wolk van eer vormen, die degenen die daarmede bekleed zijn, geheel omgeeft met glans.
- Wanneer[6] voorname lieden reeds de gierigheid en hoogmoed uit hun ziel verbanden, zouden ze er nog genoeg moeite mee hebben wanneer zij zich door hun gebras en wellust, van hun onwetendheid en van hun onverstandig handelen zouden willen losscheuren.

---

[3] Sallustius.
[4] Marius.
[5] Seneca.
[6] Lucianus.

- Grote[7] lieden plegen in het algemeen bekwame personen te haten, doch daarentegen diegenen te liefkozen die het niet waard zijn.
- Aangezien grote lieden bijzondere eigenschappen hebben, geven zij zich niet gaarne met anderen af, uit vrees dat zij zich door een vertrouwde omgang met hun vrienden al te verachtelijk maken.
- Wilt gij u bij voorname lieden geliefd maken, bewijs hun dan altijd meer eer dan gij hun verschuldigd zijt, en stel u op alsof ge u voor hun aanwezigheid schuwt.
- Men moet zijn hoogheid zo nu en dan even aan de kant leggen, wanneer men die goed wil laten zien.
- Grote lieden zijn er slechts op bedacht, hoe zij zich van anderen willen onderscheiden en verwijderen. Want daarin bestaat nu juist hun ijdele genoegen.

Aalmoezen.

- Rijkdommen zijn de middelen waardoor wij de goederen des hemels kunnen bereiken.
- Wij[8] kunnen van onze rijkdommen niets meenemen naar gene wereld, behalve wat wij door de handen der armen daar naartoe laten dragen.
- Een kleine en geringe aalmoes wordt groot wanneer men hem geeft, en nog eerder wanneer men erom gevraagd wordt.
- God[9] heeft ons ertoe geboren laten worden opdat wij onze naaste dienen en hem liefderijk hulp geven.
- De[10] liefde voor de naaste is onder de gemoedsbewegingen de allerbeste en verstandigste. Wij moeten als verstandige mensen - wanneer wij in de menselijke maatschappij geluk-

[7] Lucianus.
[8] De Barry.
[9] Quintilianus.
[10] Essais de Morale.

zalig willen leven, en ook als christen - anderen liefhebben wanneer wij de eeuwige zaligheid willen bereiken.

- De allerbeste en loffelijkste aalmoes is die, welke men met deemoed en in stilte geeft.
- De armen zijn de voorspraak van de rijken; zij voeren de groten de hemel binnen.
- Vraag niet wederom diegene om een aalmoes, die u om een aalmoes heeft gevraagd.
- Zijt[11] gij jegens de onvermogende armen goedaardig, dan zal ook God, die alles vermag, jegens u goedaardig en genadig zijn.
- Er is niets roemrijkers dan wanneer men het vermogen heeft - en niets prijzenswaardigers dan wanneer men de wil heeft - om goed te doen voor de armen.

Ouderdom.

- Seneca roemt de ouderdom, omdat deze ons de kracht en de middelen beneemt om kwaad te doen, ook al zouden wij het graag doen.
- De ouderdom zal ons nimmer mismoedig maken, wanneer wij slechts steeds naar ons verstand handelen.
- Aangezien oude mensen zich niet meer in staat zien om anderen met hun slechte voorbeelden te verleiden, zo hebben zij er nu hun plezier in wanneer zij anderen veel goede regels en herinneringen kunnen voorzeggen.
- Wanneer wij de fouten van onze jeugd proberen te verbeteren, overvalt ons daarbij de ouderdom.
- Ouderdom is het graf der schoonheid.
- Ouderdom maakt de grootste huichelaars. Want oude mensen stellen zich in het algemeen slechts aandachtig en vroom op, omdat hun toestand dat met zich brengt. En aangezien zij zich niet meer door hun vervallen schoonheid kunnen presenteren, proberen zij door een aangenomen

[11] Marcus Aurelius.

aandacht en eerbaarheid voor de spotternij van de jongelui te beschutten.

- Wanneer oude mensen door de aangroei van hun jaren de genoegens die zij anders in de wereld genoten, kwijtraken, nemen zij hun toevlucht tot vroomheid. Ofschoon zij daarmede datgene wat zij verloren hebben, niet terugkrijgen, kunnen zij op z'n minst hun ergernis verbergen en bemantelen die zij innerlijk in hun hart hebben, omdat zij niet meer kunnen meedoen.
- Een deugdzame ouderdom is iets onschatbaars.
- Niets siert de ouderdom meer, dan de deugd.
- Oude mensen moeten niet alleen voor zichzelf, doch ook voor anderen wijs en verstandig zijn.
- Oude mensen moet geen genoegen en pleziertjes meer zoeken, en als zij ze zoeken, vinden zij ze niet meer.

Ambtsbediening.

- Wanneer men geen bediening heeft, kan men heel gemakkelijk een grote gedaante van zichzelf maken, zodat anderen ons voor waardig aanzien om dit of dat ambt te bekleden. Doch wanneer men werkelijk in een beheers-situatie zit, is het iets moeilijks om zich steeds in een dusdanig aanzien te houden, dat anderen ons ons ambt waardig achten.
- Wilt[12] gij tonen dat ge een ambt waardig zijt om te bekleden, moet ge alle moeite en arbeid met geduld verdragen, en uw zwakheid nergens laten merken.
- Wilt ge een mens goed leren kennen, kijk dan hoe hij zijn ambt uitoefent.
- Wanneer gij in een hogere stand komt, verander dan niet uw gemoed en uw goede zeden.
- Lieden van grote verdiensten zijn naar hun geweten verbonden om naar hoge ereambten te streven, opdat zij

[12] Bacon.

aldus de gelegenheid kunnen krijgen om loffelijke en grote daden te verrichten.

- Niemand moet het ondernemen om een hoog ereambt te bekleden, wanneer hij geen bijzonder aanzien en bekwaamheden heeft.
- Het ambt moet niet ons, doch wij moeten het ambt een glans en aanzien geven.

Aanklacht, beschuldiging.

- De[13] rechtvaardigen worden net zo goed aangeklaagd als de slechteriken. Het onderscheid is echter, dat de rechtvaardigen met vreugde voor de rechter treden, doch de slechteriken voor hem wegvluchten.
- Wanneer[14] de onschuld van een rechtvaardige aan den dag komt, heeft hij meer eer, dan wanneer hij nimmer aangeklaagd was geworden.
- Wij kunnen ons niets beters wensen, dan de onschuld, zodat niemand ons wat slechts kan verwijten.

Arbeid.

- Diegene[15] heeft genoeg gedaan, die niets heeft nagelaten wat hij had moeten doen.
- Tiberius gaf op de dag dat hij zijn regering begon, aan de hoofdman van de wacht dit woord tot wachtwoord: “Laboremus”, laat ons werken.
- Zonder vlijt en arbeid kan men niets bijzonder in de wereld uitrichten.
- Werken is voor God het aangenaamste offer.
- Een voortdurende beweging en arbeid is veel beter en gezonder, dan wanneer men steeds stil en werkeloos is.
- Het werk is het beste onderhoud van ons leven.

---

[13] Quintilianus.
[14] Quintilianus.
[15] Augustus.

- De rust die wij ons door het werk verschaffen en verwerven, is de allerzoetste en aangenaamste.
- Wie rusten wil, moet werken.

Armoede.

- Ouderdom en armoede houden ons weg van de zonde.
- De armoede bevrijdt ons van de tirannie van het geluk.
- Wie weinig heeft, hoeft zich weinig zorgen te maken.
- De armen zouden hun ellende niet zozeer voelen en ondergaan, wanneer zij niet immer de schatten en heerlijkheid der rijken aanzagen en bewonderden.
- De verachting is een van de grootste euvelen die met de armoede verbonden zijn.
- Een arme die verstand heeft, verdrijft de verwachting met verachting.

Kunst om te leven.

- Een verstandig iemand laat zich slechts door de deugd leiden.
- Wanneer men echt goed zou willen leven, zou men tweemaal moeten leven. De beste wijze om te leven, is deze: geloof in een God, houd uw tong in toom, matig uw toorn, kies de beste godsdienst, doe niets kwaads, ga met deugdzame lieden om, bedek de gebreken van uw naasten, verkwik de armen met uw aalmoes, en verwacht de eeuwigheid tot loon.

Artsen.

- Wanneer de ziekte dodelijk is, is het sterven het beste middel.
- Tiberius lachte diegenen uit, die nog in hun zestigste jaren de artsen om raad vroegen, terwijl zij immers in zovele jaren als zij geleefd hadden, gemakkelijk zelf hadden moeten leren wat schadelijk of verdraaglijk voor hen was.

- Het optreden der artsen is gebaseerd op de vrees der mensen.
- Het bedrog is in de artsenijkunst net zo toegestaan als in de staatkunde.
- Men klaagt niet zonder reden over de artsenijkunst, aangezien haar middelen met veel onbarmhartigheid en gevaar verbonden zijn, en omdat de twisten der artsen het grootste deel der mensen om het leven brengen.
- De[16] juist weg naar ons welzijn is, wanneer men geen arts nodig heeft.
- Toen iemand zijn arts uitbetaalde, zei hij tegen hem: “Ik betaal u dit niet omdat gij mij gezond hebt gemaakt, doch omdat gij mij met uw artsenij niet op het kerkhof hebt gebracht.

Opvoeding.

- Een[17] goede opvoeding is het tweede[18] leven dat ouders hun kinderen kunnen geven.
- Bij[19] de opvoeding moet men de juiste middenstraf tussen een al te grote strengheid en meegaandheid weten te treffen.
- Een goede opvoeding draagt net zoveel bij aan een goed verstand, als de natuur.

Belastingen.

- Niet de vorst, doch het geld voert de oorlogen.
- De algemene rust kan zonder wapenen niet bestaan. De wapenen echter kunnen zonder geld niet gevoerd worden.
- De haat van degenen van wie de vorst iets wegneemt, is veel groter dan de liefde en dankbaarheid van diegenen aan wie hij wat gegeven heeft.

---

[16] Petrarcha.
[17] Gomber Ville. Lees: ‘Gomberville’.
[18] “andere”.
[19] Augustinus.

- Over de belastingen beklaagt eenieder zich. Degene die het ganse hoofd vol haren heeft, schreeuwt net zozeer als de kale, wanneer men hem maar de geringste haar wil afnemen.
- Men kan noch door aanzien, noch door geweld de onderdanen meer afnemen dan zij hebben.
- Wanneer zij zich eenmaal bevrijd hebben, genieten alle gevangenen daarna van hun vrijheid. Arme onderdanen echter, moeten zich dagelijks bevrijden en worden toch nimmer vrij.

Ogen.

- Ogen[20] zijn de allereerste richters[21] der gedachten.
- De ogen zijn de geloofwaardigste getuigen.
- De ogen proberen zich telkens aan de schoonheid van hun zichtbare dingen te wijden.
- Wanneer de ogen bestendig naar één aangelegenheid kijken, smeden zij ketenen die onze geest vastzetten.
- De ogen zijn dikwijls de grootste bedriegers. Blikken die toevallig op ons vallen, zien wij dikwijls voor liefdesblikken aan.

Bedienden.

- Bedienden moeten met hun vorst omgaan als met een vuur.
- Wilt gij de verdiensten van de bedienden onderkennen, kijk dan slechts naar wat voor een toestand de aangelegenheden van hun vorst zich bevinden.
- Zouden[22] de vorsten geen erge bedienden hebben, dan zouden zij nimmer iets ergs doen.
- Bij het uitdelen van gunst en genade van grote heren, komt het niet zozeer op hun eigen oordeel, als veelmeer op de hartstochten en neigingen van hun bedienden aan.

---

[20] Gomberville.
[21] “Richter”. [Ook: ‘rechters’; vert.].
[22] Du Hadlon.

- Een[23] bediende zal zich met zijn diensten een slechte gunst en eer verwerven, wanneer de vorst die hij dient, niet zelf een loffelijk en verstandig heer is, die de slechte en goede diensten van elkander weet te onderscheiden, en gene naar redelijkheid weet te bestraffen, doch deze te belonen.
- Trouwe[24] bedienden hebben verder geen vijanden dan diegenen, die vijanden van het ganse land en de algemene welvaart zijn.
- Het[25] is een fraaie aangelegenheid, wanneer men zich ertoe bekwaam en waardig maakt dat men anderen kan regeren. Want aangezien men noodzakelijk in de wereld hetzij anderen bevelen of gehoorzamen moet, zo doen mensen van groot verstand er goed aan, wanneer zij onder een loffelijke vorst anderen door hun verstand regeren, vooral omdat anders te vrezen valt, dat wanneer zij het niet zouden doen, heel goed anderen deze plek zouden bekleden, doch deze niet met een zo goede voortgang zouden kunnen leiden.
- Hij is een gelukzalig vorst, die verstandige raadgevers heeft.
- Wanneer koninklijke raadgevers of bedienden niet meer op hun eigen nut hoeven te letten, moeten zij hetzij zelf regeren, of het gemoed en hart van de koning in hun handen hebben.
- Verstandige raadslieden moeten met hun vorst niet zo spreken alsof zij hun iets willen leren wat zijzelf niet begrijpen, doch alsof zij hen slechts willen herinneren aan datgene waaraan zij wellicht niet gedacht hebben.
- Men moet hoge hoofden immer eren en zuiver met hen omgaan, wanneer men hen iets wil verwijten.
- Demetrius Phaletaeus placht steeds koning Ptolemaeus eraan te herinneren, dat hij zich boeken moest aanschaffen

[23] Fabels van Pilpay.
[24] Titus Livius.
[25] Meré. Discours de l’Esprit.

die over de staat- en krijgskunde gaan. “Want”, zei hij, “daarin vinden koningen geschreven wat hun raadslieden hun niet wagen te zeggen.”

- Macht die met geen enkele goede raad ondersteund wordt, heeft geen bestand of nadruk.

Begeerten, verlangen.

- Een onmatige begeerte bereikt nimmer haar volledige einddoel.
- Er is niets moeilijkers, dan niets verlangen of begeren. Beide verontrusten ons, zowel wanneer wij iets verlangen, alsook wanneer wij het verlangde verkrijgen en bezitten.
- Datgene[26] wat wij allereerst wensen te verkrijgen, brengt ons immer meer genoegen dan datgene wat wij werkelijk reeds verkregen hebben.
- Hoe edeler de kwestie is die wij verlangen, des te edeler is ook het genoegen zelf.
- Of een mens bezonnen en verstandig is, ziet men aan hetgeen hij wenst en verlangt.
- Hoe groter het verlangen is geweest, des te meer vergenoegt ons ook daarna het bereiken en het bezit van iets. Hoe meer hartstocht het ons gekost heeft, des te aangenamer is het ons daarna.
- Iedereen gelooft gaarne datgene wat hij verlangt, aangezien het een genoegen is om zoiets te geloven.
- Wanneer gij iets niet eens begeert, zijt ge net zo gelukkig als degene die het bezit.
- Een verstandig iemand laat niet merken wat hij verlangt, en wanneer hij datgene wat hij verlangt niet kan verkrijgen, doet hij alsof hij een ware weerzin tegen, en afschuw van de kwestie had.

Spreekvaardigheid, welsprekendheid.

[26] Morale de Barry.

- Wat de tonen in de muziek zijn, dat is het getal en een goed afgemeten zin in de toespraak.
- Bij een rechtschapen welsprekendheid moet het inbegrip steeds beter zijn dan de schrijfwijze.
- Wie anderen ergens op wil aanspreken, moet aanzien en verstand hebben.
- Een oprecht hart is de beste welsprekendheid. Daardoor laat een verstandig iemand zich het allereerst aanspreken.
- Waartoe wij al een aandrift hebben, daarop mogen wij niet allereerst aangesproken worden.
- Dat wat men wenst, daartoe laat men zich ook zeer gemakkelijk overhalen[27].
- Een ongeletterde die zelf het gevoel[28] bij zich draagt, kan anderen veel gemakkelijker aanspreken dan de allergeleerdste en bekwaamste, die niet zelf het gevoel heeft.
- Een ongedwongen, goede stelling en uiterlijk aanzien is het alleraangenaamste bij de welsprekendheid.
- Een verworven duistere schrijfwijze ontstaat, doordat de gedachten niet goed en ordelijk zijn afgemaakt.
- Men moet zijn wetenschappen zo bezitten, dat men ze steeds kan laten zien, wanneer en waar men wil.
- De[29] bekwaamheid om iedere kwestie goed uit te drukken, moet men door vlijt en vlijtige lezing verkrijgen.
- Korte, scherpzinnige uitdrukkingen vergenoegen het gemoed, en laten het nimmer moede of slaperig worden.
- Spreek weinig, doch spreek goed.
- Wie[30] donker en verziend schrijft, plaatst zich daarmede in een zeer slecht aanzien.
- De[31] taal van het hart en de taal van het zuivere verstand, zijn ver van elkander onderscheiden.

[27] "bereden".
[28] "den Affect". [Onduidelijk. Heeft vele betekenissen; vert.].
[29] Cicero.
[30] Cirano.

- Menigeen doelt al te hoog en spreekt al te duister, zodat men een waarzeggersgeest moet hebben, wanneer men hen begrijpen wil. Wilt gij niet dat anderen u zullen begrijpen, dan kunt ge maar beter helemaal zwijgen.
- De geleerdheid is de basis van de spreekvaardigheid. En de kennis die men uit goede boeken heeft en die men goed en bekwaam kan overbrengen en met fraaie woorden weet op te smukken, is als een kostbare edelsteen die men in goud heeft gevat.
- Het is de ware welsprekendheid wanneer men alles met een goed oordeel duidelijk en natuurlijk voorstelt.
- De afbeeldingen en sieraden van de rede heeft men slechts nodig, omdat de meeste mensen al te zwakke ogen van het verstand hebben en de waarheid slechts van veraf kunnen onderkennen.
- Het[32] einddoel van de welsprekendheid is het betoveren van de zintuigen, het regeren over de gemoedsbewegingen, het voldoening geven aan het verstand, het sturen van de wil, en het heersen over alle mensen, doch zonder gewelddadigheid.
- Bij[33] de welsprekendheid roert de uitspraak en opbouw van de zinnen. De nadrukkelijke afschilderingen gewinnen het hart, en de goede samenhang der rede dringt zelfs het alleredelste deel van de ziel binnen en vergenoegt het verstand op een gans bijzondere en verborgen wijze, die alleen door de ziel - als een geestelijk wezen - gevoeld en gekend wordt.
- Iedereen[34] is welbespraakt genoeg om zich te rechtvaardigen en zijn fouten te verontschuldigen.

---

[31] Meré.
[32] Lettres de Silon.
[33] Perraut.
[34] Livius.

- De taal van het hart is de allerbeste en natuurlijkste welsprekendheid.
- De[35] redekunst leert, hoe men over alle dingen goed moet spreken.
- De[36] redekunst maakt van grote kwesties kleine, en uit kleine, grote dingen.
- De[37] tong gelijkt een stuurrad, dat een van de kleinste delen van een schip is, doch het allerbelangrijkste, dat het ganse schip stuurt en wendt waarheen het wil.
- De redekunst is een ware koninklijke wetenschap, want ze maakt ons tot onbeperkte heren over de menselijke harten en gemoederen.
- De welsprekendheid leert ons, hoe wij onze gedachten goed uitdrukken, en anderen bijbrengen kunnen.

Bestendigheid, onbestendigheid.

- Wilt gij bestendig zijn, hoop dan op niets.
- Een oude wereldwijze zegt: “De alleronbestendigste kwesties zijn de beste en volmaaktste. Want hetgeen verandert, probeert zich steeds te verbeteren, en rust niet eerder totdat het volkomen is.
- Sextus, een wereldmeester, gaf aan zijn leerlingen de gedenkwaardige leer dat zij net zolang moesten wisselen en veranderen, totdat zij datgene hadden gevonden wat zij gezocht hadden.

Verzorging van de gestorvenen.

- Wanneer een mens in een goede roep sterft, moet men meer zijn leven loven dan zijn dood bewenen.
- Een[38] pijn wordt verminderd wanneer wij onze verstorven goede vrienden door anderen horen loven.

---

[35] Aristoteles.
[36] Isocrates.
[37] La Mothe le Vayer.

- Aangezien[39] wij allen eenmaal het leven moeten verliezen, is het treuren om het verlies daarvan iets vergeefs.
- Toen de eerste mens moest sterven, was dat wel de verwondering en verplettering waard. Nu echter is de dood iets heel algemeens en bekends, en verdient dus niet meer dat die ons zo smartelijk en zeldzaam dunkt.
- Wanneer[40] men de verstorvenen beweent, mort men tegen God, en ook verwijt men Hem, dat Hij zijn onsterfelijkheid niet met ons heeft willen delen.
- Wij kunnen wel zoveel ruimte geven aan treurigheid als onze plicht en vriendschap jegens de gestorvenen van ons eist, doch ook hierin moeten wij verstandig handelen en niet al te veel doen in de kwestie.
- Een verstandig iemand herinnert zich de dood van zijn vrienden steeds op een dusdanige wijze, dat hij zich daardoor nimmer in zijn gemoedsrust laat storen.
- De pijn en de treurigheid verdwijnen vanzelf, wanneer wij die maar niet met alle ijver in ons gemoed laten ophouden.
- Wanneer gij in dit leven iets bemint, bedenk daar dan steeds bij, dat het sterfelijk en vergankelijk is, en dat ge hier op de wereld niets eeuwigs en steeds blijvends kunt hebben. Wanneer ge dit doet, zult ge het verlies des te geduldiger verdragen.
- Wie[41] deugdzaam geleefd heeft, kan in de gemoederen der mensen niet sterven. Het geheugen en het aandenken der levenden is de wieg waarin de gestorvenen opnieuw leven en onsterfelijk worden.
- De[42] liefde heeft, zogezegd, de sleutel tot de graven, en een van haar grootste werken is het, dat ze de doden opwekt,

---

38 Lettres Choises.
39 Val. Maximus.
40 Val. Maximus.
41 Plato.
42 Tertullianus.

doordat ze de loffelijke en roemrijke daden die zij in hun leven gedaan hebben, steeds weer aan het licht brengt.

Bedrog, bedriegerij.

- Aan de bedriegerij zelf kan wel niemand plezier hebben, doch aan het nut en gewin plegen vele slechtgezinde gemoederen zich te verlustigen, die zij door de bedriegerij verkrijgen, of proberen te verkrijgen.
- Wie zich voorneemt nimmer een bedrog te begaan, is zelf in gevaar dat hij door anderen bedrogen wordt.
- Men kan zichzelf goed bedriegen zonder dat men het gewaarwordt. Doch anderen bedriegen zonder dat zij het mogen merken, is iets moeilijks.
- Ook diegene die zichzelf beschouwt als de allerslimste, kan niettemin bedrogen worden.
- Wil men niet gaarne bedrogen zijn, moet men zich steeds in een dusdanige positie opstellen alsof men bedrogen zal worden.
- Wie al te zeker is en in het geheel nergens bevreesd voor is, kan heel gemakkelijk in het verderf gestort, en bedrogen worden.
- De domste en simpelste bedriegers hebben vaak het meeste succes, want men hoedt zich immer slechts voor verstandige en listige mensen, doch op de dommen pleegt men niet zo nauwkeurig acht te slaan.

Voorbeeld, anderen imiteren.

- Een goed voorbeeld is de beste welsprekendheid.
- Het slechte voorbeeld van hoge en voorname mensen is iets hoogst schadelijks.
- Door de voorbeelden brengen de lasteraars zich in aanzien en goede fleur.
- Voorbeelden zijn van meer nut dan regels.
- Het voorbeeld van Cicero maakte zijn zoon ook tot burgemeester, en deze werd feitelijk erfelijk.

- Men moet niet de fouten, doch de deugden van andere mensen nabootsen.
- Het is weliswaar iets gemakkelijks om de begeerte te hebben dat men grote lieden nadoet, doch hen werkelijk gelijk worden, is iets moeilijks.
- Het is iets ergs, wanneer men niemand anders dan alleen zichzelf tot voorbeeld heeft. Verstandige lieden richten zich naar anderen, en daardoor onttrekken zij zich aan de bijtende beoordelingen van de berisper.
- Wie zich steeds omhoog wil werken, moet steeds diegenen nadoen die hem nog overtreffen.

Afbeeldingen.

- Afbeeldingen kunnen de simpelen, in plaats van boeken, tot onderricht dienen.
- De ouden staken voor de afbeeldingen en erezuilen lichten aan en trachtten ze daarmede te vereren.
- Cicero bericht, dat de Romeinen dezelfde eer bewezen aan de erezuilen van hun rechters.
- Bij de graven van de keizers onderhield men steeds een brandende koolpan, en hun beeltenissen haalde men met fakkels binnen, die men daarna voor hun erezuilen liet brengen.

Blinden.

- Een blinde ziet door de taal. En de natuur, die zich zo zorgvuldig met haar werken bezighoudt, laat zeer gaarne toe dat wanneer wij een van onze zintuigen zouden verliezen, een ander, dat er het dichtste bij is, hem te hulp komt.
- De natuur leert de blinden hoe zij het genoegen dat zij verloren hebben, kunnen vervangen door datgene wat zij nog hebben. En zij hebben nog voldoende genoegen over, wanneer zij slechts hun ziel niet door de pijn heen en weer laten scheuren.

Bloemen.

- Bloemen zijn de sterren van de aarde.
- Een Griekse dichter noemt de bloemen een zucht van de westenwind, omdat ook zij slechts enkele dagen duren. Ze vergenoegen onze ogen, slechts opdat ons hun verval daarna des te smartelijker en gevoeliger moge zijn.

Bloedsvrienden, verwanten.

- Hoe meer verwanten iemand heeft, des te minder heeft hij dikwijls ware vrienden.
- De bloedsvriendschap is de allereerste band waarmede ons hart met anderen verbonden wordt.
- De liefde en begeerte vallen en stijgen naar de onderscheiden fasen der verwantschap.
- Wanneer al het eigenbelang en de bloedsvriendschap met elkander strijden en tegen elkander stoten, dan behoudt over het algemeen het eigenbelang de overhand. Het eigenbelang heeft rechtstreeks op onszelf betrekking, en de bloedsvriendschap echter neemt feitelijk een omweg en treft ons slechts zijwaarts. Daardoor komt het, dat het eigenbelang steeds een grotere nadruk heeft dan de natuurlijke aandrang tot onze aanverwanten.
- Het[43] doet zeer pijn wanneer wij in een nederiger staat leven dan onze aanverwanten.
- De[44] vriendschap die wij zelf jegens onze geliefden verkiezen, is veel tederder en verbindender dan die, waartoe ons de natuur en aanverwantschap feitelijk met geweld drijft en noopt.
- Wij[45] hebben in het algemeen jegens onze bloedsvrienden een heimelijke koudbloedigheid en geringschatting. Want wij geloven steeds dat zij het verschuldigd zijn om met ons

---

[43] Livius.
[44] Livius.
[45] Livius.

vriendschap te hebben. Met de andere vrienden echter gaan wij veel zachtmoediger om, aangezien wij goed weten dat zij allen naar hun believen de met ons gesloten vriendschap wederom kunnen opheffen.

Brieven.

- Door brieven kan men ook afwezig zijnd met de ganse wereld woorden wisselen.
- Een[46] sierlijke brief is in de ongebonden reden datgene, wat het sonnet in de dichtkunst is. Beide laten zich nimmer tot hun ware volmaaktheid brengen.
- Door[47] brieven kunnen personen die elkander nimmer zien, de allerbeste vrienden worden.
- Tussen de briefwisseling en een werkelijk gesprek is slechts dit onderscheid, dat de afwezige vriend ons niet onmiddellijk op onze voorgelegde voorstellen kan antwoorden.
- Waar een tedere liefde is, is men niet spaarzaam met brieven, ook wanneer men niet gaarne schrijft.
- Het zijn de allertederste en ontroerendste brieven die het hart zelf opstelt. Want de taal van het hart is de beste en natuurlijkste welsprekendheid.
- Brieven hebben een waar leven in zich. Ze spreken met ons en stellen ons de geest, de gedachten en de gemoedsimpulsen van de ander voor. Ze bevatten het vuur van onze gemoedsbewegingen. Ze zeggen ons alles wat de afwezige ons zou zeggen wanneer hij zelf aanwezig was. Ja, meermalen zijn wij in brieven veel vrijmoediger dan in het mondelinge onderhoud zelf.

Boeken.

- Wanneer men iets slechts hoort, heeft men niet zoveel tijd om erover na te denken als wanneer men leest.

---

[46] Gombaut.
[47] Seneca.

- Het beste boek is dat, wat zich het beste naar ons voornemen richt.
- Wanneer men al te veel boeken leest, raakt het verstand verward.
- Het is niet genoeg dat anderen zeggen: “Dat is een goed boek.” Is het goed, dan moet ik het net zo goed bevinden als anderen het bevonden hebben.
- Degenen[48] die het meeste eten, zijn niet altijd de diksten, en die het meeste lezen, zijn niet altijd de geleerdsten. Zij worden door de hoeveelheid begrippen gans terneergedrukt, en lijken aldus op de oude Galliërs, die juist daarom niet in de oorlog deugden, omdat zij een al te zware uitrusting hadden.

Boeken schrijven.

- De[49] allergeleerdste en verdienstelijkste mannen plegen bescheiden te zijn en liever te zwijgen, en juist daardoor laten zij meer verstand en inzicht zien dan vele anderen, voor wie het onmogelijk is om bescheiden te zijn en hun natuurlijke of bereikte geschiktheid en kennis verstandig te verbergen.
- Sommigen zoeken en bereiken hierin hun eer, dat zij wat schrijven. Anderen echter hierin, dat zij niets schrijven.
- Een geleerd man met een goed verstand en oordeel, is - wanneer hij zich er al toe laat bewegen om iets te schrijven - toch steeds bezorgd dat hij niet iets schrijft dat het niet genoegzaam verdient om gelezen te worden.
- Wilt gij iets goeds schrijven, wat de lieden die in uw tijd leven, moet bevallen, dan moet ge u zowel naar de oude als nieuwe kunst[50] weten aan te passen.

[48] Montagne.
[49] Plinius de Jongere.
[50] “Art”. Ook: ‘wijs’, ‘methode’.

- Wij mogen het een eer achten, wanneer onze werken gelezen worden door personen die bekwaam zijn om ze te verbeteren en ze op hun waarde te schatten.
- Men moet er vooral op bedacht zijn, dat men zijn werken aan een persoon overgeeft die genoeg aanzien heeft om ze te beschutten; die genoeg verstand heeft om ze te beoordelen; en die ook gelatenheid genoeg heeft om onze fouten te verontschuldigen.
- De onsterfelijke zielen van geleerde mannen spreken en leven in hun boeken.
- De meeste boeken zijn slechts met de hand, doch niet met het verstand gemaakt.
- De kleine geschriften zijn als de paddestoelen of het ongedierte, die haast op een bepaalde tijd tevoorschijn komen en ook gelijk onvermoed wederom verdwijnen.
- De ouden graveerden de kenmerken van de wetenschappen die zij uitgeoefend hadden, in steen of boomschorsen, ten behoeve van de wereld na hen.
- Wilt ge wat schrijven, beeld u dan slechts in, alsof de ganse wereld vol bekwame en geleerde lieden is. Want eenieder houdt zich voor geleerd, of - wanneer hij het nog niet is - dan denkt hij het toch te worden.
- Het noodlot der boeken is iets zeldzaams en wonderlijks. Wanneer geleerde lieden iets schrijven, onderwerpen zij hun eer aan het oordeel van diegenen die zelf niets willen of kunnen schrijven.
- Mensen[51] die aan een geleerd werk over onsterfelijkheid werken, sterven allen ontijdig, ongeacht wanneer zij sterven. Want in plaats dat de wellustigen wegens hun schandelijke misbruik van hun leven alle dagen verdienden dat het leven van hen wordt weggenomen, zo sterven diegenen die voor de nakomelingen het beste doen en hun nagedachtenis daardoor willen vereeuwigen, allen te vroeg,

[51] Plinius.

aangezien door hun dood het aangevangen goede werk gehinderd wordt.

Christendom, religie.

- Degenen die in het christendom nog beginnelingen zijn, ziet men gemakkelijk aan voor kinderen van ouders van wier zachte zwakheid de menselijke nietigheid veel eerder dan van een goddelijke aandrift iets kan verkrijgen.[52]
- God bemint diegenen die de wereld verlaten, doch niet diegenen die de wereld verlaten heeft. Huichelaars en bijgelovige lieden zijn meer een schandvlek dan eer van de godsverering.
- De dwaasheid verstopt zich dikwijls onder het fraaie vernis van de aandacht en vroomheid.
- Wilt ge een rechtschapen christen zijn, dan moet ge een goed, oprecht hart hebben.
- De ouden plachten de godsverering in de gedaante van een maagd, die naar de oude leis gekleed was, voor te stellen, en wilden daarmede aangeven, dat zij rein en onbevlekt blijven, en stevig aan de oude leer moeten vasthouden, zonder zich in nieuwigheden te mengen.

Dankbaarheid, ondankbaarheid.

- Ondankbaren rekenen het zich tot een verlies, wanneer zij een weldaad wederom moeten vergelden.
- Ondankbaren[53] zijn niet diegenen, die een weldaad niet wederom vergelden, doch diegenen welke deze geheel in vergetelheid brengen.
- Hoe meer een mens het vermogen bezit om erkentelijk te zijn, des te minder valt zijn ondankbaarheid te verontschuldigen.

---

[52] Onduidelijk.
[53] Seneca.

- Hoewel[54] er geen speciale straf op ondank is gesteld, zo is de afschuw die men van ondank heeft, straf genoeg voor ondankbaren.
- Toen Aristoteles gevraagd werd wat het allereerst bij de mens verouderde, antwoordde hij: “De weldaden die men reeds genoten heeft.”
- Verstandige lieden zijn altijd dankbaar.

Deemoed.

- Deemoed brengt eer. Het is de grootste roem, wanneer gij alle ijdele roem laat varen en een held in de deemoed zijt.
- Hoe deemoediger, des te hoger.
- Hoe meer gij uw eigen nietigheid erkent, des te dichter komt gij tot Gods volkomenheid.
- Deemoed is de ware wijsheid.
- Deemoed is een moeder van de rust der ziel.
- Diegenen wordt nog eens zo hooggeacht, die veel goeds in zich heeft en zich niettemin niets daarover inbeeldt. Wanneer men zichzelf niet veel ophemelt, wordt onze deugd door anderen des te meer bewonderd. En wie zichzelf niet als een trotse pauw in zijn schone veren beziet, op hem kijken honderd andere ogen.

Dichtkunst.

- Bij de dichtkunst wordt de inbeelding verhit en opgerakeld, en zo kan men gans gemakkelijk in verwarring geraken.
- Redenaars worden door de kunst, doch dichters door de natuur gevormd.
- Na de redenaars zijn de dichters de beste schrijvers.
- De Spanjaarden zeggen in het spreekwoord: ‘Het moet wel een domme kerel zijn, die niet twee verzen kan samensmeden. Doch wie er vier en meer wil maken, moet een scherpzinnige dwaas zijn’.

---

[54] Seneca.

Huwelijk, huwelijkse staat.

- De huwelijkse staat is een verbinding waarbij met steeds heimelijke argwaan en wantrouwen heeft, ja, waar nu eens lust, dan weer onlust voortdurend elkander afwisselen.
- Gehuwde personen zijn er weliswaar zeker genoeg van, dat zij elkander niet kunnen verlaten, doch juist deze zekerheid die echtgenoten jegens elkander hebben, wordt vaak tot een gif en heft de tedere liefde op.
- Er zijn weinig echtelijke vrouwen die niet heimelijk hun mannen vijandig zouden moeten zijn, en er zijn weinig echtelijke mannen, die niet hun vrouwen zouden moeten verachten.
- Wie een echtelijke vrouw heeft, is gelukzalig, doch nog gelukzaliger is hij, die er in het geheel geen heeft.
- Een[55] scheiding kan nog zo geweldddadig zijn als het maar mogelijk is, toch mag ze niet deze allerheiligste echtelijke staat scheiden.

Eer, roem, lof.

- Ons gemoed is zo zwak, dat het zich niet zelf zonder lof en bijval van anderen weet te helpen en te verdedigen.
- Zoals het lichaam nimmer zonder schaduw kan zijn, zo is de deugd nimmer zonder eer.
- Wanneer men eenmaal aanzien heeft verworven, heeft men nog slechts één stap te doen naar de liefde.
- Eer en hoogachting passen slechts voor verstand en deugd.
- Zonder aanzien en hoogachting heeft men geen moed om iets te ondernemen.
- Wilt ge algemene hoogachting hebben, dan moet ge u als een ster van de eerste grootte voordoen.
- Men wordt soms door lieden geprezen wier lof ons weinig eer brengt.

---

[55] Quintilianus.

- Wat steeds tegenwoordig is, verliest geleidelijk zijn hoogachting. Wat zich evenwel verwijdert en zeldzaam maakt, wordt des te geliefder en kostbaarder.
- De schoonheid die ons liefde teweegbrengt, duurt slechts een tijdlang. Goede verdiensten echter, die ons aanzien teweeg brengen, zijn iets blijvends.
- Wat hoge lieden hoog houden, wordt daardoor een waarde, ook al is het verder iets nietswaardigs geweest.
- Men[56] mag nimmer de deugd van de eer scheiden.
- Wie geëerd wil zijn, moet niet zwijgen en in het duister verborgen blijven, doch hij moet aan het licht treden.
- Wij zijn nimmer zeker van het bezit van onze eer, totdat wij erin sterven,
- Een[57] liefhebber der eer mag geen moeite en inspanning onbenut laten.
- De[58] eer is de moeder van de tijd[59], aangezien die de mensen onsterfelijk maakt.
- Alleen[60] diegenen zijn de eer waardig, die al het ongemak weten te dulden, en de wellust onder hun voeten treden.
- De[61] eer belevendigt onze geest en onze zintuigen.
- De eer is de beloning van loffelijke daden. Hij begeleidt diegenen die door de deugd begeleid worden.
- Eer[62] omvat drie dingen. Een bevattelijkheid van zijn eigen voortreffelijkheid en waarde, een liefde om onze schuldigheid steeds in ogenschouw te nemen, en een verlangen om door anderen op waarde geschat te worden.

---

[56] Cato.
[57] Catullus.
[58] Cato.
[59] “der Zeil”. [Onduidelijk. Mogelijk een zetfout; vert.]
[60] Telemachus.
[61] Livius.
[62] Abadie.

- De waarachtige eer is die, welke men aan niemand anders dan zichzelf te danken heeft.
- De[63] beschouwing der eer beweegt de mensen tot deugd en ondernemingen.
- De[64] allergrootste en beste eer die wij ons maar kunnen wensen, is deze, wanneer wij door de deugd alle ondeugden overwinnen.
- Men doet niet steeds goed wanneer men het verkrijgen van zijn eer aan anderen overlaat. Men moet zich hierin op niemand anders dan op zichzelf verlaten.
- De eer is een schat die men slechts eenmaal kan verliezen.
- Wanneer onze eer slechts één enkele schandvlek verkrijgt, blijft er geen eer meer over.
- De reeds bereikte eer is het veiligste onderpand van de toekomstige eer.
- Velen gapen en lopen slechts de schaduw van de eer na, doch niet de eer zelf.
- Er[65] zijn weinigen zo verstandig dat zij aan de beschimpingen en lasteringen waardoor zij verbeterd zouden kunnen worden, de voorkeur geven boven aan de valse en vleiende loftuitingen.
- Het is de alleraangenaamste lof, wanneer men door een persoon geprezen wordt, die zelf overal een goede lof heeft.
- Wilt gij zelf geprezen worden, geef dan ook aan anderen hun welverdiende lof.
- Wanneer wij iemand anders matig loven, verbinden wij ons en de anderen niet zozeer, als wanneer wij hem bovenmate loven. Wij hebben daarbij echter ook dit voordeel, dat hij nimmer genoeg krijgt van onze matige lof.
- Wie niet zijn lof wil aannemen, wil zich in het algemeen gaarne nog een keer horen loven.

---

63 Sarrazen.
64 Bernhardus.
65 La Rochefoucauld.

- Een goede roem is de rechtmatige tol die men van de deugd verkrijgt.
- Het verlangen naar eer komt van de deugd.
- Een leven zonder eer is geen leven.
- Eer[66] en roem kan men niet tegelijk verkrijgen. Waar eer is, is ook onrust.
- Wij kunnen ons onze roem zelf maken, en zijn heren over onze eer. De ondeugden kunnen wij door goed gedrag in louter lof veranderen.
- Wie[67] een goede naam niet acht, die acht ook de deugd niet.
- Door een goede roep kan men meer uitrichten dan met alle sterkte en geweld.
- Waar veel roem is, is ook veel ijdelheid.
- Doe steeds daden die eer en roem verdienen, en wanneer gij ze gedaan hebt, veracht dan daarna de eer zelf.
- De wapenen en goede wetenschappen delen in de eer.
- Wanneer de eer niet meer toeneemt en steeds vermeerderd wordt, neemt hij mettertijd af.

Eigenliefde.

- De[68] eigenliefde is de grondzuil van al onze deugden. Ze is de basis van alle andere gemoedsbewegingen en neigingen, ja, de ziel van alle soorten vereniging.
- De onordentelijke eigenliefde is de vijand en het verderf van de menselijke maatschappij.
- Eigenliefde wekt weinig liefde op. Ze is zeer lichtgelovig en wil overal de overhand hebben.
- De eigenliefde is de allerwelbespraaktste vleier.
- Het zelfbedrog is het allerschadelijkste bedrog.

[66] Tacitus.
[67] Tacitus.
[68] Seneca.

- De aandrift der eigenliefde is bij ons zo natuurlijk, dat wij die vaak zelf niet kennen, en wij geloven dat wij door andere oorzaken worden bewogen.
- De straf van de allergrootste eigenliefde is, dat wij door allen erom gehaat en veracht worden.
- Niets is beminnelijker dan een mens die zichzelf niet bemint.
- Men[69] moet zichzelf kunnen waarderen, wanneer anderen ons moeten waarderen.
- De eigenliefde drijft ons zo ver, dat wij zelfs onze fouten en zwakheden liefhebben.

Eigenbelang, gewinzucht.

- Het menselijke gemoed laat zich zeer gemakkelijk door het gewin van de deugd afwenden.
- Het eigenbelang is als de veer in een uurwerk. Want alle gemoederen der mensen kunnen er zeer gemakkelijk door in beweging worden gezet.
- Eigenbelang stamt uit de onordentelijke eigenliefde.
- Alle deugden verliezen zich in de gewinzucht, zoals de rivieren in de zee.
- Grootmoedige lieden hebben genoeg te doen wanneer zij zich van de aanminnige gewinzucht willen ontdoen.
- Een gewinzoeker bedient zich zowel van de ondeugd en ongerechtigheid, alsook van allerhande schijndeugden, om tot zijn doel te geraken.
- Een gewinzoeker weet zich telkens anders voor te doen, doch voornamelijk doet hij het steeds vóórkomen alsof hem aan het gewin niets gelegen is.
- Wanneer een gewinzoeker anderen denkt te verblinden, geeft hij henzelf daarmede een licht waarmede zij zijn zwakheid en dwaasheid leren onderkennen.

[69] Titus Livius.

Inbeelding.

- Door de inbeelding wordt het verstand het meeste bedrogen.
- De[70] inbeelding is de roes[71] van het verstand. Ze maakt louter bedrog, en niettemin laten velen zich door haar bedriegen.
- Al het genoegen en misnoegen berust op onze inbeelding.

Eenzaamheid, stil leven.

- Is bij het wereldse leven mismoedigheid een gevaar, zo is een eenzaam leven nog met veel meer gevaar en ongemak verbonden.
- In[72] de eenzaamheid bouwen de treurigheid en zwaarmoedigheid hun graf.
- Wie[73] gans alleen zonder enige gemeenschap met andere mensen wil leven, moet hetzij een halve god zijn, of als een stuk vee leven.
- Slechts[74] wijze en verstandige mensen kunnen in de eenzaamheid vergenoegd en vrolijk leven. Hun goede en heilige gedachten zijn hun beste tijdverdrijf.
- Diegene is gelukzalig, die bij zichzelf woont, en zijn rust en vergenoegen in zichzelf heeft, waar hij het kan vinden wanneer hij wil.
- St.-Berhardus bouwde liever lazaretten en ziekenhuizen dan kloosters. “Want”, zei hij, “de ziekten kunnen het beste God aandrijven om zich met God te verenigen.”
- Wilt ge rustig leven, woon dan op een stille en eenzame plek.

Ouders.

- De eer der ouders overstijgt alle wetten.

---

[70] Meré.
[71] “Affe”.
[72] Balzac.
[73] Aristoteles.
[74] Saint-Évremond.

- De ouders zijn zichtbare goden, en dragen het beeld mee van Hem die een vader is over alles wat 'kind' heet in de hemel en op aarde. Wie nu tegen deze zichtbare goden, de ouders, geen eerbied of liefde heeft, hoe kan hij dan God, de hemelse en algemene vader, liefhebben en eren, die hij niet ziet?
- Wanneer ouders een van hun kinderen meer liefhebben dan het andere, moeten zij dat niet aan de kinderen laten merken, doch het met de grootste verstandigheid en omzichtigheid verbergen.
- De strengheid van de ouders geeft de kinderen geen recht om jegens hen ontsteld te zijn.
- De liefde van de ouders is immer zachtmoediger dan de liefde van de kinderen jegens de ouders. Het bloed gaat wel naar beneden, doch niet meer terug de hoogte in. Sic amor facilius descendit quam ascendit.

Ervaring, ervarenheid.

- De ervaring maakt onze wetenschap steeds volkomener. Door deze heeft men de kunsten uitgevonden. Ze heeft de geleerdheid ter wereld geboren laten worden. Ze draagt meer bij aan onze wijsheid dan de aard en scherpzinnigheid van het verstand.
- De ervaring oordeelt over zichtbare dingen beter dan het verstand.
- Ervarenheid komt met de leeftijd.
- De ervaring voert ons door de allerbekendste en veiligste wegen naar kennis. Wie zich door deze wegwijzer laat leiden en gidsen, kan niet gemakkelijk verdwalen.
- Lieden met een slecht verstand baseren al hun kennis slechts op de ervaring, en worden niet anders bekwaam dan met schade.
- De ervaring brengt haar vruchten al te laat.

- Wie verder geen ander middel dan de ervaring heeft, weet in het algemeen niet eerder hoe hij moet leven, dan wanneer hij ophoudt te leven.
- Wanneer wij de fouten van anderen zien of erover lezen, worden wij met hun schade verstandig.

Vermakelijkheden, plezier, genoegen.

- Men moet zijn vermakelijkheden op velerlei wijze weten te veranderen, en ze steeds een nieuwe gedaante en aanzicht weten te geven.
- Wil men vergenoegd leven, dan moet men immer nieuwe vermakelijkheden bedenken.
- Wat de geest genoegen doet, is veel beter dan wat slechts de zintuigen genoegen doet.
- Alle lust en genoegens verdwijnen, of nemen mettertijd steeds meer af. Sommige verlaten en vernietigen wij zelf, wanneer wij gehoor geven aan ons gezonde vernuft en verstand; sommige worden door de tijd en ouderdom uitgewist; de meeste raken uit zichzelf verloren. Want wanneer ze hun werking gedaan hebben en wij - door deze - enigermate onze mismoedigheid en treurigheid van het gemoed verdrijven, kijken wij ze uiteindelijk zelf met de rug aan.
- Een veroorloofd genoegen mag nimmer tegen het gezonde verstand inwerken.
- Men moet nimmer zijn uiterlijke zintuigen te veel vertrouwen, want daarna valt het al te moeilijk om ze te temmen wanneer ze zich eenmaal ergens aan vastklampen.
- Wanneer wij onze valse schijngenoegens verliezen, leren wij allereerst erkennen wat een waarachtig genoegen is.
- Wij verwerpen en gispen menig onschuldig genoegen zuiver omdat wij het zelf niet kunnen genieten.
- Niets kan ons eigenlijk genoegen doen, wanneer ons gemoed niet vooraf een pijn of onlust heeft ondervonden.

- Zonder genoegen kan men niet leven. Vandaar dat men gezegd heeft, dat de goden door niets anders dan door hun voortdurende genoegen onsterfelijk zijn.
- Wanneer het genoegen al te sterk en gevoelig is, verdwijnt het met de eerste hitte van onze begeerten.
- Wanneer een lust te lang aanhoudt, wordt men er flauw van.

Jaloezie.

- Het is een waarlijk bijzonder genoegen wanneer men de vrouwen van liefde, en de mannen van jaloezie kan laten sterven.
- Bij ware liefhebbers is er een voortdurend wantrouwen.
- De liefde gelooft heel gemakkelijk waar ze bang voor is.
- Jaloezie verleidt de zinnen en verwart het verstand. Door een enkele twijfel en argwaan laat ze zich volledig overwinnen. De ene keer klaagt ze aan, en dan weer spreekt ze vrij, zonder enige reden, en ze kan nimmer tot een volledig besluit komen.
- De jaloezie kan heel gemakkelijk ontstaan, wanneer de medegeliefde goede kwaliteiten bezit.

Favoriet, grote heren.

- Een favoriet let weliswaar met één oog op het welzijn van zijn vorst, doch met het andere let hij ook volledig op zijn eigen nut.
- Een favoriet ontleent zijn passies aan de vorst, en probeert door zulk een na-apen bij hem in genade te komen.
- Hoe groter de macht en hoogheid der favorieten wordt, des te kleiner en geringer wordt de macht en het aanzien van de vorst.
- Men herkent de hoge geest van een vorst, wanneer hij slechts die lieden tot zijn schootkinderen maakt, welke grote verdiensten hebben.

- Het[75] is een algemeen noodlot van de favorieten van grote heren, dat zij niet tot aan hun einde van gunst en genade verzekerd kunnen zijn. Want hetzij krijgt de vorst genoeg van hen, wanneer hij hun al te veel de vrije teugel heeft gegeven, dan wel worden zij zelf moe van de vorst, wanneer zij verder op geen nut van hem meer hoeven te hopen.
- Hoe groter hun macht en gelukzaligheid wordt, des te gehater en meer verdacht worden zij.

Fouten, gebreken.

- Datgene wat aan ons slecht en berispelijk is, zien wij steeds als iets goeds en loffelijks.
- Geen mens is zonder fouten. Hij is de allervolkomenste, die zelf de minste heeft.
- Aangezien de gehele wereld zo nauwkeurig op onze fouten let, moeten wij zoveel mogelijk proberen ze te bedekken.
- Wanneer gij veel zichtbare gebreken hebt, doch geen zeer bijzondere eigenschappen, span u dan niet zozeer in om in het licht te staan. Ge zoudt er veel beter aan doen, wanneer gij u van het schouwtoneel met een goede kunst verwijdert.
- Wie[76] zich nog op zijn gebreken en fouten beroemt, die kroont zich met zijn schande.
- Hoed u voor diegenen die de natuur met een merkbaar lichaamsgebrek getekend heeft.
- De fout van jongelieden is de wellust. De fout van de ouderen is de gierigheid. De fout van de groten is de ijdelheid. De fout van het gepeupel is smaden en lasteren. De fout van de vrouw is het aanminnig zijn en de drang zich aardig, en aanbidders te maken.

---

[75] Bouhocert.
[76] Seneca.

- Niets[77] kan ons op zich verzwakken, want alle dingen geven slechts gelegenheid dat wij zelf onze zwakheden verraden en ontdekken.
- Een[78] verstandig iemand overmant al zijn fouten en zwakheden door de standvastigheid van zijn gemoed.
- Vaak hebben onze fouten voor ons net zoveel nut als onze beste daden.
- Diegene overwint al zijn fouten en zwakheden, die ze vrijmoedig bekent en ze probeert te verbeteren.
- De jeugd is de leeftijd waarop een mens zelf nog al zijn fouten en gebreken kan verbeteren.
- Wij begaan meer fouten met onze wil, dan met ons verstand.
- Een goede natuurlijke aard en geschikte aanwijzing, is de enige weg waardoor een mens uit zijn gebreken kan komen tot volkomenheid.
- Wij[79] vergeten heel gemakkelijk onze fouten, wanneer andere mensen ze maar niet kennen.
- Valse vrienden zijn de allereersten die onze fouten proberen te bemantelen.
- Wanneer men eenmaal een fout heeft begaan die niet kan worden verbeterd, doet men er het beste aan, wanneer men zich verstandig hoedt, opdat men niet nog een ergere begaat.

Vijanden.

- Vijanden hebben, is de grootste weldaad.
- Onze vijanden zijn voor ons ten nutte, omdat zij ons aandrijven om onze plicht en het verschuldigde des te nauwkeuriger in acht te nemen.

[77] Pascal.
[78] Seneca.
[79] Gracianus.

- Goede vrienden heeft men nooit genoeg, ook al had men er duizend van, doch van vijanden heeft men reeds genoeg als men er ook maar één heeft.
- Die vijand moet men niet voor zwak of gering achten, die zelf veel goede vrienden en aanhangers heeft.
- Het is beter wanneer men een verstandige, listige vijand heeft, dan wanneer men een domme, simpele vriend heeft.
- Men moet zowel vrienden als vijanden goed doen. De vrienden, opdat men ze als vriend behoudt. De vijanden evenwel, opdat men hen gewint en op betere gedachten moge brengen.
- Vertrouw het nimmer wanneer uw vijand u liefkozingen geeft.
- De diensten die ons een heimelijke vijand aanbiedt, zijn gevaarlijk om af te slaan, doch nog gevaarlijker om aan te nemen.
- Wanneer gij aan de vijand zelf uw wonden wilt laten zien, maakt gij hem daardoor slechts des te koener.
- Wat[80] gij jegens een bekwame en slimme vijand uitstelt, blijft niet ongewroken.
- Vrienden die ons onze gelukzaligheid misgunnen, moeten wij slechts als vijanden beschouwen. Ge moet met uw vijanden steeds zo omgaan, alsof zij nog uw vrienden zouden kunnen worden.
- De groten zijn ons vijandig door argwaan; de kleinen door moedwil; en zij die onze gelijken zijn, door nijd of afgunst.
- Fabius Maximus verwierf zich een onsterfelijke roem, doordat hij een zekere mens die hem ergernis had aangedaan, uit de hand van de vijanden redde.

Vuur.

- De ouden lieten hun dode lichamen verbranden, aangezien zij volgens Heraclitus bericht geloofden, dat het vuur het

[80] Livius.

begin van alle dingen is. Zij beschouwden het als logisch, dat net als het de oorzaak van onze schepping en het begin van ons leven is, het ook een bijdrage zou moeten doen aan de ondergang van de mens. Vandaar dat zij het deden aangezien het vuur alles zuivert en reinigt. Ten derde beeldden zij zich in, dat al het goddelijke wat nog in ons is, door middel van het vuur opstijgt naar de hemel.

Vlijt.

- Lieden met verstand sparen geen vlijt om tot hun doel te komen.
- Wanneer een kwestie met al te grote moeilijkheden verbonden is, kunnen wij wel verontschuldigd worden wanneer onze vlijt een weinig daardoor vermoeid raakt.

Folter.

- De folter is meer een proeve van geduld dan van de waarheid.
- Een rechter kan door zijn onbedachtzaamheid en overijldheid de alleronschuldigsten in het grootste gevaar brengen. Het is een waarlijk blinde en verdoemenswaardige gestrengheid, wanneer men onder het voorwendsel van het ontdekken van de waarheid en het bestraffen van de boosaardigen, vaak een valse verklaring door gewelddadig folteren uitperst, en daarmede een onschuldige in de grootste ellende brengt.

Vrouwen.

- Een[81] slimme en verstandige vrouw moet men door zeer bijzondere kunsten en verdiensten gewinnen.
- Een vrouw mag zijn wie zij wil, doch steeds zal men haar een dienaar en liefhebber weten toe te dichten.

[81] Meré.

- Wanneer[82] een vrouw eerbaar en eerlijk is, wordt zij daartoe slechts gedreven door de welstand en de liefde tot haar eer.
- Vrouwspersonen gebruiken over het algemeen hun verstand zeer slecht, en hoe verstandiger en uitgekookter een vrouw is, des te groter is vaak haar boosheid en geilheid.
- Een vrouw kan veel meer uitrichten dan een man, door haar ijver en bekwaamheid.
- Hoe wil een vrouw onschuldig en straffeloos zijn, wanneer zij door zoveel tot zonde wordt geprikkeld en verlokt.
- Het is wat belachelijks wanneer vrouwen zich zo voordoen alsof zij in het geheel niet wisten van datgene wat met hen geboren is, en wat zij steeds door hun zachtmoedige eigenliefde en wellustige leven onderhouden.
- Vrouwen[83] verlangen een eerbetoon en eerbied waarmede zij zelf niet zo gediend zijn. Want wanneer hun liefhebbers al te veel hoogachting jegens hun bewijzen, en daarmede al te lang aanhouden, worden zij daarover gans onwillig en weten zij zich niet te behelpen.
- Wie[84] zich op de woorden van een vrouw verlaat, wordt evenzo gemakkelijk bedrogen als degene die in de herfst grote staat wil maken op de bladeren van een boom.
- Een[85] onbeschaamde, wellustige vrouw heeft geen andere wet dan haar begeerten.
- Menige vrouw heeft haar onbeschaamdheid op het voorhoofd, het bedrog in de mond, de hebzucht in het hart en de brand der liefde in handen.
- Een hoer die in haar handwerk zeer ervaren is, weet middelen en wegen genoeg om zich verder te helpen. Zij kent alle geheimenissen der liefde. Zij weet door haar gezucht en blikken het hart heimelijk te beroeren. Zij weet

[82] ‘Reflextions Morales’.
[83] Bussu.
[84] Hesiodus.
[85] Gantier. [vermoedelijk: ‘Gautier’].

heel precies, hoeveel zij bij deze of gene daardoor vermag. Verliest zij al mettertijd een deel van haar schoonheid, dan weet zij toch de rest van haar prikkelende wezen goed te rade te houden, en kan door haar list en geslepenheid meer verwarring stichten dan door haar schoonheid.

- Hoeren die zich voor geld laten kopen, verbeelden zich steeds, dat zij meer waard zijn dan zij krijgen.
- Wanneer[86] men de liefde van een vrouw met geld gekocht heeft, mag men niet op veel goeds van haar rekenen.
- De hoeren hebben een geheim dat zij liefhebben, ook al hebben zij geen liefde.
- De jeugd maakt een vrouw geliefd; de ouderdom maakt haar veracht; en de lelijkheid berooft haar van de scepter die gewoonlijk de schoonheid aan de vrouw in de hand geeft.
- Vrouwen beginnen reeds lief te hebben nog voordat zij volledig tot verstand komen.
- Wanneer een vrouw tedere en liefdevolle gebaren heeft, komt zij zeer gemakkelijk onder slechte verdenking. En wie slechts haar vriendelijke en aardige gezicht ziet, beeldt zich in, dat men zeer gemakkelijk een dergelijke vesting machtig kan worden.
- Wanneer een persoon buitengewoon mooi is, kan men gemakkelijk geloven dat zij haar liefhebbers heeft.
- Wie bij de omgang met mooie vrouwen zich niet voortdurend door zijn verstand laat regeren, is in groot gevaar.
- Het gesprek met mooie vrouwen is nog veel gevaarlijker dan de bezoeking van verliefde lustspelen, want bij gene heeft men het origineel lief, waarvan de lustspelen slechts het afschrift en alleen maar een schaduw geven.
- Zijt ge bij de vrouwen in ongenade gevallen, troost u dan met hun natuurlijke onbestendigheid.

---

[86] Tacitus.

- Wilt u zich van de tirannie van de vrouw losmaken, moet ge fijn lichtzinnig jegens hen worden.

Vreugde.

- Na de deugd is de vreugde het allerhoogste goed.
- Vreugde is een stut der gezondheid.
- De[87] vreugde toont aan, dat de mens slim en verstandig is.
- Luister naar niets wat uw vrienden kan storen.
- Met een vrolijk mens, die daarbij iets ernstigs heeft, valt heel goed om te gaan.
- Een gedwongen vrolijkheid beweegt niemand.
- Een vrolijk gemoed heeft steeds de mooiste zomerdagen, ongeacht hoe het jaargetijde mag zijn.
- Vreugde[88] die niet uit de deugd voortkomt, duurt niet lang.
- Ontvlucht de korte vreugde die een langdurige pijn aantrekt.

Vriendschap.

- De[89] vriendschap is een vereniging der harten en gemoederen.
- De[90] vriendschap der verstandigen vindt niets in de wereld dat kostbaarder is dan deze.
- Ware vrienden weten alles onder elkander te rechtvaardigen.
- De regel der vriendschap is, dat een vriend moet leven om de andere te bevallen.
- Een rechtschapen vriendschap is niet een werk van één dag, doch een toets van vele jaren.
- Wanneer vrienden het oneens worden, ziet men pas, uit wat voor bedoelingen zij hun vriendschap hebben ingesteld.

---

[87] Gomberville.
[88] Seneca.
[89] St.-Augustinus.
[90] Seneca.

- Men stelt het altaar of de religie tot grenssteen van de vriendschap, doch men mag wel met beter recht de ongelukssituaties als dergelijke grenskenmerken der vriendschap beschouwen.
- Een gelukzalig iemand weet niet zeker of zijn vrienden hem waarlijk liefhebben.
- Wanneer wij merken dat wij onze vrienden enig nut kunnen verschaffen, beginnen wij killer jegens hen te worden.
- Wie gaarne veel vrienden wil hebben, mag geen ervan op de proef stellen.
- Wanneer[91] men zich zijn vrienden beter en volkomener inbeeldt dan zij het inderdaad zijn, is dat een zeer zoete dwaling.
- Hoe meer men in de vriendschap buitensporig is, des te beter doet men eraan.
- Men[92] moet veelmeer vriendschap stichten dan vriendschap breken. Stichten kan men de vriendschap geheel in stilte, doch wanneer men de vriendschap wil breken, geeft dat spoedig een grote herrie.
- Weldaden vermeerderen en verkleinen de vriendschap.
- Men mag niet beginnen zijn vrienden te verachten wanneer men hen niet meer kan gebruiken, of wanneer men hun hulp niet meer nodig heeft.
- Afwezigheid vernieuwt de vriendschap.
- Een listige, achterbakse geest verstopt zich weliswaar dikwijls onder de dekmantel der oprechtheid, doch lang kan hij deze misleiding niet behouden.

Vrijgevigheid.

- De[93] vrijgevigheid kan iedereen onder haar juk brengen.

---

[91] Plinius.
[92] Sallustius.
[93] Livius.

- In de vrijgevigheid behoudt het verstand de plaats boven het eigen nut.
- Wanneer een deugdzame ziel een fout heeft, is het wel deze, dat ze al te gewillig is.
- Vrijgevigheid verwondert goden en mensen.
- De ware vrijgevigheid bestaat niet hierin, dat men veel geeft, doch dat men te rechter tijd geeft.
- Die onbedachtzaam iets van u vragen, die aanhore met goede aandacht. Dan zult ge nimmer overijlen.
- Een al te grote vrijgevigheid verderft zichzelf en is als een vuur, dat zelfs het wezen verteert waardoor het toch zou moeten worden onderhouden.
- Hebt gij geen zin om iets weg te geven, dan moet ge de kunst kennen hoe ge de ander ongemerkt met hoffelijke woorden het afslaande antwoord kunt brengen.
- Hoe groter de ondank, des te beroemder en bekender wordt daardoor de vrijgevigheid.

Vrijheid.

- Diegene heeft de ware vrijheid, die zich noch door anderen tot slaaf laat maken, noch zich door een dwaze eerzucht laat beheersen om anderen tot slaaf te maken.
- Wie zijn eigen heer is, heeft het beste goed op aarde.
- De natuur maakt geen slaven, en naar het natuurrecht worden alle mensen vrij geboren.
- Zodra de mens zichzelf leert kennen, en ziet dat hij vrij geboren is, zo spoedig begint hij de vrijheid als zijn hoogste goed te beschouwen.
- De[94] vrees dat men zijn vrijheid verliest, is reeds een halve slavernij.
- Wanneer een mens niets meer heeft dan de vrijheid, zo is het een al te grote hardheid wanneer men hem ook die wil afnemen.

[94] Livius.

- De belegerde Joden te Jeruzalem lieten tegen Titus zeggen, dan zij liever zijn wapenen wilden voelen, dan zich in slavenbanden bij zijn zegetochten te laten rondvoeren.

Vroomheid, godsvrucht.

- De vroomheid is de basis van alle andere deugden, en de voornaamste onder alle.
- De vroomheid is de stut van een staat.
- De godsvrucht is de ziel der godsverering.

Vrees, schrik.

- Datgene[95] wat de meeste mensen vrezen of bewonderen, is het uitlachen waard.
- De vrees legt alles het ergste uit.
- Het beste middel tegen de vrees is de lichtgelovigheid.
- Waar liefde is, is ook vrees, want datgene wat wij liefhebben mag niets ergs overkomen.
- Wie anderen bevreesd wil maken, moet zelf voor niets bevreesd zijn. Want voor diegenen moet men het meest bevreesd zijn, die voor niets bevreesd zijn.
- Wanneer men aan de vijand laat merken dat men bang voor hem is, verdubbelt men daarmede zijn vastbeslotenheid.
- Een verstandig iemand is nimmer bevreesd, behalve wanneer hij door de vrees zijn inzicht en deugd kan laten zien.
- De vrees laat het verstand niet steeds in zijn volledige vrijheid.
- Hetgeen wij vrezen, haten wij ook gaarne.
- Wij moeten ook diegenen vrezen, die ons vrezen.
- Wie God vreest, hoeft voor mensen niet bevreesd te zijn.
- Diegenen die anders nergens een besluit over willen nemen, kunnen niettemin door de vrees worden aangedreven om een bepaalde beslissing te nemen.

[95] Petrarcha.

- De vrees maakt het gevaar slechts groter. Hij is zo aanstekelijk als de pest.
- Wie al te zeker is en geheel niets vreest, kan zeer gemakkelijk onderuitgaan.
- Mislukte gemoederen vrezen alles, arroganten vrezen niets, en verstandige mensen vrezen slechts iets.
- Een abrupt en gewelddadig schrikken, komt uit onwetendheid voort, aangezien wij in een gevaarlijke en recente kwestie de onzekere afloop niet kunnen inzien. En zoals de vrees zich veel gemakkelijker in ons gemoed kan uitdrukken dan de vastbeslotenheid, zo kan men gemakkelijk de anderen een schrik aanjagen. Alleen, wanneer ons zelf ooit een schrik overvalt, is het zeer moeilijk om weer een frisse moed te vatten. Want wij weten immers niet hoe de kwestie nog kan aflopen, en zo kan de geringste kwestie ons zeer gemakkelijk vrees en schrik aanjagen. Wanneer thans twee legers met elkander strijd willen voeren, denkt eenieder bij zichzelf en aan de ongewisse afloop van het treffen. De gemoederen zijn in een voortdurende balans, en beloven nu weer eens wat goeds, dan weer wat ergs, en daar kan een slechte, uiterlijke kwestie een zeer grote indruk op de twijfelachtige gemoederen maken. Daaruit ontstaat dan een geweldige schrik en ontsteltenis, en men weet zelf niet waar ze vandaan komen.
- De vrees doet ons middelen aan de hand waardoor we nu net datgene aantrekken wat wij vrezen.
- De vrees is net zo bedrieglijk als de hoop.
- De vrees vermeerdert de ellende, en zorgt ervoor dat wij hem voelen nog voordat hij komt.
- De vrees is dikwijls vele duizendmalen groter dan de ellende zelf.

Vorsten.

- Met een vorst moet men omgaan als met een vuur.
- Wanneer een vorst de algemene rust wil bezorgen, heeft hij ook de hulp van vreemde verstandigheid nodig.

- De[96] loop der zon maakt de dagen en jaren in de wereld. De daden en handelingen van de vorsten echter, maken de dagen en jaren in het koninkrijk.
- Vorsten moeten alle aangelegenheden dieper inzien dan er hun advies over geven.
- Het voorbeeld van de vorsten is de regel van het ganse hof, en het allerbeste middel om de deugd in een rijk in te voeren.
- De welriekende wierook van de vleierij is voor hoge hoofden iets uiterst schadelijks.
- Ook al is een vorst zelf monter en waakzaam, toch wil iedereen gaarne zijn stut zijn.
- Een deugdzaam leven van een regent is de allerbeste wet.
- Keizer Justinianus zei, dat het een hoogst roemrijke bekentenis van een vorst is, wanneer hij zichzelf aan de wetten onderworpen bekent.
- Een vorst moet vóór alles wijs en geleerd zijn, aangezien niemand met zijn wijsheid het land groter nut kan verschaffen dan juist de vorst.
- Het volk waarvan de wereldwijzen de vorsten zijn, en waarvan de vorsten wereldwijs zijn, moet gelukkig worden geacht.
- Het[97] is een veel grotere roem wanneer men zich door zijn eigen deugd in de vorstelijke stand verheft, dan wanneer men zijn purper en hoogheid zuiver aan de geboorte en de voorouders te danken heeft.
- De hoogste top van het huwelijk zou redelijkerwijze steeds door de slimste en verstandigste bestegen moeten worden.
- Een[98] goede vorst is voor allen als een vader.
- Goed regeren, betekent zorgen voor de welvaart van anderen.

---

[96] La Mothe le Vayer.
[97] Erasing.
[98] Xenophon.

- Hoe[99] minder een vorst voor zijn onderdanen schrikwekkend is, des te schrikwekkender is hij daarentegen voor zijn vijanden.
- Wie[100] regeren wil, moet vóór alles over de harten en gemoederen proberen te heersen.
- Een rijk dat op de liefde der onderdanen gegrondvest is, moet men veruit verkiezen boven dat, wat slechts door de dwang der wapenen en de angst voor straf wordt ondersteund.
- Wie anderen wil beheersen, moet eerst zichzelf kunnen beheersen.

Gasterijen.

- Een goede maaltijd bestaat niet uit de hoeveelheid en uit de bijzondere soorten der spijzen, doch uit een zinrijk en aardig gesprek.
- Een tafelgezelschap moet nimmer groter zijn dan het getal der muzen, noch kleiner dan het getal der gratiën.
- Een maaltijd die men met welverdiende personen houdt, smaakt niet alleen goed op de dag waarop men deze geniet, doch ook de volgende ochtend.
- Paulus Aemilius zegt, dat voor een geslaagde ordening en inrichting van een gasterij net zoveel verstand en bekwaamheid vereist zijn, als voor een slagorde.
- Men moet geen acht slaan op de vele en uiteenlopende spijzen, doch ook letten op de goede wil van een goede vriend.

Gebed.

- Het gebed is een vereniging van het hart met God.
- Al naar gelang de ijver en de ernst van het gebed zijn, is ook de verhoring.

---

99 Cassiodorus.
100 Gracianus.

- Een[101] luid en koudbloedig gebed vertoornt God meer, dan dat het Hem zou bevallen.
- Wij[102] moeten het eveneens als een genade en weldaad beschouwen, wanneer God in bepaalde gevallen ons gebed naar Zijn wijsheid onverhoord laat.

Geheugen.

- Het geheugen is de schatkist van onze ziel.
- Zuiver[103] van buiten een kwestie leren, is geen ware wetenschap. Want dan weet men verder niets dan hetgeen men het geheugen heeft laten opbergen.
- Er zijn veel mensen die in plaats van het verstand, slechts geheugen hebben.
- Het geheugen doet verder niets, dan dat het het verstand bepaalde kentekenen en herinneringen geeft.
- De vele boeken zijn het verderf van het geheugen. Want het geheugen zou reeds op zich de plek der boeken kunnen vertegenwoordigen.
- De gedachtenissen zijn gelijk aan de vaten waaronder de allergrootsten net zo goed een bepaalde omvang en ommuurde ruimte hebben als de allerkleinsten.
- Toen iemand aan Themistocles aanbood dat hij hem de geheugenkunst zou leren, antwoordde deze hem, dat hij liever wilde leren hoe men het geheugen kon vergeten en onderdrukken.

Geduld.

- Men[104] doet er vaak zeer goed aan, wanneer men een klein euvel duldt, opdat men een groter euvel moge ontgaan.

---

[101] Augustinus.
[102] Augustinus.
[103] Montagne.
[104] Phaedrus.

- Aan het geduld herkent men de verstandigheid van een mens.
- Toen men aan Bios vroeg wat erger was dan een euvel, antwoordde hij: “Het ongeduld, wanneer men het euvel niet kan verdragen.”
- Wanneer men zelf niet veel over zijn ongeluk zwetst, toont men daarmede een goed gekozen moed en een goed verstand.
- Geduld[105] is in de zedenleer de grootste heldendeugd.
- Hoe kunnen wij weten, hoe groot onze deugd is, wanneer deze nooit op de proef wordt gesteld?
- Hoe meer wij ons geduld en wakkere moed beproefd en ervaren hebben, des te kordater worden ze.
- Angst en ongeluk zijn de beste school voor het geduld.
- Wie steeds zonder noodzaak zeurt en klaagt, spot slechts met de hemel, en zorgt ervoor dat hij later, wanneer hij in ware nood geraakt, niet verhoord wordt.
- Een verstandig iemand is weliswaar niet geheel ongevoelig, doch weet in zijn bedroefenissen maat te houden.

De kunst anderen te bevallen.

- Een[106] mens met een goed gemoed weet zich alles ten nutte te maken, om zich daarmede bij anderen geliefd te kunnen maken.
- Wil men aan allen gaarne bevallen, dan moet men iedereen datgene toekennen wat hij met recht van ons kan vorderen.
- Wie[107] nu soms aan anderen bevalt, moet steeds vrezen, dat hij ook net zo gemakkelijk bij anderen misnoegen kan opwekken.
- De wetenschap dat men bij anderen genade vindt, gaat boven alles.

---

[105] Bacon.
[106] Civilité Françoise.
[107] La Marquise de Sable.

- Het nut dat wij daarvan hebben dat anderen in ons een welgevallen hebben, mogen wij aan niemand anders toeschrijven dan aan de goedmoedige natuur. Want deze alleen heeft ons net datgene moeten geven, waardoor wij aan anderen bevallen.
- Zich door natuurlijke handigheid bij anderen aangenaam te kunnen maken, overstijgt alle regelen der kunst die men aan diegenen kan geven, die zich aan anderen willen doen bevallen.
- Het helpt ons weinig wanneer wij slechts aan onszelf, en verder niemand anders, bevallen.
- Wanneer men eenmaal de gelegen tijd voorbij laat gaan, is het daarna vergeefs wanneer men zich door zijn diensten bij anderen geliefd wil maken.
- Wanneer men niet meer weet hoe men door aangename diensten bij anderen roem kan verwerven, moet men beginnen zich verder in te spannen[108].

Gierigheid.

- Gierigheid is een onmatige zorg om aardse goederen te verkrijgen, en komt hetzij voort uit een vreselijke angst dat men niet genoeg zal hebben, of uit een onordentelijke liefde tot rijkdom.
- Gierigaards beelden zich de behoeftigheid steeds als het allervreselijkste in.
- Wanneer[109] men zich eenmaal door gierigheid heeft laten overwinnen, kan men de kluisters daarvan niet meer kwijt-raken.
- Een gierigaard is bij al zijn rijkdom de armste.
- De[110] gierigheid vormt een tegenwicht tegen alle verdien-sten, en beneemt hun de uitslag. Dit kwaad alleen is

[108] "sich weiter zu begeben".
[109] Pierre de Blois.
[110] Reflexion furle Ridicul.

machtig om ons tot spot en gelach te maken, ook al hadden wij ons anders door onze goede gesteldheid kunnen onderscheiden.

- Er is niets heilzamers dan wanneer men de gierigheid overwint. Want ze is de grootste tiran en berooft zichzelf van de goederen waarvan ze anderen berooft.
- De goederen op zich moet men niet achten wanneer ze niet tot ons gemak dienen.

Geleerdheid, geleerden.

- Van de geleerde gezelschappen en van de onderscheiden gaven van hun leden schept de ganse geleerde wereld nut. Ieder lid draagt het zijne bij en spreekt of schrijft naar zijn aard en naar de bijzondere kracht van zijn verstand.
- Geleerden moeten goede gaven der natuur, onvermoeibare ijver en een voortdurende oefening hebben.
- Geleerden bevelen vaak zelf hun oversten, en schrijven hun voor wat zij moeten doen of laten.
- Geleerdheid heeft de rust van het gemoed tot haar einddoel, waarvan wij door de onwetendheid worden weggevoerd.
- De Jakobsladder stond op de aarde en raakte met zijn top de hemel aan, en de Heer stond er bovenop. De menselijke geleerdheid vangt ook op de aarde aan en voert ons door de beschouwing der schepselen stapsgewijze steeds meer naar de kennis van God.
- Wanneer men een waarlijk grondig geleerd man ziet, krijgt men zelf een honger naar geleerdheid.
- Geleerdheid helpt niet tegen kwaadaardigheid. Een geleerde die zijn plicht niet in acht neemt, zal om die reden net zo gehaat worden als een ander.
- Toen Aristoteles enige werken der wereldwijsheid het licht had gegeven, schreef Alexander aldus aan hem: “Gij had de voortreffelijke dingen die ik van u geleerd heb, niet zo in de algemeenheid moeten brengen. Want wat heb ik nu op anderen voor een voorsprong, wanneer zij datgene weten

wat gij mij hebt bijgebracht? Gij hebt niet bedacht, dat ik veel liever anderen mensen zowel qua verstand en wetenschap, als qua macht en hoogheid overtref.

- De natuur heeft aan de mens een onvermoeide aandrift tot kennis en lering der wetenschappen ingeplant. Dat is zoge-zegd een natuurlijke erfenis die op alle mensen wordt voortgeplant. Want vanaf de aanvang der wereld heeft de zin der mensen zich steeds moeite gegeven om de allergemakkelijkste manier te vinden waardoor men de duisternis van het verstand kan verhelpen. Desalniettemin echter verbergen de waarheid en wijsheid zich - zoals Pythagoras zegt - altijd in een diepe bron. Ze verschijnen nimmer aan de mens in een zichtbare gedaante zodat men ze zou kunnen zien en voelen, doch tonen zich onder een dikke deken van vele duizenden dwalingen die wij pas met veel moeite weerleggen en uit de weg moeten ruimen. Ja, wij zouden in het uitvorsen der waarheid niet ver komen, wanneer ons niet de nieuwsgierigheid en de natuurlijke aandrift te hulp kwamen, en ons verstand voortdurend opfristen om steeds dieper en dieper naar de bron der kennis te graven.
- Oude[111] mensen die niet zo geleerd zijn, plegen zich steeds, zo dikwijls hun iets mislukt, te beklagen en erover te zuchten dat zij zich niet op geleerdheid hebben toegelegd.
- De[112] ogen van ons begrip moeten oneindig ver kunnen uitkijken, wanneer wij een grote en belangrijke kwestie willen overzien.
- Het is een fout wanneer men zich in de wetenschap niet een bepaalde maat en grens stelt. Erasmus zei, dat hij veel groter zou zijn geworden, als hij niet zo hoog had willen vliegen.

[111] Meré.
[112] Meré.

- Ongeletterden zijn een ware geluksbal. Al het ongeluk komt door onwetendheid.
- Wie[113] wijs en verstandig wil zijn, moet geleerd zijn.
- Geleerdheid moet natuurlijk lijken, wanneer ze bij anderen iets moet betekenen.
- De mens heeft een kort leven en heeft toch zoveel te leren. Wanneer hij geheel niets weet en geleerd heeft, kun je zijn leven niet als een leven beschouwen.
- Geleerden laten zich net zo gaarne horen, als mooie vrouwen zich gaarne laten zien. Slechts onverstandigen gispen de geleerdheid, doch wie een hoog verstand en geest heeft, looft haar en schat haar hoog.
- Toen Alfons, koning van Arragon, gevraagd werd wat hem arm zou kunnen maken, antwoordde hij: "De geleerdheid, want wanneer deze verkocht zou kunnen worden, zou ik er alles voor opgeven."

Geleerdheid, onwetendheid.

- Hoe groter de onwetendheid der mensen is, des te groter en grover is hun hoogmoed.
- Geleerden vinden hun rust en gelukzaligheid in de goede gesteldheden die zij bezitten.
- De wetenschap is het oog van ons verstand. Van de geleerdheid en onwetendheid komt al het goed en kwaad.
- Hoe[114] meer iemand wetenschap en kennis heeft, des te grotere drang voelt hij om God lief te hebben.
- Het is veel gemakkelijker om goede kunsten te verachten, dan ze te leren en begrijpen.
- Alle[115] rust en al het welleven zonder wetenschap en geleerdheid, is een dood.

---

[113] Montagne.
[114] Mabillon.
[115] Seneca.

Schilderijen, schilder.

- De schilderkunst is een voortreffelijke, bijzondere en haast bovennatuurlijke kunst, want ze doet God na en brengt de beelden der zichtbare, geschapen schepselen als uit het niets tevoorschijn. Al het zichtbare in de natuur is aan de macht en het imperium der schilders onderworpen, aangezien zij alles wat men maar zien kan, voor het gezicht zo levendig mogelijk kunnen voorstellen.
- Door de schilderijen kunnen wij met onze ogen praten en onszelf bespreken.
- Bij de schilderijen kan ons het gezicht het minste bedriegen.
- Schilders en dichters hebben de vrijheid om zich in te beelden hoe en wat zij willen.
- Bij een schilderij moet men acht slaan op de goede compositie, op de inval van het licht, en hoe de onderwerpen zich gaandeweg daarin verliezen en verbergen.
- De schilderijen stellen niet allemaal gewone afbeeldingen voor, doch drukken ook iemands gemoedsbewegingen uit.

Gemoedsbewegingen.

- Het geroezemoes der gemoedsbewegingen stoort de rust van ons gemoed.
- De gemoedsbewegingen laten zich niet zo gemakkelijk tot slaven maken.
- Onze gemoedsbewegingen zijn er de oorzaak van, dat wij niet gaarne onze plicht en schuld erkennen en goed willen inzien. Want wij zijn er bezorgd over, dat een dergelijk erkennen ons er slechts toe zou uitnodigen om ons los te maken van onze gemoedsbewegingen, of - wanneer wij er nog aan zouden willen vastklampen - wij het dan met des te grotere onrust van het geweten zouden moeten doen.
- De[116] gemoedsbewegingen moeten wij net zo tam maken als men de wilde dieren kan temmen en africhten, zodat ze

[116] S. Iean. Climan.

zich gans stil en vreedzaam bij ons in huis moeten gedragen.

- Wie[117] edele gemoedsbewegingen heeft, zal zich aan niets laags of verachtelijks houden.
- De[118] gemoedsbewegingen zijn de ziekten van het gemoed. Hoe heviger ze zijn, des te groter is de ziekte.
- Diegene is waarlijk edel, die zich weet te matigen, en diegene is waarlijk dapper, die zijn begeerten kan overwinnen.
- Degene[119] die een slaaf van zijn gemoedsbewegingen wordt, verandert van een mens in onverstandig vee.
- Verstandige[120] lieden kunnen weliswaar ook door hun gemoedsbewegingen geroerd worden, doch zij triomferen er steeds over, door hun deugd.
- Degene die zich tot heer over zijn gemoedsbewegingen maakt, vindt de rust die door de ganse wereld gezocht wordt.
- De[121] gemoedsbewegingen zijn de beste redenaars.
- De gemoedsbewegingen verzwakken zich mettertijd zelf.

Gerechtigheid, straf, ongerechtigheid, wetten.

- De Atheners hadden enigerlei messen of zwaarden nodig, zowel wanneer zij aan de goden offerden, alsook wanneer zij de deugnieten bestraften, waardoor zij te verstaan wilden geven, dat aan de hemel geen enkel offer aangenamer is dan de bestraffing der slechteriken.
- Beide, zowel dat men de ware bestraffing der boosaardigen uitstelt, alsook dat men zich in de vervloeking van een rechtvaardige overijlt, is goddeloos en afkeurenswaardig.

---

117 Demosthenes.
118 Meré.
119 Gracianus.
120 Seneca.
121 La Rochefoucauld.

- De[122] bestraffing der ondeugden is weliswaar iets goeds, en dit kunnen de slechteriken zelf niet loochenen. Desalniettemin echter moet niemand zich over de straf der misdadigers verheugen of ervan genieten. Veelmeer moet men er bedroefd over zijn, dat een mens die net als wij is, en onze aard heeft, zo'n onmens is geworden dat hij zich thans openlijk moet laten berechten.
- Er[123] zouden weinig mensen berecht worden en onberispelijk blijven, wanneer zij het geheimenis kenden om zich onzichtbaar te maken.
- Dat[124] de mensen nog een liefde tot gerechtigheid hebben, komt doordat zij bezorgd zijn dat men hen met baar geld zou betalen wanneer zij de gerechtigheid geheel zouden willen uitroeien.
- Het is de grootste onrechtvaardigheid, wanneer men bij al zijn onrechtvaardigheid nog voor het gerecht aanzien wil hebben.
- Wat het licht bij de ogen is, dat is de natuurlijke redelijkheid bij ons verstand. Daardoor weet iedereen wat recht of onrecht is.
- De rechters zijn de voogden van de wetten. Zij zijn de ziel en de geest van de gerechtigheid, terwijl de wetten slechts de lichamen van de gerechtigheid zijn.
- De meeste rechters weten niet de ware schaal van de gerechtigheid te treffen. Zij neigen die immer naar de zwaarste kant, waar zij het meeste denken te verkrijgen.
- Een rechter moet onbeïnvloedbaar zijn en zich door geen enkel geschenk, door geen enkel verzoek, niet door tranen, noch door iets anders laten bewegen.
- De godsverering en gerechtigheid zijn twee gezusters die elkander innig liefhebben. Zij zijn op dezelfde dag, op

[122] Tertullianus.
[123] Montagne.
[124] Reflex, Moral.

hetzelfde uur, en in één ogenblik gestorven. Ze leven en sterven ook met elkander.

- Wie onjuist handelt, moet er steeds bezorgd om zijn dat anderen ook zo met hem omgaan.
- Vorsten moeten de gerechtigheid tot richtsnoer van hun wil kiezen. De gerechtigheid is het beste koninklijke sieraad. Een vorst zonder gerechtigheid is als een rivier zonder water. De ouden zeiden, dat de gerechtigheid en redelijkheid steeds zij aan zij gingen met vreugde[125].
- Niets moeten wij als heiliger beschouwen, dan redelijke wetten die ons vroom, verstandig en gelukzalig maken.

Gezanten.

- Gezanten zijn verstandige en bekwame lieden, die naar een vreemd land worden gestuurd, opdat zij aldaar voor hun vaderland zo goed mogelijk met allerhande goed uitgedachte streken hun bedrijf uitoefenen.
- De gezant is de mond en ook de spreekbuis van zijn vorst.
- Een kleinzielige gezant brengt zijn landslieden in een slechte roep. Hij brengt zijn oversten slechts gescheld en schande toe, en zit zijn eigen plannen dwars.
- Een geschikte gezant moet een goed geweten, een voortreffelijk verstand, genoegzame kennis en ervaring, en een grootmoedig gemoed hebben.

Geschiedenis.

- De geschiedenis is de getuige van de tijd, de ziel van het geheugen, de leermeesteres van het leven, de glans en de mond der waarheid.
- De zedenleer vindt men in de historie. Want deze geeft ons voorbeelden van zowel deugden als ondeugden.

---

[125] “Joir”. Onduidelijk.

- Diegenen verdienen zelf de grootste eer, die de eer van anderen behouden, en ze voor de ogen van de nakomelingen afschilderen.
- Aangezien[126] de geschiedschrijvers de allerberoemdste en onsterfelijkste pennen hebben, moet men naar hun gunst en goedkeuring het allermeest dingen.
- De geschiedenis is een school voor de ganse wereld.

Gezelschap, conversatie, omgang.

- Men gaat met anderen om, opdat men zich kan verheugen.
- Vriendschap wordt door de omgang en vakere samenkomst onderhouden.
- De omgang en ijverige conversatie is de band van de menselijke samenleving.
- Men kan zijn verstand tonen wanneer men in gezelschappen over alles wat er gebeurt, goed en aangenaam weet te oordelen.
- De[127] grootste lieden hebben het oordeel van hun bereikte hoogachting te danken aan de conversatie.
- Ge moogt u voornemen wat ge wilt, maar uit het gezelschap en de omgang met anderen moet gij leren hoe ge u daarin kunt vervolmaken en gelukkig vooruitkomen.
- De gesprekken en gezelschappen zijn en blijven niet steeds aan elkander gelijk. Ze veranderen vrijwel iedere dag, net zoals alle andere dingen in de wereld.
- Deugt het verstand van een mens niet, dan zijn ook zijn woorden slechts lege schalen.
- Een aangename manier van praten, montert de ander op, doch een vervelende manier van praten, maakt een geheel gezelschap slaperig.
- Bij enige gezelschappen kan men zich weliswaar verbeteren, maar bij de meeste kan men zich ook verderven.

---

[126] Gracianus.
[127] Patin. [Niet goed leesbaar; vert.].

- Gij moet u van iedere gelegenheid nut weten te verschaffen, om de ander in een conversatie te onderhouden.
- Wanneer ons gemoed geheel omhuld is door de droeve wolken der treurigheid, zodat wij niets vrolijks of aangenaams naar voren kunnen brengen, moet men het aan anderen overlaten dat zij proberen het gezelschap vrolijk te stemmen.
- Wie zich in de conversatie wil presenteren, moet zijn als een rijk iemand die zijn ganse vermogen louter in baar geld bezit. Dat wil zeggen, hij moet de krachten van zijn verbeelding en zijn geheugen steeds paraat hebben, opdat het hem nimmer aan onderwerpen en woorden ontbreekt.
- Men moet in de conversatie een goede keuze treffen, en zich met passende maat daarvan bedienen. De conversatie is iets nuttigs, doch ook iets gevaarlijks. Het is waar: wanneer men zich al te lang van omgang met anderen onthoudt, wordt ons gemoed gans slaperig, doch wanneer men zich ook al te vaak in gezelschap begeeft, raakt ons gemoed daardoor verdeeld.
- Hoe vertrouwder de omgang is, des te meer merken en erkennen wij de fouten en zwakheden van onze vrienden, en aldus wordt ook de hoogachting steeds geringer die wij anders jegens dezen gehad hebben.
- Inderdaad achten wij slechts datgene hoog, wat wij wensen te bezitten. Nu is het zo, dat een vertrouwde omgang ons zogezegd in het volledige bezit stelt van de persoon met wie wij vertrouwd omgaan. Vandaar dat wij een dergelijke persoon niet meer hoogachten.
- Hoe komt het, dat men zo weinig mensen aantreft die goed en verstandig kunnen spreken? Het komt doordat de meesten bedenken wat zij willen zeggen wanneer de ander is uitgesproken, doch er niet op bedacht zijn hoe zij juist en spoedig kunnen antwoorden op datgene wat de ander tegen hen gezegd heeft. Velen doen het weliswaar voorkomen, dat zij opmerkzaam zijn op datgene wat de ander tegen hen

zegt, alleen zal men aan hun gezichten en gemoederen zeer gemakkelijk een verwarring kunnen bespeuren, omdat zij slechts proberen te komen op datgene wat zij zeggen en naar voren willen brengen. Dergelijke lieden bedenken niet, dat het heel veel beter zou zijn om goed te luisteren en daarna juist te antwoorden op alle punten die de ander heeft aangevoerd, dan dat zij veel spreken en slechts de oren kietelen, doch datgene wat de ander gezegd heeft, onbeantwoord laten.

- Wij moeten tot ons eigen plezier en genoegen met anderen leren praten. Want wanneer men alleen is, krijgt men vaak ergerlijke grillen in het hoofd, die men niet kwijt kan raken totdat men zich in gezelschap begeeft.
- Geen enkel gezelschap is zo erg, dat men er niet ook wat goeds van kan leren. Ge moet slechts de rozen afbreken; de doornen kunt ge immers laten staan.
- De geleerdheid begint er mede, dat deze iemand goed onderricht, doch het gesprek maakt hem volmaakt.

Gezondheid.

- Wilt gij gezond zijn, dan moet ge ook goed en verstandig leven.
- Gezondheid is de stut onder het leven, en de vreugde is de ziel der gezondheid.
- De gezondheid is een zo groot goed, dat het al diegenen doet indutten die haar bezitten.
- Wie gezond is, acht de gezondheid niet.
- Het lichaam moet immer een beweging hebben wanneer het gezond wil blijven. De ziel echter moet rustig zijn, wanneer ze vergenoegd en monter wil blijven.
- Het is reeds een ongemerkt bezwaar, wanneer men al te zeer bekommerd is om datgene te vermijden wat ergens de gezondheid zou kunnen schaden.

- Hij[128] doet goed, die zich niet al te liefdevol gedraagt, doch een weinig zorgeloos leeft.
- Wanneer[129] wij ziek worden, beginnen wij ons te verbeteren. Wij scheuren ons los van de aardse goederen waaraan wij ons hart hebben opgehangen. Wij herinneren ons, dat wij mensen zijn, en dat wij een God boven ons hebben.

Gedwongen, aangedaan, aangenomen wezen.

- Het onordelijke nabootsen is een bedrog, aangezien wij ons gans anders voordoen, en datgene terzijde werpen wat voor ons toch natuurlijk is en ons het beste aanstaat.
- Wij proberen aan anderen iets te ontlenen dat niet van onszelf is, en maken ons daarmede tot lachwekkenden.

Geluk, ongeluk.

- Tussen het geluk en de verdienste is zelden overeenstemming.
- Het schijnt alsof deugdzame lieden voor het ongeluk van het geluk geboren zijn.
- Het weerspannige geluk wordt aan een deugdzame vaak zelf als een fout aangerekend.
- Al[130] heb ik nog het vermogen om mijn gemoed tegen het vleiende geluk te verzetten, zo is het mij toch lief dat men mij daarmede niet allereerst opnieuw op de proef stelt.
- De gunst der mensen wisselt met het geluk.
- Onder de boze massa moeten logischerwijze slechts ongelukkigen zijn,
- Men moet zich door geduld boven het weerspannige geluk uitwerken.

---

[128] Meré.
[129] Plinius.
[130] De graaf van Bussi.

- Geen enkel ongeval is zo erg, dat niet tegelijkertijd ook iets goeds kan hebben, wanneer men het maar weet te vinden.
- Wij zouden heel gemakkelijk het einddoel kunnen vergeten waartoe wij geboren zijn, wanneer niet God naar Zijn wijze voorzienigheid ons plezier met enig onplezier had vermengd.
- Hoe dichter een mens bij zijn ongeluk komt, des te minder zin heeft hij om dat te erkennen.
- Sophocles zegt, dat wanneer een mens ongelukkig wordt, hij niet meer zijn scherpzinnigheid en goede verstand behoudt in de volkomenheid waarin hij ze bezat bij zijn welstand. Doch ook al was zijn scherpzinnigheid zo groot, en het verstand zo doordringend geweest als hij maar mocht willen, zou hij toch door de ongelukskwesties verzwakt worden.
- Wanneer lieden van bijzondere eigenschappen in haat en ongunst vervallen, moeten zij een welgesteld en standvastig gemoed hebben om zulke wisselingen van het geluk te verdragen. Zij moeten zich dan van het gezelschap der mensen losscheuren, een vreeswekkende woestenij ingaan, of in een stille eenzaamheid hun troost zoeken.
- De deugd wordt steeds vervolgd, totdat hij het graf als zijn vrijstad bereikt heeft.
- Het ongeluk geeft aan de roem van grote lieden een nieuwe glans en schijn.
- Het beste middel om na een ongeluk weer te herstellen, is een ware verstandigheid.
- De[131] verstandigheid moet wederom goedmaken wat het geluk bedorven heeft.
- Een gelukzalig iemand weet niet gewis of zijn vijanden hem oprecht liefhebben.
- Het goede geluk heeft de narigheid, dat het ons het ongeluk zozeer in de verte voorhoudt, dat dat in onze ogen zeer

[131] Titus Livius.

klein wordt en dat het ons dunkt dat er tussen ons en het ongeluk een zodanig ruimte is, dat het ons in het geheel niet kan bereiken.

- Lieden[132] met een groot verstand, vinden hun geluk in dingen waaraan anderen in het geheel geen smaak hebben. Daarentegen verachten zij datgene, wat het gepeupel voor een groot geluk houdt.
- Het geluk steekt niet in de dingen zelf, doch in onze inbeelding en hoogachting die wij hebben jegens iets. Wij noemen onszelf gelukkig wanneer wij datgene hebben wat wij liefhebben en hoogachten, doch niet, wanneer wij datgene hebben wat anderen liefhebben en hoogachten.
- Het geluk bestaat uit het genoegen dat wij ons van een aangelegenheid maken. Het ongeluk echter bestaat uit de pijn die ontstaat doordat wij ons een kwestie als verdrietelijk voorstellen. Hadden wij geen passies, dan was er ook geen geluk of ongeluk.
- Het geluk en ongeluk stamt van onze eigen uitvoering.
- Men is nimmer zo gelukkig of ongelukkig als men het zich inbeeldt.
- De[133] grenzen van ons geluk die voor ons zijn ingeruimd, zijn zeer nauw. Wie dus zijn geluk zoekt, mag hier niet het geringste verliezen of verzuimen. Hij moet ook op de allergemeenste en slechtste kwesties een oog hebben, en daarvan nut trachten te scheppen.
- Het[134] is genoeg wanneer men zelf gelooft dat men gelukkig is.
- Het is het beste geluk wanneer men het geluk waard is.
- Een[135] groot geluk, en de kunst of wetenschap om dat juist aan te wenden, zijn zelden tezamen.

[132] Meré.
[133] Fontenelles des Mondes.
[134] Montagne.
[135] Livius.

- De meesten hebben hun ongeluk aan hun eigen onverstand toe te schrijven. Zulke domme en simpele lieden zijn als een bal die door het geluk naar zijn believen nu eens hierheen, dan weer daarheen wordt geworpen.
- Doe wat ge kunt, en laat het voor het overige gaan zoals het gaat.
- Het geluk helpt hen, die zichzelf trachten te helpen.
- Wie vreest voor het noodlot, zal nimmer iets bijzonders kunnen uitrichten.
- Over[136] het noodlot klagen, helpt u niets, want ge maakt daarmede uw ongeluk slechts groter.

Geluk, noodlot.

- Velen[137] klagen over hun ongeluk, en zijn er toch zelf de oorzaak van.
- God heeft ons een vrije wil gegeven, opdat wij alles vrij en ongedwongen kunnen doen, zodat wij zelf de werkmeester van ons geluk en ongeluk zijn, en wanneer het ons dan ongelukkig vergaat, moeten wij het aan ons eigen onbegrip en dwaasheid toeschrijven.
- Eenieder kan zelf zijn noodlot verbeteren, wanneer hij daarmede tevreden is.
- Een[138] verstandig iemand maakt zelf zijn geluk in deze wereld, doordat hij steeds zijn plicht tot wegwijzer, en de eer tot zijn einddoel heeft.
- Het zijn zeer bijzondere toestanden, die een werk der goddelijke wijsheid en almacht zijn, waardoor God naar zijn welgevallen soms schept en duidelijk maakt, dat Hij alleen de wereld beweegt en regeert.

---

136 Seneca.
137 Ablancourt.
138 Seneca.

- Men zal zelden ongelukkig zijn, wanneer men slechts zijn eigen sterkte kent, en zich niets voorneemt wat men niet in staat is uit te voeren.
- Een verstandig iemand heerst over het geluk als een generaal over zijn soldaten.
- Het geluk geeft de beste verdienste.
- Het genoegen dat men van een onverhoopt en plotseling geluk heeft, is als een vluchtige reiziger die, wanneer hij nog maar net is aangekomen en zich zien laat, net zo spoedig wederom verdwijnt en zich onzichtbaar maakt.
- Er is geen ongeluk zo groot, waarbij niet ook wat goeds is. Midden onder de doornen vindt men de fraaiste rozen. Breek de rozen af en laat de doornen staan.
- Men beschouwt immer het geluk als hoger dan de wijsheid.
- Karel V zei, dat het geluk net als de vrouw slechts jongelieden liefheeft.
- Het geluk pleegt diegenen die het goed de hoogte in willen brengen, uit de grootste diepte te halen. En opdat het zijn macht des te meer moge laten zien, maakt het zijn schepselen zogezegd uit niets.
- Het meeste ongeluk berust op onze inbeelding en valse voorbeelden.
- Op het schouwtoneel van deze wereld zijn er hoge en lage personen, die men alle kan aannemen en zich voorstellen. De keuze echter ligt niet bij ons, doch het geluk deelt ze uit. Mocht het ons al een persoon geven die het wil, dan kunnen wij altijd de lof van een goede voorstelling behouden, wanneer wij slechts onze persoon goed weten te spelen.
- Men moet zich niet alleen op gelukskwesties verlaten. Goede verdiensten brengen het grootste nut voort.
- Aan mijn geluk ontbreekt niets, zegt Seneca, behalve dat het zich niet naar mijn believen in bepaalde grenzen wil laten inperken.
- Croesus zei, dat niemand zich voor zijn dood gelukkig kon noemen.

- Een deugdzaam mens behoudt ook midden in zijn ongeluk en verderf zijn eer en hoogachting. Hij lijkt op een vervallen tempel waarvoor godsvruchtige personen nog steeds de hoogachting houden die zij normaal gesproken voor zulk een gebouw koesteren.
- Het ongeluk heeft zulk een majesteit, dat hooggeplaatsten en nederigen zich erover verbazen en het met respect aanzien. De ouden plachten de oorden waar het onweer had ingeslagen, te heiligen, en ze als de voetstappen van de goddelijke toorn en van het noodlottige strafgericht te vereren.
- De zon brengt de fraaie en vrolijke dagen slechts ten believe van het gepeupel tevoorschijn.
- Het geluk behoudt zich steeds de vrije indeling voor, over datgene wat het ons tot loon heeft gegeven.
- Wanneer gij vrijwillig aan het geluk teruggeeft wat ge ervan verkregen hebt, zult ge u nimmer hoeven te beklagen dat het geluk u met geweld iets heeft afgenomen.

God.

- Ons leven vliedt, de eeuwigheid nadert. God alleen blijft onbeweeglijk.
- De grootheid van de majesteit van God is de maat van de grootheid van onze zonden.
- God is een onophoudelijk vuur dat voortdurend glanst en brandt, en van het elementaire vuur gans verschillend is. Hij is een bron des levens, een oorsprong van alle wezens, het begin aller dingen. Uit dit vuur komt alles, en niets vergaat wat niet door dit vuur verteerd wordt. Dit vuur openbaart zich door zichzelf, en kan op geen enkele plek opgesloten worden. Het heeft geen lichaam, noch wezen. Het omgeeft de hemel. Er gaat een klein vonkje van uit, dat de zon, maan en sterren hun licht en vuur geeft. Meer weet ik niet over God, en niemand mag begeren meer over Hem te weten, aangezien God ons verstand overstijgt, ook al willen wij

nog zo wijs zijn. Doch merk wel op, dat een boosaardig iemand zich niet voor God kan verbergen, en dat niemand voor Zijn doordringende ogen een rookgordijn vermag op te werpen.

- God toont zich slechts door raadselen en donkere schaduwen.
- Aan de zichtbare schepselen onderkennen wij de onzichtbare kracht en godheid van onze Schepper.
- Gods wezen vervult alles; Zijn almacht schept alles; Zijn tegenwoordigheid verlicht alles.
- God is een cirkel, waarvan de omvang oneindig is en waarvan het middelpunt nergens is.
- Wij geven God zoveel namen, aangezien er zo oneindig veel van Zijn werkingen zijn.
- Zijn wezen is een ongeschapen bron van het licht; Zijn macht is de almacht zelf; Zijn wil is het hoogste goed; en Zijn verlangen het alleredelste en volkomenste.
- God vindt in ons mensen de reden en de oorzaak van Zijn toorn en rechtvaardige strafoordeel, doch de reden van Zijn barmhartigheid en genade vindt Hij slechts in zichzelf.
- Het strekt God tot grote eer, dat Hij in ons mensen geen andere reden of aanleiding vindt om ons genadig te zijn, dan slechts onze ellende en tekortkomingen.

Grafstenen, grafschriften.

- Toen Marcus Aurelius naar Eyper reisde, trof hij op het graf van een oude koning een Grieks grafschrift aan van de volgende inhoud: ‘Zie, dit zijn de gedenkwaardigheden die ik levenslang in acht heb genomen: Wat ik door goedheid kon verkrijgen, nam ik nimmer met geweld. Degenen die ik door vragen kon gewinnen, verschrikte ik nimmer met dreigingen. De fouten die ik door een geheime herinnering kon verbeteren en afschaffen, strafte ik nimmer openlijk. Ik wreekte geen enkel mij aangedaan onrecht, wanneer ik dat reeds eerder wel viermaal had vergeven. Het deed mij zeer

leed, wanneer ik mij genoopt zag te straffen. Daarentegen was ik bijzonder verheugd wanneer ik iemand genade kon betonen. Nu ik geen mens meer ben, beknagen alhier de wormen mijn botten, en aangezien ik dapper heb overwonnen, zo rust hier in de hoogte mijn geest bij de goden.'

- De obelisken waren aan de zon gewijd en hadden de vorm van een zonnestraal. De Egyptenaren hadden graven die uit een enkele vierhoekige steen gemaakt waren. Deze steen was 120 ellen lang, 6 ellen breed en 24 ellen dik. Zij zetten ze in alle oorden boven de graven van hun koningen, om daardoor hun nagedachtenis te vereeuwigen.
- Wij eren over het algemeen die levenloze dingen, welke een bijzondere vrijheidsbrief van een lange duur hebben. Precies om die reden hebben de ouden aan de wouden iets goddelijks toebemeten, voornamelijk aan de oude eiken; van het grootbrengen waarvan, zij weinig kennis droegen.
- De[139] oude gedenktekens vinden bij degenen die nieuwsgierig zijn, hun vrijstad, waar zij tegen het verval der tijd en tegen de ondergang beschut worden.
- De[140] doden vragen weliswaar niet naar de graven, doch de afschuw die de levenden voor hen hebben, maakt dat men ze begraaft. De levenden willen niet steeds een zo treurige aanblik voor hun ogen houden.
- Toen Socrates gevraagd werd waar hij begraven wilde worden, antwoordde hij: "Begraaf Socrates na zijn dood waar gij hem maar zult vinden. Gij zult echter Socrates waarachtig nergens vinden, behalve dan een jammerlijke, afgelegde huid van hem. Begraaf die waar gij wilt. Socrates vraagt daarna niets."

Goedaardigheid, weldadigheid, naastenliefde.

---

[139] Patin.
[140] Quintilianus.

- Goedaardigheid is een aandrang om het goede te doen, en een neiging om zich bij een ander verplicht te maken.
- De[141] ouden noemden Jupiter de allerbeste, omdat in de goedaardigheid en weldadigheid veel meer iets voortreffelijks en goddelijks is, dan in de ongebonden macht en heerschappij.
- Er is niets zeldzamers dan een ware mildheid en weldadigheid. Velen beelden zich in, dat zij mild en goedaardig zijn, doch bij hen is dit slechts een hoffelijkheid, of een bestraffenswaardige zwakheid en weekhartigheid.
- Men moet door zijn goedaardigheid niemand kwaad maken.
- De milddadigheid brengt ons tot onszelf. Ze offert ons voortdurend op voor het algemeen nut. Wanneer ze begint te werken, vergeet de eigenliefde zichzelf, of ze laat zich ongemerkt zelf door haar ontdoen en arm maken, zodat het schijnt alsof de milddadigheid de eigenliefde slechts tot dwaas heeft. Daarentegen is ze toch het allerbeste middel waarvan de eigenliefde zich bedient om haar doel te bereiken. Ze is een beroofde weg, door welke de eigenliefde gans verrijkt weer tot haar zelf terugkeert. Ze schijnt tegen ons nut te zijn, en drijft voor ons toch de allergrootste woeker tezamen. Ze is tenslotte datgene, wat een zachte veer aan een slot is. Ze verbindt, beweegt en wendt alle mensen naar haar believen.
- Uw[142] goedaardigheid is slechts het recht dat ik heb om er vertrouwen in te stellen.
- De liefde is de moeder van alle deugden.
- De[143] schepper der natuur wil, dat de mensen elkander dienen, en iedereen van zijn naaste het euvel afwendt dat hijzelf probeert te ontgaan.

[141] Le Moche le Vayer.
[142] Balzao.
[143] Declamat. Quintilianis.

- Het[144] grootste nut dat men van de rijkdommen heeft, bestaat hierin, dat men anderen daarvan goed kan doen.
- Ofschoon[145] alle goederen vergankelijk zijn, vergaat niet het goede wat wij onze naaste bewijzen. Wij vereeuwigen ons aandenken wanneer wij uit liefde anderen goed doen.
- De Afrikanen planten op hun graven bloemen, om daarmede de vergankelijkheid van het menselijke leven aan te duiden.

Goedheid en genade van grote vorsten.

- Niet[146] de gestrengheid, doch de goedheid en het weldoen, maken de goden onsterfelijk.
- Hoe[147] groter het getal der misdaden is, des te meer heeft het goede de gelegenheid om zich te presenteren.
- Die[148] vorst verdient een dubbele liefde, die bij zijn hoogheid niet ophoudt een mens te zijn.
- Wanneer de genade en goedheid de verdenking kan oproepen dat een vorst al te weekhartig of al te vreesachtig is, doet hij er beter aan, wanneer hij de rechtvaardige wraak de loop laat, en de genade daarentegen aan de kant zet, opdat hij het aanzien en de hoogheid van zijn regering moge beschutten.
- Lodewijk XIV zei: “Ik vergeef weliswaar, doch ik vergeet het niet.”
- Het is beter om te vergeven, dan zich later te berouwen over de aangewende gestrengheid.
- Gij die uzelf erop beroemt dat gij Gods evenbeeld aan u draagt, laat het doorschemeren daarvan door de goedheid en genade tevoorschijn lichten.

---

[144] Declamat. Quintilianis.
[145] Seneca.
[146] Plutarchus.
[147] Dise. Polit. des Rois.
[148] Gratianus.

- Het lof der genade en de goedheid overstijgt alles. Wij worden erdoor gelijk aan de goden, wier grootste roem de genade is.
- Toen iemand keizer Theodosius de Jongere verweet, dat hij zich al te gemakkelijk liet bewegen om de majesteits-schenners te vergeven, antwoordde deze keizer: “Het zij verre, dat ik zou proberen om de levenden te doden. Ik zou liever willen dat ik de doden kon opwekken.”

Haat, onverzoenlijkheid.

- Haat is de enige hartstocht die met geen pijn verbonden is.
- Men[149] kan zich door niets méér gehaat maken, dan wanneer men diegenen haat die men toch veelmeer zou moeten liefhebben.
- De haat onderdrukken, is iets zeer roemvols.
- Waar[150] haat is, daar is ook nijd.
- Wanneer[151] gij diegenen haat die nederiger zijn dan gij, zondigt gij daarmede tegen de goddelijke voorzienigheid die u boven anderen verheven heeft.
- Een langdurige haat is net zo erg als de wraak.
- De haat van diegenen is onblusbaar, die geen grootmoedig gemoed hebben om iets te vergeven, noch de heldhaftigheid om zich te wreken.
- Vergeefs vraagt gij God om vergeving, wanneer gij niet zelf anderen wilt vergeven.

Huichelen.

- Huichelaars zijn voor de religie meer een schande dan een eer.
- Huichelaars verstoppen zich onder de schone vernis der aandacht.

---

[149] Gracianus.
[150] Meré.
[151] Gracianus.

- Door de huichelarij huldigen de kwade gasten de deugd.
- Een[152] gehuichelde vroomheid is de algemene mist waarmede men het gepeupel kan bedriegen en betoveren.
- Huichelaars[153] zijn de grootste atheïsten.
- Wanneer een booswicht iets goeds van zich wil laten zien, hoeft hij slechts een ondeugd, namelijk de huichelarij, tot zich te nemen. Deze ondeugd maakt een mens gans achterbaks, vreeswekkend, verdrietig en zuur, en is geheel en al tegengesteld aan ware grootmoedigheid en deugd.
- De ouderdom, een akelige gedaante, allerhande wederwaardigheden en een ijdele begeerte naar eer, vormen de grootste huichelaars.

Huwelijk.

- Wanneer[154] men naar een vrouw wil omzien, mag men niet slechts zijn ogen volgen, doch men moet ook zijn oren goed naar de markt sturen.
- Wie huwt, overgiet zich met geluk als een gesel.
- Er zijn fraaie en voordelige huwelijken, waarbij echt later weinig genoegen is.
- Trouwen is de allertederste kwestie in ons ganse leven, waarbij wij de grootste voorzichtigheid en verstandigheid moeten gebruiken. Bij andere dingen kunnen wij heel gemakkelijk ons verstand volgen, en doen wat wij als goed beschouwen. Hier echter wordt ons verstand heel gemakkelijk door een onmatige afweging verblind en meegesleept, zodat vaak de allerslimsten de allergrootste dwaasheden bij het trouwen begaan.
- Wanneer de liefde ons verstand gevangen neemt, geraken wij in een ergerlijke slavernij, al merken en onderkennen wij deze niet zo spoedig.

---

[152] Vie de Cronwell.
[153] Bacon.
[154] Spaans spreekwoord.

- Het zijn de allergenoegelijkste huwelijken waarbij gelijk en gelijk elkander huwen.
- Tot huwen moet men zich nimmer laten dwingen. Want zodra een huwelijk voltrokken is, is het met onze vrijheid gedaan.
- Onder[155] je stand huwen, is iets veel ergers dan nooit te mogen huwen.
- Een broeder zei dit tegen zijn zuster: “Ik wens jou, zuster, dat ge voortdurend onvruchtbaar moge blijven, aangezien ge door uw man niet dusdanige kinderen kunt baren als passend is bij uw stand en afkomst.

Hoogmoed, eerzucht.

- De[156] hoogmoed is bij alle mensen dezelfde. Er is daar geen onderscheid, behalve wat de middelen en wijzen betreft waarop zij hun hoogmoed aan den dag leggen.
- De[157] natuur, die door de wonderbare samenstelling van de ledematen van het lichaam voor het menselijke leven zeer wijs gezorgd heeft, heeft zonder twijfel de hoogmoed in ons gelegd opdat de mens, bij het onderkennen van zijn onvolkomenheid en ellende, niet al te zeer ontsteld en bedroefd zou worden.
- Wanneer[158] wijzelf geen hoogmoed zouden hebben, zouden wij niet zo tegen de hoogmoed van andere mensen bezwaar maken.
- Niets maakt ons begeriger naar eer, dan wanneer wij anderen zeer horen roemen.
- Hoe meer de eerzucht bereikt, des te groter wordt ze.
- De begeerte naar eer is iets loffelijks wanneer ze de deugd tot doel heeft.

---

[155] Seneca.
[156] Réflexions morales.
[157] Réflexions morales.
[158] Réflexions morales.

- Uw eerzucht mag niet groter zijn dan uw verdiensten.
- Lof wekt hoogmoed op.
- De[159] onmatige begeerte naar eer wordt door niets verzadigd dan door de aarde van het graf.
- Een slaaf heeft slechts één heer, doch een eerzuchtige heeft al diegenen tot heer, die hem aan zijn geluk en doeleinden kunnen helpen.
- Een hoogmoedige houdt slechts datgene voor een ondeugd, wat in strijd is met zijn nut.
- Een[160] van de belangrijkste regels der verstandigheid is, zichzelf een bepaalde maat en grenzen te stellen.
- Bij eerzuchtigen heerst ook een jaloezie, net als bij de verliefden.
- Hoge eer en waardigheid kunnen ook de beste vrienden scheiden.
- Begeerte naar eer sluimert nimmer.
- Men moet nimmer meer eer nastreven, dan men kan beweren dat men verdiensten en bekwaamheden heeft.

Hof, hoflieden, hofleven.

- Met de vorsten is het net zo gesteld als met de schone vrouwen. Hoe meer een vrouw liefhebbers en aanbidders heeft, des te meer wordt zij hooggeacht, en hoe meer een vorst lieden aan zijn hof heeft, des te meer komt hij in aanzien.
- Degenen[161] die aan het hof willen leven, moeten geduld, een opgewekt verstand en bescheidenheid hebben.
- Aan het hof komt men beter met verstandigheid dan met manmoedigheid voort.
- Verdiensten die al te grote glans en glimmer hebben, schaden aan het hof meer dan dat ze nut hebben. Het moet

[159] Fabels van Pilpay.
[160] Augustus.
[161] De Réfuge.

al een waar schootkind van het geluk zijn, wil het erdoor op alle wijzen beschermd worden. Buitendien komt men met nederigheid aan het hof het beste voort.

- Al te groot verstand en al te grote liefde voor redelijkheid zijn gevaarlijke steenklippen, waar men zich aan het hof gemakkelijk aan kan stoten en erdoor vergaan.
- Toen men een zekere staatsdienaar vroeg waardoor hij het aan het hof zo ver had gebracht, antwoordde hij: "Ik heb het onrecht moeten lijden, en daarenboven nog de grootste dank moeten zeggen."
- Aan[162] het hof kan niemand zich voor het verderf genoegzaam indekken, wanneer God hem niet in het bijzonder onderhoudt en redt.
- De[163] grootste hoeveelheid geluk aan het hof, moet ge als een afschuwelijke hoogte beschouwen waarvan ge elk ogenblik kunt worden afgeworpen.
- Met[164] diegenen is het zeer slecht gesteld, die aan een hof leven waar de vorst zich door anderen laat regeren, en niet zelf de waarheid onderzoekt wanneer lasteraars de goede inrichting van een welverdiend man beschadigen en verdacht willen maken.
- Diegene schikt zich niet aan het hof, die al te vrij kletst, en degenen die het hart van de vorst in handen hebben niet genoegzaam weet te vereren.
- Het[165] hof is als een huis dat vol rook is, waaruit niemand zonder waterige of tranende ogen terugkomt.
- Verlaat eerder het hof, dan dat het hof u verlaat.
- Velen zijn aan het hof slechts toeschouwers.

[162] Pilpay.
[163] De Refuge.
[164] Discours de Busfi.
[165] Montagne.

Hoop.

- Wij zouden niet echt blij zijn met ons leven, wanneer wij niet op zijn minst steeds de hoop hadden om nog langer te leven.
- De hoop stelt ons het toekomstige als het tegenwoordige voor.
- Men moet nimmer datgene wat men reeds in handen heeft, inwisselen tegen datgene waarop men met onzekerheid hoopt. Want anders zal men zeer dikwijls moeten berouwen, dat men datgene wat men reeds gehad heeft, niet heeft behouden.
- Hoop moet men nimmer met geld kopen.
- De hoop groeit met ons geluk. Hoop verfrist de moed en sterkt ons gemoed.
- Stel niet al uw hoop op een mens.
- Wie zal er een boom planten, wanneer men niet weet of hoopt dat men er ook vruchten van krijgt?
- De ganse wereld rekent op hoop, en de ganse wereld wordt ook door de vleiende hoop bewogen.
- De hoop sterft met ons, omdat wij ook zonder haar niet leven konden.
- De[166] ziel moet het lichaam, doch de hoop de ziel ondersteunen.
- De hoop is als een fraaie boom die ons slechts met zijn schaduw vergenoegt, doch geen vruchten draagt.

Hoffelijkheid, dienstvaardigheid, liefdesdiensten.

- De[167] dienstvaardigheid is een bedrijf en kunst van een handelsorganisatie, waarbij de eigenliefde de rechter en hoofdopziener is. Deze maakt aan beide zijden de liefdesdienst gelijk, en bestraft diegenen die zich weliswaar gaarne

[166] Livius.
[167] ‘Effais de Morale’.

door anderen laten bedienen, doch niemand wederom willen dienen.

- In de uiterlijke hoffelijkheid richten wij ons naar de diverse rangen van de mensen, doch de innerlijke hoogachting baseert zich alleen op ons verstand, al naar gelang wij iets van onze liefde en hoogachting de moeite waard achten of niet.
- Wanneer[168] wij anderen de verschuldigde eerbied bewijzen, vereren wij in de mens de diverse gaven die God hun gegeven heeft.
- Wie dienstvaardig is, wil ook gaarne dat anderen hem aangename diensten zullen bewijzen.
- Vrijwillige liefdesdiensten zijn een schuld die wij nimmer met geweld van de ander mogen opeisen.
- Niets roert en beweegt zozeer, als wanneer voorname en hoge personen zich jegens anderen dienstbaar betonen.
- In[169] hoffelijkheid en liefde laat ik mij door niemand gaarne overwinnen.
- Ik[170] wil met u niet om de eerste rang in hoffelijkheid streven. Ik erken u, dat gij mij daarin overtreft.

Hoffelijkheidsbetoon, aanbeveling, groet.

- Nu[171] een mens zich niet gemakkelijk van andermans ware en werkelijke vriendschap mag verzekeren, schijnen wij ons dus onder elkander vergeleken te hebben, en willen wij met de zuivere schijn der vriendschap vergenoegd zijn, en moet de een de ander door valse groeten bedriegen.
- Een[172] groet mag niet gedwongen zijn, doch moet gans natuurlijk vloeien.

---

[168] ‘Effais de Morale’.
[169] Costar.
[170] Mainard.
[171] Poavraux, ‘Essais de Morale’.
[172] Civilité Françoise.

- De beste groeten zijn die, welke naar geen enkele dwang der kunstregels smaken, en waar het hart zonder gekunstelde sierlijkheid spreekt.
- De[173] bewijzen van hoffelijkheid zijn de moeders der welwillendheid. Door de andere plichten en diensten worden gunst en liefde nog verder onderhouden.
- Valse aangenomen groeten brengen in het algemeen slechts lieden voort die hetzij willen bedriegen, of zich door anderen hebben laten bedriegen. Want degenen die zich door groeten hebben laten bedriegen, betalen in het algemeen ook gaarne anderen met dergelijk munt.
- Niets[174] is bedrieglijker dan valse groeten. De bomen waaraan de meeste bladeren zitten, hebben over het algemeen de minste vruchten.
- Aanbevelingsbrieven[175] zijn een schaduwbeeld van de gunst en liefde van het hart.

Dwalingen, vooroordelen.

- De waarheid kan nimmermeer in de wereld zoveel goeds stichten, als de valse schijn der waarheid kwaad aanricht.
- De waarheid is al te klaar en helder voor de ogen van het gepeupel. De donkere schaduwen der dwalingen en vooroordelen schikken zich veel beter voor hun domme gezicht.
- Dwalingen duren in de wereld net zo lang als de waarheden. Want aangezien men ze voor waarheden aanneemt, grijpt men ook blindelings alles waardoor dergelijke dwalingen onderhouden kunnen worden. Daarentegen let men niet op datgene waardoor men ze kan opheffen en uit het verstand zou kunnen jagen.
- Het oordeel van het gepeupel heeft zelden de waarheid aan zijn kant.

[173] Balzao.
[174] Spaans spreekwoord.
[175] Balzao.

- Aangezien anderen ook hun dwalingen hebben, zo menen wij het volste recht te hebben om bij de onze te blijven.
- Ons[176] verstand laat zich heel vaak door de neigingen van de wil sturen, en onze overijling en begeerten geven de dwalingen de wapenen in de hand waarmede ze de waarheid bestrijden.

Kuisheid.

- De[177] kuisheid maakt ons aan God gelijk, voor zover wij slechts naar onze menselijke natuur op God kunnen gaan lijken.
- De[178] kuisheid bevordert onze gemoedsrust.
- Wilt[179] ge het vuur van uw onkuise begeerten dempen, denk dan steeds aan hemelse dingen.
- Waar de ware godsvrucht en grootmoedigheid is, daar is ook de kuisheid.
- Dat[180] de kuisheid beproefd en achtergesteld wordt, is iets heel gewoons, doch dat ze zegeviert, is iets zeldzaams.
- Vrouwspersonen[181] moeten zowel innerlijk als uiterlijk strijden. Innerlijk met hun vleselijke begeerten, en uiterlijk tegen de liefkozingen van, en de achterstelling door de manspersonen.
- De kuisheid kan uiteindelijk wel moe gemaakt worden om zich te beschermen, doch de geilheid wordt nimmer moe om de kuisheid te bestrijden.
- Hoe meer deze zich weert, des te ijveriger en sterker wordt de geilheid.

---

[176] Demosthenes.
[177] St.-Climas.
[178] St.-Climas.
[179] St.-Climas.
[180] Bernhardus.
[181] Chrysostomus.

- Wanneer men de natuur wil overwinnen en de hitte van het bloed wil dempen, wordt daartoe een natuurlijke kracht vereist.

Kinderen.

- Cicero zegt, dat de mensen door niets méér aan God gelijk kunnen worden, dan door het leven mede te delen aan andere mensen, en iets voort te brengen dat aan hen gelijk is.
- Keizer Augustus achtte diegenen gelukkig, die zonder kinderen leefde en stierf.
- De[182] ouders zien in hun kinderen hun evenbeeld, dat aan henzelf gans eigen en onderworpen is. Zij achten zich gelukzalig dat zij hen ter wereld hebben gebracht. Zij zien hen met genoegen aan als hun werk. Zij verheugen zich, dat zij een heilig en onschendbaar recht op hen hebben. Want over hun kinderen zijn zij volledige heren en regerende vorsten. Doch wanneer ouders zozeer op hun rechten en heerschappij trots zijn, maken zij zich bij de kinderen gehaat. De kinderen wensen heimelijk bevrijd te zijn van het juk. De weldaden die zij hun kinderen betonen, worden tot een last, aangezien ze al te groot zijn en de kinderen al te zeer verbinden en aan de ouders onderwerpen. Zij zien de weldaden van de ouders aan voor een zachte keten waardoor hun hart en hun vrijheid gebonden en samengedwongen wordt.

Kleding, habijt.

- Kostbare kleren dragen veel bij aan een zeer fatsoenlijk wezen. Want een prachtig habijt valt in het oog, en daardoor kan men zich een weg naar het hart banen.

[182] Abadie.

- Wanneer onder een waardeloos en gewoon kleed[183] een grote geest verborgen ligt, is dat iets onschatbaars.
- Mensen[184] die zich met hun kleding presenteren, doen zich zelden in hun gesprekken bijzonder voor.

Verstandigheid, wijsheid, dwaasheid.

- Het beste middel om uit het ongeluk te komen, vindt men in de ware verstandigheid.
- Wat[185] het geluk verdorven heeft, moet de verstandigheid wederom verbeteren.
- Een[186] verstandig iemand die bij tijden alles verkeerd doet wat de gelukkige voortgang van zijn voornemens kan bevorderen, is verheven boven de mismoedigheid en de onrust wanneer zijn onbezonnen daad verkeerd is afgelopen, en hij datgene met veel moeite allereerst moet verbeteren wat hij door zijn onbedachtzaamheid verkeerd heeft gedaan.
- Een[187] verstandig iemand regeert over de gelukssituaties zoals een generaal over zijn soldaten.
- De verstandigheid laat uit allen het beste naar buiten. Ze neemt de kern en laat de schaal liggen. Ze breekt de rozen af, en laat de doornen staan.
- Het[188] is het allermoeilijkste geheimenis om een waarlijk slim en verstandig mens te zijn. Want daarin moet men de ware middenweg in al zijn doen weten te vinden, en alles goed inzien wat ons edel of slecht aanstaat.

[183] “einen schlechten und gemeinen Kleide”. Niet negatief bedoeld dus.
[184] Meré.
[185] Titus Livius.
[186] Demosthenes.
[187] Demosthenes.
[188] Lettres de Meré.

- De[189] wijsheid is de enige weg naar ware tevredenheid. Ze stilt de pijn en leert ons, hoe al het kwaad ook telkens wat goeds in zich heeft.
- Het verlangen en het genoegen van wijze en verstandige lieden is het bestendigst, aangezien zij steeds daarin maat weten te houden. En hun ganse leven is een voortdurende tevredenheid, aangezien zij zich door geen enkele dwaasheid en boosheid ooit ergernis bezorgen.
- Een verstandig iemand vertrouwt nimmer het geluk. Het geluk en de verstandigheid leven zelden in een goede overeenstemming.
- Hoe meer gij aan wijsheid en verstandigheid toeneemt, des te nader komt ge het geluk.
- Degenen[190] die zelf over wijsheid roemen, hebben daar wel het geringste recht op.
- Ook de verstandigsten hebben soms erge invallen, en laten ze vaak met een dwaasheid gepaard gaan, net zoals daarentegen de dwazen ook hun gezonde invallen hebben, en zich soms ook iets verstandigs en slims voornemen.
- Alle menselijke wijsheid is voor God een dwaasheid.
- Verstandig noemen wij diegenen, die het minst dwaasheid begaan.
- Het is de grootste dwaasheid wanneer men van zichzelf dunkt dat men verstandig is.
- Wanneer alle dwaasheden betreurd en beweend zouden worden, zou men in alle huizen niets dan klagen en gehuil horen.
- De verstandigheid is het oog van de deugd.
- Het[191] geluk is het loon en het erfdeel van de verstandigheid.

---

[189] Epicurus.
[190] Cicero.
[191] Thucidides.

- Al onze daden en handelingen moeten door verstandigheid bezield en begeesterd worden.
- Een[192] verstandig iemand herinnert zich steeds het verleden, hij bedient zich van het heden, en ziet vooraf naar het toekomstige.
- Het[193] is iets moeilijks om in het ongeluk verstandig te zijn.
- Bij de verstandigheid komt veel aan op de lichaamsgesteldheid. De lichaamsgesteldheden echter, zijn zeer veranderlijk en verschillend. Wij betrachten dus, en beschouwen vaak een kwestie op velerlei wijze, al naar gelang onze lichaamsgesteldheid gezind en geaard is.

Knechten, personeel.

- Pallas[194], een dienaar van keizer Claudius, sprak met zijn knechten nimmer dan uitsluitend door gebaren, of schriftelijk, opdat hij door een zo nederige omgang zijn hoogheid niet zou kunnen bezoedelen.
- Dom personeel maakt de heerschappij vaak belachelijk.
- Verstandige heerschappij zorgt ook voor verstandig personeel. Dat men zo weinig goed personeel vindt, komt doordat er zo weinig goede en verstandige heerschappijen zijn.
- Goed personeel vormt de beste huisraad in een huis.
- De voornaamste deugden van het personeel zijn waakzaamheid, onvermoeibare ijver en trouw.
- Zoveel als grote heren dienaren om zich heen hebben, evenzovele geschiedschrijvers en lofredenaars hebben zij ook om zich heen.
- Toen iemand tot wijlen de hertog van Lediguieres zei, dat hij al te veel lieden om zich heen had, antwoordde hij: “Een deel van mijn lieden heb ik om mij heen omdat ik hen nodig heb. De anderen behoud ik omdat zij mij nodig hebben.”

---

192 Isocrates.
193 Meré.
194 Tacitus.

- Hoewel het gespuis zich van het juk der dienstbaarheid niet volledig kan losmaken, zo weet het zich toch te wreken, wanneer het al te hard wordt behandeld.
- Het gespuis wreekt zich door gelaster over zijn heerschap.
- Wanneer dienaren geen eerbied jegens hun heren hebben, is dat een teken, dat de heren niet veel eer waard zijn, omdat zij noch genoeg verstand, noch genoeg aanzien hebben om zich eerbiedwaardig te maken.
- De dieren die de meeste voeten hebben, zijn niet steeds ook de snelste, en zij die de meeste bedienden hebben, zijn er vaak het slechtste aan toe.
- Homerus zegt, dat Jupiter de knechten de scherpte van het verstand heeft afgenomen. Alleen is meer de armzalige toestand van zulke lieden eraan schuld, dat hun verstand zo verduisterd en verstikt wordt. Zij moeten er slechts op bedacht zijn, hoe zij hun leven met nood kunnen behouden. De ziel is hun dus van geen nut, en bij al hun verstand zijn zij toch niets slimmer dan de dieren.

Ziekten.

- Ziekten van het lichaam zijn de enige ellende die door het verstand niet kan worden veranderd of verzwakt.
- Wanneer wij ziek worden, laten wij ons verlangen[195] en onze liefde voor de wereld los. Wij herinneren ons, dat wij mensen zijn en dat er een God boven ons staat.
- De mensen verbeteren zich in het algemeen pas dan, wanneer zij door de schaduwen tot het lichaam, en van de duisternis tot het licht zouden moeten komen.

Oorlog.

- Men[196] moet zijn macht en sterkte vooraf goed leren kennen, voordat men het treffen zelf waagt.

---

195 “Geitz”.
196 Quintilianus.

- In een rechtmatige oorlog vindt de dapperheid telkens haar beloning.
- Degene die eenmaal uit een treffen fortuinlijk is weggekomen, zal zich veel eerder in gevaar wagen dan een ander.
- Wie zelf aanvalt, heeft de keuze, doch wie zich laat aanvallen, weet niet wat de ander hem bij zulk een keuze over zal laten.
- In de slag bij Pharsalus had Pompeius zijn mensen bevolen, dat zij zich niet in het geringste moesten bewegen, doch als muren moesten stilstaan, want daardoor hoopte hij de soldaten des keizers verward en bezorgd te maken, en daardoor dacht hij hun macht en verhitte aanval te ontkrachten. Alleen is een dergelijk plan niet te loven. Ons vuur en natuurlijke hitte namelijk, dat men meer moet onderhouden dan dempen en doven, moet voortdurend door de beweging weer opnieuw aangewakkerd worden. Daarom lieten de ouden altijd vóór het treffen de trompetten blazen, of een geschreeuw maken, om niet alleen de vijand daardoor bezorgd te maken, doch ook de soldaten op te frissen.
- Het gevaar kan men proberen te ontgaan, doch wanneer men er eenmaal in verkeert, doet men er het beste aan wanneer men er uit grote moed geen acht op slaat.
- Hoe minder een mens nog te leven heeft, des te eerder kan hij zijn leven riskeren.
- In[197] de oorlog moet men dikwijls meer de aandrift van zijn moed volgen, dan zijn verstand.
- Men[198] gewint het treffen, wanneer de bevelende generaal het genoegen geeft waarvoor het oorlogsleger zich op hem

[197] Livius.
[198] Livius.

richt[199], en wanneer het geluk datgene nakomt wat de generaal gehoopt heeft.

- Het[200] geluk van een gewoon wezen zijn grote generaals.
- Polybius vergelijkt de vrede met de gezondheid, en de oorlog met een gevaarlijke ziekte.
- De oorlog is een zo groot euvel, dat niets anders dan de dringende nood die kan verontschuldigen.
- Cromwell meende, dat wanneer men een reden heeft om voor de anderen te vrezen, men reeds een terechte reden voor oorlog heeft.
- De oorlog is een handwerk waarop de welvaart van een gans land berust.
- De oorlog is de ware school der eer.
- Bij[201] de oorlog en bij de liefde moet men dag en nacht waakzaam zijn.
- Wanneer[202] men met een oorlog eer wil inleggen, moet het begin goed en fortuinlijk zijn.
- Gij koningen, meen niet, dat men oorlog moet opzoeken opdat men eer kan verkrijgen. Onmenselijke tirannen bezitten nimmer een waarachtige eer.
- Een goede ordening en tucht zijn de voornaamste oorzaak van de zege.
- Een generaal moet niet alleen slagen, doch ook overwinnen.
- Iedereen[203] moet zich ten beste voor het vaderland opofferen. Er zijn echter voornamelijk twee soorten lieden die het vaderland goede diensten bewijzen, namelijk soldaten en huisvaders.
- Niet de vorst, doch het geld voert de oorlogen.

---

199 “wessen sich dat Kriegs-Heer zu ihm versehen”. [Onduidelijk; vert.]
200 Livius.
201 Bussi.
202 Tacitus.
203 Demosthenes.

- De algemene rust kan zonder wapenen niet bestaan. De wapenen kunnen zonder goud niet gevoerd worden, en hoe kan het goud zonder belasting worden opgebracht?
- Een brave soldaat is meer dan een mens.
- Gewone soldaten dienen slechts met de vuist, doch generaalspersonen met het hoofd.
- Rechtschapen[204] soldaten vinden hun beloning slechts in de eer.

Koenheid.

- Een koene daad kan men nog wel vergeven, wanneer ze maar gelukkig afloopt.
- Diegene moet het meest gevreesd worden, die voorzichtig is en zichzelf niet al te veel vertrouwt.

Kunst, regelen der kunst.

- De kunst is een verzameling van goede regels die, wanneer men ze tezamen neemt, ons tot het bereiken van ons doel dienen.
- De regelen der kunst moet men alle met de oefening verbinden.
- De kunst is in veel dingen nog volkomener dan de natuur. Ja, ze weet zich van de natuur zo te bedienen, dat ze deze zelfs kan overtreffen.
- De kunst verbetert het ergere, en maakt hetgeen op zich goed is, nog volkomener.
- Wanneer kunst en natuur tezamen komen, doen ze waarlijk dingen die de verbazing waardig zijn.
- Er is in de wereld geen enkele kunst die niet de hulp van vele andere nodig heeft.
- De kunst laat zich nimmer volledig uitputten. Wie van een deel daarvan tot strijd maakt, moet proberen zich daarin te vervolmaken waarop hij zich eenmaal toegelegd heeft.

[204] Livius.

- De verstandigste en bekwaamste lieden leggen zich toe op kunsten die het beste beloond worden.
- De kunst heeft slechts diegenen tot vijand, die haar niet begrijpen.
- Het[205] aanleren van de kunsten vereist een lange tijd, en ons leven is toch zo kort.

Ondeugd, ondeugdelijken.

- Men stijgt naar slechtheid net zoals naar de deugd, door bepaalde etappes en treden.
- Het is de grootste ergernis wanneer men een grote kwajongensstreek heeft uitgehaald, en men er toch geen nut van heeft.
- Een ondeugd mag nog zo groot zijn als kan zijn, toch moet men hem nimmer verdoemen wanneer men hem niet begrijpt.
- God laat de slechten een tijdlang de overhand houden, opdat Hij hen daarna des te harder kan straffen en hun straf des te pijnlijker is.
- Hoewel het oog der goddelijke voorzienigheid soms lijkt te sluimeren, zo is het toch altijd wakker om het kwaad te straffen.
- De straffen kunnen niet altijd met de ondeugden een zo precieze gelijkheid hebben. Want aangezien de ondeugden dikwijls onmenselijk zijn, zo zou ook de rechter bij de bestraffing van zulke onmenselijke ondeugden tot onmens moeten worden.
- Wij hebben allen een drang tot het kwaad, en wanneer wij die steeds volgen en aanhangen, wordt hij steeds groter en heftiger.
- Er is geen mens zonder fouten. Hij is de allervolkomenste, die de minste fouten heeft.
- Iedere ondeugd heeft zijn bevestigingen en vijgenbladeren.

---

[205] Horatius.

- Bij iedere ondeugd schijnt wat goeds te zijn, en door dit schijnbare goed, worden wij nu tot de ondeugden verleid.
- Daar zegeviert de deugd, wanneer men niet zondigt, hoewel men zou kunnen zondigen.

Leven.

- Wat helpt u een lang leven, wanneer gij u zo weinig betert.
- Wie[206] lang leeft, vermindert daarom niet algeheel zijn fouten. Veelmeer schijnt het tegendeel. Hoe langer sommigen leven, des te meer stapelen zij hun gebreken en zonden op.
- De gelukzaligheid van ons leven komt niet aan op de lengte of kortheid, doch op het laatste ogenblik en het besluit daarvan.
- Het is beter om nimmer te leven, dan een duister en verachtelijk leven te leiden.
- Een[207] deel van ons leven behoren wij door te brengen met het beschouwen en bespreken van de doden. Het tweede deel van ons leven behoren wij aan te wenden voor de omgang met de levenden, en het derde voor het beschouwen en bespreken van onszelf.
- Hoewel[208] ons leven nog met zoveel zwakheid en moeite verbonden is, zo wensen wij toch immer dat het verlengd mag worden.
- Er zijn drieërlei manieren van leven. Onze ziel verheugt zich namelijk hetzij in diepe navorsingen, of ze legt zich toe op oefenende en werkelijke dingen, en probeert daarmede geld en goed te verzamelen, ofwel ze verzinkt in de zinnelijke wellusten, die het lichaam in beslag nemen.

[206] Plato.
[207] Gracianus.
[208] Balzao.

- De Afrikanen plantten op hun graven bloemen, om daarmede de vergankelijkheid van het menselijke leven aan te duiden.
- De[209] jeugd heeft geen bijzonder recht en vrijbrief om uit te gaan van een lang leven. Hij gaat slechts immer voor zichzelf uit van de hoop op een lang leven.
- Het leven is een geschenk. Hoe beter men het aanwendt, des te edeler wordt het, en op waarde geschat.
- Men[210] leert zijn leven pas hoogachten, wanneer men het gaat verliezen.
- De meeste mensen wenden de ene helft van hun leven ertoe aan, dat zij voor zichzelf de andere helft ervan slecht en ongelukkig maken.
- Voordat men sterft, moet men zich een tijdlang van alle aangelegenheden van dit leven losmaken.

Leraren.

- Men moet slechts het goede van hen leren en aannemen; hun fouten en gebreken echter door de vingers zien en laten gaan.
- Men kieze zich nimmer een jongmens tot leermeester, wanneer hij niet bijzonder verstandig en ervaren is.
- Een verstandige leermeester weet alles wat nuttig is, ook aangenaam te maken.
- Niets laat zich beter aan anderen bijbrengen, dan wat vrolijk en aangenaam is.
- Een[211] verstandige leermeester blijft steeds op de beste weg. Hij bespaart veel tijd en moeite en verschoont zijn ondergeschikten.

[209] Seneca.
[210] Seneca.
[211] Meré.

- De eerste beweegreden dat wij ernaar verlangen iets te leren, is wanneer wij een beroemde en geleerde leerheer hebben.
- De[212] ouders zorgen ervoor, dat wij door de geboorte uit de hemel afdalen naar de aarde. De leraren evenwel tonen ons de weg hoe wij wederom van de aarde naar de hemel kunnen opstijgen.
- Een ordentelijk leven is een gelukzalig leven.
- Er is een tweevoudig leven. Een leven voor de dood, en een leven na de dood. Zowel dit als het andere heeft zijn aanhangers en liefhebbers.

Lichaamslengte, statuur, gestalte.

- Aristoteles meent, dat kleine mensen nooit mooi zijn, ook al zijn ze nog zo geletterd. Men kan ze slechts aardig noemen.
- De ware schoonheid van een mens bestaat uit een fraaie gestalte.
- Kleine mensen kunnen zich bij alle modes wat besparen.
- Balzac zegt over een klein mens, dat bij deze slechts de haren groeien.

Lichtgelovigheid.

- Zowel wanneer men niets wil geloven, alsook wanneer men alles gelooft, is dat een fout.

Lijden, bedroefdheid.

- Het[213] is iets wonderlijks dat een mens zijn leven met louter nood en lijden moet aanvangen, terwijl hij toch nog niets verkeerds heeft gedaan of gezondigd heeft, behalve dat hij geboren is geworden.
- Heb[214] ik nood en lijden, dan heeft God zijn redenen.

[212] Alexander tot Philippus.
[213] Plinius.
[214] Philip de Commine.

- God maakt dagelijks ons verlies tot onze winst.
- Bedroefdheid is de zekerste weg wanneer men zich wederom tot God wil wenden.
- God[215] let nergens zo nauwkeurig op, als op de rampspoeden die men met geduld heeft verdragen.
- Een[216] bedroefdheid die er gemakkelijk is, bewerkstelligt een zeer grote heerlijkheid.
- Wanneer God ons verdriet zendt, geschiedt dit tot onze verbetering en versterking in het goede.
- De[217] grootste glans der deugd licht op uit het verdriet, en op de martelaarsplaats verschijnt het in zijn fraaiste uitdossing.
- Wanneer[218] verdrietelijkheden goddelijke straffen zijn, kan men zich er dan over verwonderen dat ze in een groot aantal zijn? Het zijn toch de zonden die dergelijke straffen verdienen; ontelbare.
- De[219] meeste onlust moeten wij aan onszelf toeschrijven. Want het ontbreekt ons hetzij aan kennis en aan verstand dat wij het kwaad niet vooraf gezien hebben, of het ontbreekt ons aan de passende zorgvuldigheid dat wij het kwaad niet tijdig getracht hebben te voorkomen.
- Een bestendige rust en gelukzaligheid kunnen wij niet in dit, doch pas in het volgende leven verkrijgen.
- De dringende nood leert ons het beste om allerlei middelen en wegen te bedenken.
- Nood en verdriet leren ons meer dan al het nadenken van het verstand. Aangezien de ongevallen die ons kunnen overkomen, ontelbaar zijn, moeten wij God voor ieder ongeluk dat ons niet betreft, de verschuldigde dank zeggen,

---

[215] Bussi. [Niet goed leesbaar; vert.].
[216] St.-Paulus.
[217] Seneca, Tragique. [Onduidelijk; vert.].
[218] Seneca, De Epist.
[219] Demosthenes.

vooral aangezien wij zeer wel verdienden dat God ons ermede bezocht had.

- Wie[220] een mens is, heeft ook zijn lijden. Dat klopt altijd. Een mens zonder enig ongeluk is slechts een verzinsel en een hersenspinsel.
- Wanneer onze pijn en ongeluk verder met geen woorden genoegzaam voorgesteld en uitgedrukt kunnen worden, is het de grootste welsprekendheid wanneer iemand er geheel over zwijgt.
- Degenen die zich over het kwaad beklagen dat zij uitstaan, vergeten steeds het kwaad dat zij gedaan hebben.
- Wat helpt het u, wanneer gij lang over anderen klaagt en zeurt. Ge doet er het beste aan, wanneer gij anderen niet laat merken waar bij u de schoen wringt, of wat u ziek en mismoedig maakt.
- Al het lijden, al het onrecht en mismoedigheid leren ons het geheim hoe wij het andermaal ontgaan, en er niet wederom opnieuw toe kunnen vervallen.

Liefde.

- De hindernissen die de liefde in de weg staan, verdubbelen slechts het innige verlangen, en hoe inniger het verlangen wordt, des te meer middelen bedenkt het om deze moeilijkheden op te heffen.
- Datgene wat eenmaal ophoudt de liefde waardig te zijn, moet ongeacht alle moeilijkheden bestendig bemind worden.
- Wat men eenmaal zijn liefde en zijn hart waardig acht, mag men nimmer ophouden lief te hebben. De liefde die met de groei der jaren verkilt, is een heel slechte liefde.
- Degene die altijd gelukzalig wil zijn, moet bestendig een liefhebber van zichzelf blijven.

[220] Socrates.

- Een liefhebber die zijn geluk aan zijn veelvuldige bemoeienissen te danken heeft, moet men volledig voor gelukkig houden. Want het is een veel groter genoegen wanneer men door veel moeite en tedere liefde een hart dat zich tegen alle ondervindingen van de liefde verzet, tenslotte niettemin heeft overwonnen, dan wanneer men zo spoedig door de eerste blik er met deze zege vandoor gaat.
- Een door de liefde overwonnen hart wordt in de liefde zelf immer zwakker. Hoe groter de tirannie van de zegevierende liefde is, des te kleiner wordt de liefde van de overwonnene.
- De[221] liefde is de koning van de jongelieden en de tiran der ouderen.
- De liefde doet zich voor onder velerlei gedaanten wanneer ze in een hart wil binnensluipen.
- Naar gelang een liefhebber bekwaamheden heeft, kan hij ook een hart in beweging zetten.
- Men beeldt zich vaak meer liefhebbers en vereerders in, dan men daarvan werkelijk heeft, vooral wanneer men liefde waard is.
- Wilt ge gaarne geprezen worden, dan moet ge ook iets beminnelijks aan u hebben.
- Wilt ge gaarne bemind worden, raak dan niet verliefd in anderen.
- Wanneer[222] men door anderen bemind wil worden, moet men niet alleen maar zelf beminnen, doch ook geschikte middelen bedenken waardoor men ook de ander moge doen ontbranden.
- De[223] liefde is een volkomen meester, en er is geen deugd waarvan ze niet aan de liefhebber onderricht moet geven,

[221] ‘Esprit des hommes illustres’.
[222] Bussi.
[223] De princes van de Anglot. Rom. [Onduidelijk; vert.].

wanneer deze zich bij de geliefde persoon aangenaam en bevallig wil maken.[224]

- De liefde is nimmer heviger, dan wanneer ze door aanminnelijke beelden geprikkeld wordt.
- Het[225] is veel gemakkelijker om te beginnen lief te hebben wanneer men nog geen liefde heeft, dan zich daarvan los te scheuren wanneer men eenmaal begonnen is lief te hebben.
- Wanneer de liefde schoonheid en bekwaamheden als haar moeder heeft, kan ze het in korte tijd zeer ver brengen.
- Gij kunt een nog zo grote begeerte naar eer hebben als ge maar kunt, toch moogt ge niet op de eer rekenen wanneer gij u aan de liefde overgeeft.
- Hoe[226] sterker de liefde, des te zwakker is de liefhebbende. De sterkte en grootte van de liefde laat zich het beste hieruit kennen, dat men om harentwille duizend moeiten en ongemakken op zich neemt.
- Zich anders voordoen, is in de liefde iets zeer gewoons, doch er is ook niets moeilijkers dan zich in de liefde anders voordoen.
- De[227] liefde heeft iets bijzonder in zich, dat zich niet laat verbergen wanneer ze eenmaal haar zetel heeft. En waar ze niet is, daar laat ze zich ook door geen enkel vals bedrog levendig voorstellen.
- De liefde is een euvel waarvoor men weliswaar kan vluchten, doch dat men niet geheel kan ontgaan.
- De liefde bemint moeilijkheden, en wanneer ze niets meer te bevechten heeft, begint ze te sterven.

---

[224] “Die Liebe ist ein volkommener Meister, und ist keine Tugend, davon sie nicht dem Liebhaber Unterricht geben solte (...)”. Voor meerderlei uitleg vatbaar, onder andere door het kommagebruik en een vermoedelijk dubbele ontkenning. En “und ist” kan worden gelezen als: ‘und es gibt’.

[225] ‘Reflextions Morales’.

[226] Morale de Barry.

[227] Bussi.

- Wil men van de zoetste verbeelding tot de werkelijkheid zelf geraken, moet men feitelijk de eerste ontberen.
- De liefde waarmede men de hardheid van een beminnelijke persoon bestormt, kan nog zo hevig zijn als gij maar wilt, maar toch moet ze zich uiteindelijk zelf dempen en matigen, wanneer ze de bereikte gunst en lust lang wil behouden.
- Men[228] mag in het genoegen niet overijlen. Want daardoor maakt men hetgeen men vaak geniet veel zoeter en aangenamer, zodat men toch steeds zin en verlangen daarnaar behoudt.
- Waar[229] komt uw koudbloedigheid vandaan? Die komt uit de uitstroom van mijn tederheid, die u niets meer overlaat dat ge kunt verlangen. En juist dit vermindert uw vuur.
- Het werkelijke genot is het graf der liefde.
- Een verstandige vrouw zei: “Wanneer wij eenmaal onze schuldeisers[230] alles hebben gegeven wat zij maar kunnen wensen om aan ons te ontlenen, worden wij hun uiteindelijk tot een last, net als de ene partij de andere[231].”
- Wanneer een vrouw van haar eerlijkheid en kuisheid zelf zovele wezens maakt, probeert zij daarmede slechts haar minnaar ertoe te bewegen des te erkentelijker jegens haar te zijn, wanneer zij zich voor hem heeft opgeofferd.
- Toen Tales gevraagd werd wat het grootste genoegen van de wereld is, antwoordde hij: “Het genot der liefde.”
- Wil men de liefde gaarne haar kracht ontnemen, hoeft men zich slechts te verwijderen.

---

[228] Meré.

[229] Heloise à Abaillard.

[230] “unsern Schuldnern”. Valt hier in de context niet anders te vertalen dan met ‘schuldeiser’, hoewel het rechtskundig niet juist is.

[231] “wie etwan ein Gläubiger seinen Schuldnern”. Onduidelijk, want beide begrippen geven hetzelfde aan. Gebaseerd op overeenkomstrecht, waarbij de een tot iets verplicht is waartoe de ander gerechtigd is.

- Mensen van rechtschapen verdiensten genieten over het algemeen van het geluk en de liefde de allerslechtste gunst.
- Mooie vrouwspersonen moeten feitelijk, voor alle anderen aan, diegenen liefhebben, die door hun bekwaamheden hun schoonheid het dichtste naderen.
- Wanneer[232] men in de liefde medeminnaars krijgt, probeert men al hun fouten en zwakheden te ontdekken die men anders voordien uit hoffelijkheid placht te verzwijgen.
- De ogen van onze medeminnaars zijn zo scherp ziend, dat zij alle kleinigheden waarnemen waarvan zij zich kunnen bedienen om ons in verwarring te brengen.
- Onder medeminnaars die beiden bekwaamheden hebben, is er een voortdurende bemoeizucht en afgunst.
- Hoe[233] meer gij medeminnaars en mededingers in de liefde hebt, des te meer aanzien ge moet proberen te verwerven.
- De aanblik van hetgeen men liefheeft, verscheurt onze ziel tegen al onze wil in.
- Een[234] verstandig iemand doet steeds het tegendeel van datgene wat hij volgens zijn hartstocht gelooft.
- Al te heftige liefdesprikkels verleiden ons tot waarlijk wonderlijke en zeldzame dingen, die echter zeer vaak slecht aflopen. En wanneer een liefhebber nu ook datgene verkrijgt wat hij nagestreefd en verlangd heeft, is hij zelf de allereerste die de dwaze lust vervloekt en de dwaasheid van zijn daad erkent en berouwt.
- De jeugd en de liefde hebben wij immer nodig tot onze verontschuldiging.
- Een hart dat waarlijk geroerd is geworden, kan niet gemakkelijk onverschillig en koudbloedig blijven.
- Het is de eigenschap der liefde, dat men zich niet goed van datgene wat men liefheeft, kan losscheuren.

---

232 Gracianus.
233 Gracianus.
234 De graaf van Bussi.

- De liefde vergroot alles. Uit kleinigheden maakt ze grote bergen, wanneer ze maar van de geliefde persoon komen.
- Bij de oorlog en bij de liefde moet men dag en nacht waken.
- Een enkele beweging en beroering van het hart vermag meer, dan alle verstandige voorstellingen.
- Wilt ge het genoegen van de liefde waarlijk genieten, dan moet ge de aandrift van uw hart, doch niet die van uw verstand volgen.
- Alles wat onze ziel doet, moet op de liefde gericht zijn. Ons verstand is bij tijden al misnoegd genoeg, wanneer slechts de wil bevredigd wordt en de liefde haar doel bereikt.
- Wie slechts het verstand en diepe beschouwingen aanhangt, leeft in voortdurende verwarring en weet niets van de goedaardigheid der liefde.
- Wanneer koudbloedige gemoederen wisten hoe zoet de liefde is, zouden zij veelmeer zelfs degenen die liefhebben hun genoegen misgunnen.
- Bij de liefde moet men immer het tegenwoordige voorrang geven aan het toekomstige.
- In de liefde moet men een goede gelegenheid waarvan men zich niet spoedig bedient, als verloren beschouwen.
- Noch[235] geleerdheid, noch boeken helpen bij de liefde.
- Niets is zo stevig dat het vuur der liefde er niet in kan doordringen. Niets kan ons voor haar macht bedekken.
- Plutarchus noemt de liefde een zoete dronkenschap.
- Niet de vrouw zelf, doch slechts haar schoonheid bemint men.
- De[236] liefde is een steenklip. Al hebben wij ons er reeds duizendmaal aan gestoten, bezeren wij ons er toch immer opnieuw aan.
- Wanneer de liefde ons al een keer tot dwaas heeft gemaakt, laten wij ons er toch immer wederom door bedriegen.

[235] Abaillard.
[236] Saint-Évremond.

- De liefde viert een glorierijke en krachtige triomf over ons. Ze gebruikt daarbij zulke sieraden en aangenaamheden, dat wij gans buiten ons zelf geraken en niet weten, of wij ons als overwonnenen moeten beklagen, of veelmeer gelukzalig prijzen.
- Alles wat fraai is in de wereld, heeft zijn oorsprong en volkomenheid te danken aan de liefde.
- Wanneer[237] de zon onze aardebaan verlaten heeft, is de liefde de fakkel die ons de duistere nacht verlicht.

Macht, geweld.

- De ware hoogheid bestaat hierin, dat men slechts datgene wil, wat men doen moet; doch niet dat men al datgene doet wat men doen wil.
- Diegene[238] valt te roemen, die weinig begeert te doen, terwijl hij toch veel macht heeft om te doen. Daarentegen is het zeer dwaas wanneer iemand veel wil doen, terwijl hij weinig macht heeft om iets te doen.

Mensen.

- De aanvang van de mensheid is de deugd.
- De mens is werkelijk een waar ellendig schepsel. Men hoeft hem maar aan te zien, wanneer men wil.
- Met zijn ontvangenis verkrijgt hij de zonde. Met zijn geboorte begint het werk. In zijn leven is er louter moeite en ergernis, en uiteindelijk moet hij alle ogenblikken zorg hebben over de onvermijdelijke dood.
- De[239] mens is een klein, gemeen wezen, of een kleine wereld, die het allermoeilijkst te regeren is, ook al is die nog zo klein.

[237] Gautié.
[238] Marcus Aurelius.
[239] Don Palafox de Mendoça.

- De[240] mens is een kleine wereld, of een uittreksel van de grote wereld. Zijn lichaam heeft hij van de elementen; zijn leven heeft hij met de dieren; en zijn verstand met de engelen gemeen. Zodanig zijn alle schepselen in de mensen verzameld.
- Een mens moet zich niet méér eer wensen, dan dat hij altijd een eerlijk en verstandig mens is.

Muziek.

- Het einddoel der muziek is, het gemoed op een aangename wijze te verfrissen, en het nieuwe krachten te verschaffen, opdat het daarna des te flinker aan het werk moge gaan.
- Door zijn verheffing en onderscheiden veranderingen spreekt de stem tegen het gemoed. Hij beweegt het hart en brengt daarin allerhande opwekkingen voort.
- In de muziek is er niets aangenamers dan het geluid van de stem van de persoon die men liefheeft.
- De muziek heeft iets bovennatuurlijks en goddelijks in zich. Het onderscheid van haar tonen is iets onbegrijpelijks. Niemand kan namelijk zeggen hoe het komt, dat bepaalde tonen met elkander overeenstemmen, en door hun overeenstemming voor het gehoor een zo groot genoegen vormen. Of hoe het komt, dat daarentegen andere tonen met elkander gans detoneren, en door hun valse en onpassende samenkomst voor het oor een zo akelige marteling zijn.
- Een bepaalde muzikant beroemde zich erop, dat hij met zijn stem kon doen wat hij wilde. Een vrouw die zag dat hij zeer lomp te werk ging echter, zei tegen hem, dat hij er maar een broek uit moest maken.

---

[240] Peintures Socrées par Gerard. [Deze vermelding hoort mogelijk bij de vorige].

Nadenken, mediteren.

- Wie gelukzalig wil leven, moet alle dingen kennen zoals ze inderdaad zijn. Een dergelijke kennis echter verkrijgt men, wanneer men op alles wat zich in de wereld afspeelt, goed acht slaat en er ijverig over nadenkt.
- Wanneer[241] men veel ziet, verkrijgt men een grote ervaring, en wanneer men ijverig nadenkt, wordt men wijs en verstandig.
- Wanneer datgene wat wij zonder nadenken en bezinning doen, goed afloopt, geschiedt dat zuiver bij toeval.
- Willen onze overwegingen enig nut hebben, dan moeten ze niet zonder reden en te rechter tijd geschieden, om daarvan ook nut te kunnen hebben. Want wanneer men al te langzaam nadenkt en de kwestie reeds gans bedorven is, zijn onze gedachten niet alleen vergeefs, doch ze vermeerderen ook nog onze mismoedigheid en pijn.
- Wanneer onze gedachten al te ver uitwaaieren, moet men gaandeweg weer tot zichzelf terugkeren.
- De begeerten van ons gemoed hinderen ons bij het bezinnen.
- Verstandige overwegingen matigen slechts enigszins onze begeerten. Wanneer wij ze echter gans willen dempen en onderdrukken, moeten wij dit door bovennatuurlijke krachten doen.
- Slechts deugdzame inborsten weten hun gedachten juist te benutten. Hoe meer ondeugende zielen nadenken, des te groter wordt hun boosaardigheid.
- Wanneer[242] men op datgene zint of erover denkt wat men zal zeggen, schildert men in zichzelf de kwestie af waarover men wil spreken.
- Moet[243] onze gedachte waar en juist zijn, dan moet ze met de aard van de kwestie overeenstemmen.

---

[241] Gracianus.
[242] Bouhoars.

- Een gedachte is aardig, als deze niet meteen door het gepeupel wordt bevat, doch slechts door verstandige lieden wordt hooggeschat.
- De gedachten zijn de zielen der woorden.
- Spreek met het gepeupel, doch denk met de verstandigen.
- De gedachten waarmede wij ons de meeste tijd verdrijven, zijn hetzij vol zwakheid, of vol ijdelheid.

Dwaas, dwaasheid.

- Een dwaas verraadt zichzelf in al zijn doen. Overal komt zijn dwaasheid tevoorschijn.
- Hem houdt men niet zo spoedig voor een dwaas, die een dwaasheid ogenblikkelijk uitwist. Het is echter een dwaas die zich niet weet te helpen wanneer hij een dwaasheid heeft begaan.
- Met dwazen mag en kan men niet verstandig omgaan.
- Men[244] moet zich ook in de dwaasheden van anderen weten te schikken.
- Verstandigen antwoorden de dwaas met stilzwijgen.

Natuur.

- De natuur heeft in het voortbrengen der schepselen niets gespaard. Ze heeft haar schatten in de grootste overvloed geopenbaard.
- De natuur is de moeder van allen die een wezen hebben.
- De[245] natuur is nergens groter dan in de allerkleinste dingen.
- De natuur ontsluiert niet alles op zichtbare wijze, doch voor haar grootste wonderen heeft ze zichtbare gevolmachtigden nodig.
- De[246] natuur ontsluiert niet alles in één keer, doch openbaart zich slechts in zoverre als diegenen komen die haar

---

[243] Bouhoars.
[244] De markies De Sable.
[245] Plinius.

navorsen. En uiteindelijk verbergt ze van haar schatten nog steeds ontelbare dingen, die het menselijke verstand niet kan kennen dan op geleidelijke wijze.

- De[247] natuur is een schilderes. Zij vindt echter niet steeds iets nieuws uit. Ze wordt soms moe en maakt slechts afdrukken. Daardoor komt het, dat het ene gelijk is aan het andere en erop lijkt.
- De kunst kan niets zonder de natuur, doch de natuur kan vrijwel alles zonder de kunst.
- Het nut dat wij ervan hebben dat anderen ons liefhebben, hebben wij alleen aan de milde natuur te danken. Alleen deze heeft ons datgene gegeven wat anderen aan ons liefhebben.

Natuur. Wonderen en geheimenissen der natuur.

- Het[248] geschiedt niet voor niets, dat wij altijd in de natuur iets nieuws aantreffen dat ons in verwondering brengt, opdat wij namelijk in het onderzoeken der natuur niet vermoeid raken, doch de lof voor de Schepper door zulke nieuwe ontdekkingen immer groter en groter moge worden. De velerlei soorten schepselen onderhouden ons gemoed in voortdurende opmerkzaamheid. Datgene wat wij niet kennen, beweegt ons ertoe, datgene wat wij kennen, zonder afkeer te bewonderen. En onze onwetendheid van zovele onbegrijpelijke wonderen der natuur heeft zowel zijn nut, alsook de kennis en ondervinding die wij van enige natuurlijke dingen hebben.
- Wanneer[249] wij alle geheimenissen der natuur zouden kennen, zouden wij wellicht niets daarin vinden wat ons zou bewegen om een hoofdveroorzaker of schepper te

---

[246] De Barles.
[247] Lopes de Vegue.
[248] Saint-Évremond.
[249] Hobbes. [Lees: Tomas Hobbes, ofwel Hobbesius, 1588-1679; vert.].

geloven. Deze opmerking maakt Hobbesius. “Het gepeupel”, zegt hij, “maakt uit al hetgeen het niet kan begrijpen, een God. Uit de onwetendheid ontstaat verwondering, uit de verwondering ontstaat eerbied, uit de eerbied de godsverering.”

- De[250] natuur heeft een gans bijzondere en wonderbare kunstgreep om alle dingen op een zeer verschillende wijze te veranderen, en ze tegelijkertijd wederom aan elkander gelijk te maken, doordat ze immer datgene wat ergens van afgaat, op een bepaalde wijze weet te vervangen.
- Bedenk[251] dat alles wat de natuur bewerkt en zich voorneemt, om onzentwille geschiedt, en dat ze voor ons genoegen zulke schone en aardige toneelspelen tevoorschijn brengt. Zie, hoe ze de jaargetijden onderscheidt, hoe de zon op en neer gaat, en hoe de sterren om onzentwille de nacht aangenaam moeten maken.
- Het grootste wonder duurt niet langer dan een dag.

Natuurkunde, kennis der natuur.

- Alles wat in de geleerdheid ontdekt wordt, hebben wij te danken aan de navorsingen. En door de lange ervaring bevestigen de geleerden hun stellingen.
- De allerbeste ontdekkingen in de natuur geschieden dikwijls toevallig.
- De natuur heeft weliswaar vele vereerders, maar aan de geringsten geeft ze zich goed te kennen.
- De natuur opent voor onze nieuwsgierigheid een breed veld, en sluit niettemin onze kennis in zeer enge grenzen in.
- De allermooiste gedachten van de natuurkundigen zijn vaak zuivere bedriegerijen.

[250] Fontenelles des Mondes.
[251] Meré.

- Voor[252] de beginselen in de natuurkunde moet men telkens slechts één helft van het verstand inruimen en de andere vrijhouden, opdat men, wanneer het nodig is, ook daarna het tegendeel kan aannemen.
- Het is een kunstige onmatigheid wanneer men meer wil weten dan men nodig heeft om te weten.

Nijd, afgunst.

- De nijd is een verlangen om anderen te overtreffen, om zich boven alles te verheffen.
- De nijd is een jaloezie, aangezien men het geluk van de ander niet kan verdragen.
- De nijd is een ondeugd die het gemoed in voortdurende onrust houdt.
- De deugd is de klip waaraan nijd en afgunst zich stoten.
- De vriend verschoont ook niet zijn weldoeners.
- De nijd heeft geen feestdagen.
- Zolang[253] als wij leven, worden wij door nijd vervolgd. Slechts de dood weet de deugd datgene te geven wat hij verdient.
- De nijd is een gewaarwording die uit de eer stamt. Men benijdt slechts datgene wat men hoogschat.
- Het leven en de ziel van nijd zijn de verdiensten van iemand anders, en de nijd sterft ook niet eerder, dan dat de roem en de verdiensten van iemand anders vergaan zijn.
- Het beste genoegen in de wereld is, wanneer men over zijn benijders kan zegevieren.
- Slechts dit kan een benijder niet vergeven of vergeten, dat iemand anders goede verdiensten heeft.
- Overvloed en rijkdom wekken nijd op.

[252] Fontenelles.
[253] Teucidides.

Nieuwsgierigheid.

- De[254] nieuwsgierigheid is een aandrift die ons naar geleerdheid voert.
- Er is niets aangenamers of nuttigers dan de nieuwsgierigheid. Ze geeft het verstand allerhande licht; ze verheugt ons en verstrooit onze kwade en onordelijke gemoedsbewegingen op een aanmoedigende wijze, waardoor anders onze gemoedsrust gestoord zou kunnen worden.
- Geleerden[255] hebben alles te danken aan de nieuwsgierigheid.
- Wie zelf nieuwsgierig is, zal de nieuwsgierigheid van anderen niet bestraffen.
- Wie eenmaal de nieuwsgierigheid bemint, kan er niet van loskomen, doch hoe langer hij die volgt, des te meer genoegen vindt hij erin. Daarom moet deze iets werkbaars in zich hebben, aangezien ze niet alleen maar onze verbeelding, doch ook ons verstand verlustigt.
- De nieuwsgierigheid die met geen enkel nut verbonden is, is schadelijk.

Prediker.

- De stem van de prediker is als het hanengeschreeuw, dat ons midden in de duisternis het licht verkondigt.
- Hoe kunnen zij, die niet zelf voor God wandelen en vroom zijn, anderen naar God voeren?
- Een onberispelijk leven bouwt meer op dan alle woorden.
- Toen een geestelijke al zijn biechtpenningen bij het spel verloren had, zei hij: “O, hoeveel woorden zijn nu in één klap verloren gegaan.”

[254] Augustus.
[255] Patin Voyages. [Niet goedleesbaar; vert.].

Wraak.

- Een edel en grootmoedig gemoed wreekt zich hetzij nimmer, of wanneer het dat wel doet, stelt het zelf zijn roem en goede aanzien in de waagschaal en begeeft zich daarmede in het grootste gevaar.
- Diegenen die zich het meest aandachtig en heilig voordoen, zijn vaak de allerwraakzuchtigsten.
- Diegene die nimmer het geringste ongewroken kan laten, zal wel nimmer al te hoog stijgen, of, wanneer hij reeds in hoge eer staat, kan zijn wraakzucht hem toch heel gemakkelijk ten val brengen.
- Wie zich wil wreken, mag niet al te traag zijn, of al te veel dreigingen uiten. Want daarmede geven wij zelf aan de ander de wapenen in de hand.
- De[256] wraak kan nimmer genoeg versneld worden, aangezien onze vijanden nimmer verzuimen om zich op ons te wreken. Het is altijd beter wanneer men de vijandelijke pijlen vooruitziet en ze door verstandigheid kan afwenden, dan wanneer men ze pas dan verwacht wanneer ze ons onvermoed overvallen.
- De wraak moet immer groter en gevoeliger zijn dan het aangedane onrecht, wanneer wij daarmede onze toorn willen koelen.
- Wanneer[257] gij niet genoeg kracht hebt om u te wreken, maakt ge met uw onmachtige gramschap de vijand slechts aan het lachen.
- Het[258] is de aller roemrijkste wraak wanneer men zijn vijand weliswaar zou kunnen verderven, doch hem niettemin begenadigt.
- Het[259] betekent voor een adelaar een slechte eer, wanneer hij een kleine duif doodt.

---

[256] Machiavelli.
[257] Strada.
[258] Bocace.

- Wat kan een grootmoedige ziel zich als een betere wraak wensen, dan wanneer haar vijanden en beledigers komen en om vergeving moeten vragen.

Raad, raadgevingen.

- Een goede raad is de basis van alle grote daden.
- Wilt gij niet bij uw vijanden tot spot worden, dan moet ge de goede raad van uw vrienden volgen.
- Hetgeen men met goede raad en overdenking gedaan heeft, zal men nimmer berouwen.
- Niets kost minder moeite, dan een raad te geven. Doch wanneer het verkeerd uitpakt, heeft de ander een recht het ons steeds te verwijten.
- Wie[260] ons een verstandige en getrouwe raad heeft gegeven, moeten wij geen dank schuldig blijven.
- Men kan veel eerder door vriendelijk toespreken, dan door aanzien en geweld de ander bewegen om onze raad aan te nemen.
- Aan een goede raad heeft diegene meer aandeel, die hem na rijp beraad kiest, dan degene die hem blindelings eerst ter hand is gesteld.
- Dat men een goede raad beoordeelt en uit alles het beste kiest, daartoe wordt zowel verstand als bekwaamheid vereist, zoals wanneer men anderen een goede raad geeft. De allerverstandigste lieden luisteren naar de raad van anderen, en tonen ook daardoor hun begrip, wanneer zij zich goed weten te bedienen van de raad van een vreemde.

Rede, ongebonden (proza).

- Een fraaie, ongebonden rede kan evenzogoed het hart beroeren als een die gebonden is. In gene kunnen wij onze gedachten veel vrijer en ongedwongener uitdrukken, en

[259] Bocace.
[260] Demosthenes.

door een heimelijke trek de gemoederen van anderen aan ons binden.

- Een vrouw die een natuurlijke schoonheid heeft, is veruit te verkiezen boven die welke zich opgemaakt heeft.
- Een ongebonden rede verschijnt gaarne in zijn natuurlijke gedaante, doch de gebonden rede bemint de schmink.

Spreken, gezwets.

- Men moet niet veel, doch goed spreken.
- Onze rede moet zijn als een rivier die weliswaar stroomt, doch niet moet overstromen.
- “Een verstandig iemand”, zegt Salomon, “is spaarzaam met zijn woorden, doch een dwaas gaat er verkwistend mee om.”
- De overvloed der woorden kan heel gemakkelijk het verstand verstikken, zoals ongeveer de overvloed aan kruiden het zaad. Een zwetser kan heel goed iets dwaas laten meereizen.
- Wanneer men zoveel over andere lieden zwetst, verraadt men dat men niet kan zwijgen.
- Wat ons aan kwaads of goeds overkomt, komt meestendeels door ons spreken.
- Wanneer men weinig spreekt, kan men gemakkelijk goed spreken.
- Jonge mensen zeggen wat zij doen. Oude mensen zeggen wat zij gedaan hebben. Dwazen echter spreken over hetgeen zij gaarne wilden doen.

Rijkdommen, goederen.

- Rijkdommen zijn het middel waardoor wij de goederen des hemels kunnen gewinnen.

- Wij[261] kunnen niets van onze rijkdommen meenemen naar gene wereld, behalve wat wij door de handen der armen daar naartoe laten dragen.
- Het[262] grote nut dat wij van onze rijkdom hebben, bestaat hieruit dat wij anderen daarmede goed kunnen doen.
- Ofschoon[263] alle goederen vergankelijk zijn, vergaat niettemin niet het goed wat wij onze naasten bewijzen.
- Door[264] rijkdom kan men alles bereiken.
- De spaarzaamheid is de bron van de rijkdom.
- Door onze eigen inbeelding kunnen wij ons zowel rijk als arm maken. Het zuivere bezit van de goederen maakt niets uit, doch alles komt aan op de innerlijke gesteldheid van het gemoed. Menigeen is bij de grootste goederen arm, omdat hij immer onvergenoegd is en nimmer genoeg heeft. Wie echter vergenoegd en tevreden leeft, is ook bij zijn weinige voorraad rijk genoeg.
- Wanneer[265] gij met uw rijkdom niemand nut verschaft, noch anderen daarmede dient, dan blijft het geen waarachtig goed meer, en sluit ge datgene in kasten op wat toch zou moeten rondgaan en zich aan anderen mededelen.
- Wij[266] moeten bij tijden ons gemoed losscheuren van alle goederen die wij van het geluk tot loon ontvangen. Want als zodanig zullen wij niet al te ontsteld zijn wanneer het geluk zijn lening wederom van ons terugvordert.
- Wanneer[267] wij steeds aan het geluk vrijwillig teruggaven wat wij ervan verkregen hadden, zouden wij ons nimmer mogen beklagen dat het geluk ons met geweld zou beroven van hetgeen het ons gegeven en uitgeleend had.

---

261 De Barry.
262 Quintillianus.
263 Seneca.
264 Livius.
265 Balzac.
266 Seneca.
267 Seneca.

- Wanneer[268] men iemand slechts het overbodigste afneemt, doch hem zijn nooddruft laat, beledigt men hem daarmede niet, doch verlicht hem veeleer.

Reizen.

- De[269] geest van de mens is nimmer rustig, doch steeds arbeidzaam. Hij moet altijd wat te doen en iets nieuws hebben.
- Sommigen maken er een genoegen van, wanneer zij veel moeite en zware arbeid moeten uitstaan.
- Iemand die zelf niets gezien heeft, moet maar geloven wat anderen hem zeggen.
- Wie[270] wil reizen, moet reeds een geoefend verstand hebben.
- Door reizen worden slaperige lieden opgewekt en geschikt gemaakt om zich iets goeds en bekwaams voor te nemen.
- Wie zeer bereisd is, weet zich bij oude, slimme en verstandige lieden in het gesprek aangenaam en geliefd te maken.
- Toen Apollonius zijn grote reis aanving, vroeg hij aan de zon, die hij voor een zichtbare god der natuur hield, of hij in de wereld steeds met de besten en verstandigsten kennis mocht gaan maken.
- Bereisde personen kunnen gemakkelijk bij anderen in een goed aanzien en verwondering komen.

Schade, verlies.

- Wanneer gij datgene verliest wat toch al bij u overbodig is, hebt gij u er niet over te beklagen. In tegendeel: ge wordt daardoor slechts opgelucht.

---

[268] Malherbe.
[269] Seneca.
[270] Plato.

- Men doet er het verstandigste aan, dat men vergeet wat men eenmaal verloren heeft, en veelmeer eraan denkt hoe men iets wederom kan verkrijgen.
- Een verstandig iemand zint, in plaats van te klagen en te jammeren, op middelen hoe hij uit de ellende kan komen.

Schaamte.

- Aangezien wij uit een natuurlijke aandrift voor al datgene wat tegen onze eer is, afschuw ondervinden, proberen wij immer onze gebreken en fouten te verbergen en willen wij ze niet gaarne aan ons verstand te kennen geven.
- Wanneer[271] ik u zie, ontbreekt het mij dikwijls aan vrijmoedigheid. Gij zijt weliswaar niet zo vreemd in mijn gedachten, doch uw persoon is mij nog niet zo vertrouwd. Wanneer ik u niet zie, praat ik veel met u, doch wanneer u zelf aanwezig zijt, durf ik niet te spreken.
- Het schaamrood is de schmink van de schoonheid.
- Wanneer wij gefaald hebben, ontdekt zelfs ons gezicht onze schande.
- Wij kunnen de schaamte niet volledig kwijtraken, aangezien de natuur die zelf in ons heeft gelegd. Wil men haar uit het hart verjagen, dan blijft ze toch nog in ons gezicht.
- De schaamte is de vesting der schoonheid.
- De grootste en bevalligste schoonheid is de schaamte, en deze hebben weinig mensen in zich, terwijl iedereen haar toch zou kunnen hebben.
- Niets kan van de schoonheid gemakkelijker verloren worden, dan de schaamte, en wanneer ze eenmaal verloren gaat, komt ze net zomin terug als de jeugd.
- Een hoer die eenmaal haar eer verloren heeft, schaamt zich nergens meer voor.
- Wanneer zij zich voor het eerst in de liefde stort, wordt zij zo beschaamd, dat zij het ook gaarne voor zichzelf zou

[271] Lettres de la Presidente.

willen verbergen, wanneer dat mogelijk zou zijn. Doet zij het echter nogmaals, dan schept zij er genoegen in, als anderen het maar niet weten. Doet zij het echter meermalen, dan probeert zij het voor niemand meer te verbergen.

Toneelspel.

- Een toneelspel is een schilderij waarin alle mensen, al zijn zij ook van de stand die zij willen, het kenmerk van hun zwakheden vinden.
- De beste pretentie van het toneelspel komt op de spelende personen, hun verstand en bekwaamheden aan.
- Een[272] komiek moet een sterke inbeeldingskracht en goede aangeboren aard[273] hebben. Voor een blijspel wordt veel meer vereist dan voor een treurspel. In een blijspel komen veel meer dingen voor van uiteenlopende samenstelling. Daarin moeten de gemoederen, begeerten en zeden van de mensen veel beter worden afgeschilderd, en wat het allermoeilijkste is, men moet in toneelspelen immer nieuwe kwesties in overvloed voorstellen, wanneer men de toeschouwers zowel wil vermaken als opvoeden en ook de slimmen en verstandigen tot lachen wil bewegen.
- Diegene wordt het meest door de presentaties van zijn gemoedsbewegingen geroemd, die zelf in zijn gemoed toch al door dergelijke gemoedsbewegingen beheerst wordt.
- Toneelspelen zijn de taal der gemoedsbewegingen. Door deze leren wij wat het een genoegen is wanneer men liefheeft, of zich laat liefhebben.

Slaap.

- De liefde, de muziek en de slaap zijn de drie aangenaamste dingen in de wereld.

---

[272] Saint-Évremond.
[273] “Art”. [Ook: ‘kunst’; vert.].

- De slaap dwingt de zinnen om zich van de verdrietelijke dingen los te scheuren, en bevrijdt ons een tijdlang van onze kommer en onrust.
- De slaap is een stilstand der natuur, een beeld van de dood, en een onmacht van onze zintuigen.
- Geen enkele tijd is slechter besteed, dan die welke men met slapen doorbrengt, want dan is onze ziel inactief en kan haar krachten nergens voor gebruiken.
- Degenen die meer lichamelijkheid dan verstand in zich hebben, moeten meer en langer slapen dan anderen.
- Wie weinig slaapt, leeft veel langer.

Vleien.

- Vleien is een gift der vriendschap.
- Niets lijkt zo sterk op ware vriendschap, als de vleierij.
- De wereld zit vol vleiers. Wie goed in de wereld wil leven, moet kunnen vleien.
- Wij merken en zien het zeer gemakkelijk wanneer iemand anders gevleid wordt, doch wanneer men ons vleit, laten wij ons veel te gemakkelijk daardoor bedotten.
- Het[274] is iets moeilijks om aan de zoete stem van een vleier geen gehoor te schenken.
- De hebzucht heeft de vleierij in de wereld gebracht, want een hebzuchtig iemand weet eenieder naar de mond te praten, wanneer hij iets nuttigs van hen hoopt te verkrijgen.
- Een bron verdroogt uiteindelijk, een grote rivier gaat meanderen, de rijkdom vergaat, en een vleier gaat uiteindelijk met schande af.
- Een vleier die zich serieus kan voordoen, is de allerergste.
- De vleierij van andere mensen zou ons nimmer iets kunnen schaden, wanneer wij onszelf niet zouden vleien.
- Een vleier eert en schat ons weliswaar naar schijn hoog, doch daadwerkelijk bespot en veracht hij ons daarmede ten

[274] Montagne.

zeerste. Want hij ziet ons aan voor hoogst onnozel en onverstandig omdat wij zijn bedrog niet onderkennen, en hij zou het niet wagen om ons zulk een rookgordijn voor te spiegelen wanneer hij zou geloven dat wij slimheid en verstand zouden hebben.

- De vleierij is weliswaar een schandelijke doch noodwendige kwestie, aangezien alle mensen gaarne gevleid willen worden.
- De versmadingen van onze vijanden zijn veel beter dan de vleierijen van valse vrienden.
- Het is een grote beschimping wanneer anderen ons zonder reden en zonder onze verdienste, loven.
- Hendrik IV, koning van Frankrijk, zei, dat de vleierij en loftuitingen met geen geld te betalen zijn, aangezien wij daardoor ook werkelijk de volkomenheden kunnen bereiken die ons valselijk zijn toegeschreven.

Schoonheid.

- De vrouw moet redelijkerwijze het meeste letten op degenen die door hun verdiensten haar schoonheid het dichtst benaderen.
- Een persoon bij wie wij ons verplicht gemaakt hebben, mag nog zo mooi en voortreffelijk zij als zij wil, maar toch wordt haar werk geringer, wanneer zij medeminnaars aanneemt die slechte karaktertrekken hebben.
- De jeugd is de ziel van de schoonheid, en de schoonheid zelf een gevaarlijke steen des aanstoots voor al diegenen die nog een natuurlijke ontvankelijkheid hebben.
- Waarom komt de uiterlijke schoonheid eerder naar voren dan het volle verstand? Omdat het verstand allereerst om wille van de schoonheid gevormd wordt, opdat het die kan beschutten.
- Hoogmoed en schoonheid zijn als zusters en broeders. Wanneer ze eenmaal bij elkander zijn, scheiden zij haast nimmer van elkander.

- Bij het beoordelen van de schoonheid komt het op smaak aan.
- Bij[275] de uiterlijke zwakheid van het lichaam, verwachten wij ook immer innerlijke schoonheid van de ziel.
- Akelige personen wreken zich in het algemeen op de natuur door hun erge zeden.
- De[276] schoonheid betovert de ogen van allen. Ze is een geschenk van de Heer dat Hij aan zijn schepselen geeft. Ze roert de zinnen door een blik en gewint ze gans plotseling, zonder dat ze het verstand de tijd laat om te onderzoeken of het niet slechts een bedrieglijke schim is, en of niet dit fraaie buitenwerk een verdorven en akelige ziel bedekt.
- Schoonheid[277] is datgene wat ons bevalt.
- Schoonheid kan nog zo groot zijn als ze maar wil, doch ze kan toch niet alle soorten gemoed overwinnen.
- De schoonheid is de allersterkste en ook de allerzwakste vijand. Wij hoeven haar slechts aan te kijken, en ze overwint ons al. Doch wij kunnen ook slechts over haar zegevieren wanneer wij haar maar niet onze ogen gunnen.
- De[278] jeugd en schoonheid worden het meeste gewaardeerd, zodat de wijsheid zelf, wanneer zij zich onder een van deze gedaanten zou willen presenteren, deze aangenaamheden zou moeten lenen.
- Mooie personen dragen hun aanbevelingsbrief zelfs op hun voorhoofd. Deze heeft de natuur met een hand geschreven en kunnen door alle volkeren der ganse wereld zonder tolk worden gelezen.
- De[279] ouderdom is het graf der schoonheid.

[275] Graciden. [Onduidelijk; vert.].
[276] Plardogé de Gautié.
[277] Morale de Barry.
[278] Fontenelles des Mondes.
[279] Morale de Barry se Évremont.

- Wanneer een vrouw haar schoonheid heeft verloren, mag zij zich verder geen vergenoegen inbeelden, zolang zij leeft. Het zijn de allerlaatste tranen van mooie ogen, wanneer ze zichzelf bewenen omdat zij de harten niet meer kunnen aantrekken.
- Het is een voorbijgaande schoonheid die niet door de deugd belevendigd wordt.
- Willen wij onze zinnen door de schoonheid echt laten genieten, dan moeten wij deze niet tot in ons hart laten doordringen.
- Wanneer een vrouw er al te mooi uitziet, twijfelt men immer aan haar schoonheid en eerlijkheid.

Schulden, schuldenaren.

- Velerlei dingen zijn steeds groter en talrijker dan wijzelf wel kunnen menen: onze vijanden, onze jaren, onze zonden en onze schulden. Hoogmoed maakt schulden.
- Leent gij weinig, dan wordt de ander uw schuldenaar. Leent gij veel, dan wordt hij uw vijand.
- Schulden zijn een zaad van de haat en de vijandschap tussen de schuldenaar en de schuldeiser.
- Schulden zijn als de wijzers van een klok, die steeds vooruitloopt, hoewel hij stil lijkt te staan.
- Degene die borgt en niets teruggeeft, leeft, en verteert toch niets van het zijne.
- Wilt gij niet in schulden geraken, leef dan naar uw inkomsten.
- Het is beter dat men zijn natuurlijke grootmoedigheid in toom houdt, dan dat men in een dusdanige toestand geraakt dat men zuiver en alleen van de grootmoedigheid van iemand anders moet leven.
- Toen een verkwister zich erover beklaagde dat hij geen geld had, gaf Socrates hem de raad dat hij slechts van zichzelf iets moest lenen, en zijn mond wat moest afbreken.

- Grote lieden moeten hun uitgaven niet naar hun stand inrichten, doch naar hun vermogen.

Ziel.

- De[280] ziel is een verstandig wezen, en zowel in staat tot het goede als tot het kwade, zowel tot het geluk als tot het ongeluk.
- Het rumoer van de begeerten verstoort de rust van de ziel.
- De[281] roerselen van onze zielen willen ons niet zo gehoorzamen als de slaven.
- Verzuchtingen[282] zijn de taal van de ziel.
- Een[283] verstandige ziel herkent men aan het gesprek dat ze de mens ingiet.
- Een[284] fraaie, verstandige ziel is het allerkostbaarste. En al is ze ook onzichtbaar, maakt ze toch onze geest vrolijk, alleen al door het beeld dat wij ervan hebben.
- De ziel heeft glans noch schoonheid, zolang ze niet met God verenigd is.
- Een grootmoedige ziel verheft zich boven alle aangedane onrecht en ellende, boven alle pijn en verachting. Ja, ze zou ook gans niet te verwonden zijn, wanneer ze nog kon dulden dat anderen medelijden met haar hebben.
- De macht van de ziel bewijst zich zeer behendig in de eerste bewegingen van onze hersens.
- Aangezien wij het wezen van onze ziel zo moeilijk kunnen begrijpen, moet ze noodwendig naar het beeld van een God gemaakt zijn die zelf onbegrijpelijk is.
- Wanneer het ons moeilijk valt om te begrijpen hoe de ziel, wanneer ze niet met een lichaam verenigd is, niettemin kan

[280] Plutarchus.
[281] Augustinus.
[282] Socrates.
[283] Seneca in Epist.
[284] Seneca in Epist.

werken en gewaarwordingen kan opdoen, komt dat, doordat onze ziel voortdurend in het lichaam is geweest, waarmede ze spoedig in de schepping verenigd is geworden. Vandaar dat de mens in het geheel niet verwonderd mag zijn, wanneer de ziel niet weet hoe het met haar in de toestand waarin ze nog nimmer geweest is, gesteld zou zijn.

- Wie het welzijn van zijn ziel hier in dit leven verwaarloost, moet daarvoor na zijn dood boeten.
- Wij moeten niet met onze ziel het er maar blindelings op wagen. Het welzijn van onze ziel kunnen wij namelijk niet meer dan één keer vernietigen.

Zelfkennis.

- De korte tijd van ons leven is niet eens afdoende voor de mens om zichzelf goed te leren kennen.
- De kennis van iemands zelf, is de basis van alle deugden, net zoals het de bron van alle ondeugd is wanneer een mens zichzelf niet kent.
- Tot kennis van onszelf leidt ons de deemoed.
- Wij zijn onszelf immer een raadsel en kennen onszelf niet.
- Beide, zowel wanneer men zelf weet wat men voor goeds in zich heeft, alsook wanneer men zelf niet weet wat men voor kwaads in zich heeft, is hoogst gevaarlijk.
- God, die alleen - om zo te zeggen - het uurwerk van onze zielen aandrijft en beweegt, heeft voor onze ogen dit geheimenis verborgen, hoe onze ziel bewogen wordt. Deze wijze werkmeester heeft slechts aan deze de kennis van Zijn werk voorbehouden.
- God alleen kent zichzelf volkomen, en vindt in zichzelf zijn rust en gelukzaligheid. Wij echter hebben nauwelijks de ogen naar onszelf gewend, en vinden zoveel gebreken en zwakheden in ons, dat wij elders moeten zoeken wat ons ontbreekt.

- Iemand[285] die zelf niet zijn zwakheden en hevige hartstochten kent, is nog niet verstandig, want hij kent zichzelf nog niet, en kent niet de kunst hoe men het geringst op zichzelf moet rekenen.

Overwinning.

- De overwinning is niet geheel een beloning der dapperheid.
- De overwinning is net zo gezind als het geluk. Ze blijft niet altijd op één zijde.
- Degenen[286] die het verlies van een slag op anderen afwentelen, hadden zelf net zo goed kunnen blijven stilstaan en dapper volhouden. Wanneer dus allen met hun huid hadden willen betalen, hadden zij net zo goed kunnen zegevieren als de zegevierende partij.
- Toen sommigen Philippus van Macedonië de raad gaven om de stad Athene volledig te verwoesten en alle gevangenen te laten vermoorden, gaf hij ten antwoord, dat hij niet het schouwtoneel van zijn eer wilde vernietigen; doch diegenen die zijn dapperheid op de proef hadden gesteld, zouden nu ook getuigen en lofredenaars van zijn genade en goedheid zijn.
- Overwonnenen hebben nog altijd dit voordeel, dat iedereen hen beklaagt wanneer er al te gruwelijk met hen wordt omgegaan, en dat de overwinnaar zelf verachtelijk is en gehaat wordt, wanneer hij zich niet bescheiden en goedmoedig jegens hen opstelt.

Zedenleer.

- De zedenleer is de kunst om zijn zeden naar de regels van het gezonde verstand in te richten.
- Het hoofddoel der zedenleer is, de ziel van het lichamelijke terug te trekken.

---

[285] Tellemaque.
[286] Demosthenes.

- De zedenleer is onze beste levensgezellin, de fakkel van het verstand, het richtsnoer van onze wil, de ziel der waarheid en de artsenij van onze ziel.
- De zedenleer kan weliswaar heel gemakkelijk triomferen over de ongelukssituaties die hetzij voorbij zijn, of die niet zo nabij boven onze hoofden zweven, doch hij wordt zeer dikwijls door de huidige nood overwonnen.

Zon.

- De ordening en de samenhang van de wereld laat de zon nimmer rusten.
- De zon is de bron van het licht. Dit edele wezen neemt die van zichzelf en breidt het aan alle kanten van zich uit. Hij straalt op de dikke en duistere lichamen, en trekt van de ene planeet naar de andere grote en lange lichtstralen, die zich onder elkander kruisen en op velerlei wijze onder elkander spelen. Hij maakt het allermooiste en kostbaarste weefsel.

Spel, spelen.

- Geef u niet eerder aan het spelen over, dan wanneer gij toch al alles verloren hebt.
- Een verstandige en gelukkige speler weet zijn fouten door die van de andere wederom goed te maken.
- Een wankelmoedige speler moet noodwendig verspelen.
- Het spelen is een handwerk van deugnieten of van spitsboeven, of van degenen die zich hun grillen door het blinde geluk willen verdrijven.
- Het is iets moeilijks om te spelen om een grote som, en daarbij toch niet tegen de redelijkheid of de welstand in te gaan. Spelers raken gemakkelijk vertoornd. Zij gedragen zich gaarne onverstandig, en stellen zich onbeteugeld op. Zij betalen heel slecht wanneer zij verloren hebben, en wanneer zij gewonnen hebben, vorderen zij zeer scherp hun schulden in. Zij zijn vol wantrouwen en menen dat de ander hen zal bedriegen.

Staatsslimheid.

- Slimme staatkundigen richten zich immer naar de macht van hun staat.
- Men[287] moet zich in de staatkunde, net als in andere kunsten, immer naar de nieuwste modes richten, want hoe ouder de wereld wordt, des te verstandiger wordt hij.
- Wanneer[288] men rustig en stil leeft, kan men goed bij zijn oude principes blijven, doch wanneer men in veel verworpen aangelegenheden geraakt, moet men alles proberen om zich eruit te wurmen.
- De staatkunde verandert net als de liefde haar gedaante, al naar gelang diegene die zich aan haar overgeeft, gezind is. Ze wordt tot een goddeloosheid in een lichtzinnig gemoed; ze wordt tot een woedende onzinnigheid in een wild en gruwelijk gemoed, ze wordt lui en slaperig bij een vrekkig en eigengereid iemand, doch is verder goed uitgedacht, en overeenkomstig het verstand in een deugdzame en grootmoedige ziel.

Sterren.

- Niets is onder de zichtbare dingen hoger, fraaier en voortreffelijker dan de sterren. Ze zijn de ogen van de wereld, de lampen van de hemel, de gouden luchters in de tempel der natuur, de onsterfelijke en onverwelkbare bloemen, die God zelf met zijn hand in het veld der eeuwigheid gezaaid heeft. Ze zijn de legeraanvoerders der jaargetijden, de fakkels der zeevarenden, de allerhelderste en felste spiegels van wie een vader van het licht genoemd wordt.

---

[287] Teucidides.
[288] Teucidides.

Berispers, spotters.

- Het is iets ergs wanneer men het doen van andere lieden wil berispen en verwerpen, en men toch niet van al hun omstandigheden en beweegredenen op de hoogte is.
- Men heeft genoeg met zichzelf te stellen, wanneer men zichzelf goed wil kennen.
- Men[289] moet zich jegens niemand spottend opstellen, wanneer men er van tevoren niet van verzekerd is dat hij gans zonder gevoel is.
- De spotternij is de taal der spotters en verachters, waardoor zij zich het beste uitdrukken en te verstaan kunnen geven. Ze is een bedekte en heimelijk smaad, die men het minst mag vergeven.
- De spotternij is veel gevoeliger en onverdraaglijker dan alle onredelijkheden. Want over openlijk aangedane smaad kan men met recht vertoornd zijn en zich bij de rechter erover beklagen. Doch wanneer men zich door de spotternij laat vertoornen, maakt men zich daarbij alleen nog maar belachelijk.
- Degene die spot, acht zich immer verstandiger en beter dan de ander, en probeert daarmede zijn hoogheid en heerschappij naar zich toe te trekken.
- Het is een netelige en gevaarlijke zaak om anderen te bespotten wanneer er niet bepaalde omstandigheden bij komen, opdat de bitterheid en bijtende scherpte wegvallen. Een spotternij moet diegenen een plezier doen die deze aanhoren, doch mag diegene die het zelf aangaat niet al te zeer verwonden of verbitteren.

Dag en nacht.

- De dag is een schaduw van de godheid.

---

[289] Bocace.

- De dag is als een vrouw die fraai licht haar heeft. De nacht echter is als een vrouw met zwarte haren, dat nog veel uitnodigender is.
- De dag toont zich slechts in één gedaante. Men ziet niets anders dan de zon en een blauw gewelf. In de nacht echter ziet men zoveel ontelbare sterren van onderscheidene aard en opmaak, dat onze zintuigen en gedachten in een gans aangename verwarring en verrukking geraken.

Dansen.

- Jagen is een vermaak voor manspersonen, en het dansen is een tijdverdrijf voor de vrouw.
- Dansen is een beweging van het lichaam die zich hetzij naar de stem, of naar het geluid van een muzikaal werktuig richt.
- Het dansen is zo oud als de wereld. Het is met de liefde geboren geworden.
- Een bekwame danser weet zijn innerlijke opwellingen door zijn uiterlijke bewegingen en houdingen uit te beelden.
- De bewegingen bij het dansen maken de aangenaamheden van de vrouw veel aantrekkelijker.
- Alfons van Arragon placht te zeggen, dat er tussen een dwaas en een danser geen verschil is, behalve dan, dat gene steeds een dwaas bleef, doch deze met het beëindigen van de dans ophoudt een nar te zijn.
- Uit de vrijmoedigheid die bij het dansen gebruikelijk is, wordt vaak een grote brutaliteit en lichtvaardigheid.
- Wie niet dansen wil of kan, die blijve weg van het bal, en wie geen moed heeft, die ga niet te velde.

Dapperheid, helden.

- Grootmoedige[290] lieden geloven hun eer voor een gunstige prijs gekocht te hebben, wanneer deze hun niet meer kost dan het leven.

[290] Titus Livius.

- De daden van grote helden sterven niet.
- De onvermijdelijke dood berooft de dapperheid enigszins van haar verdiensten.
- Velen maakt de mismoedigheid moedig en dapper.
- Dapperheid is de voornaamste deugd der mannen, zoals de kuisheid de grootste deugd der vrouwen is.
- Men beeldt zich vaak slechts in dat men sterk is. Alleen de natuur moet ons de allereerste bewijzen en ondervindingen daarvan geven.
- De verstandigheid geeft de dapperheid de juiste waarde.
- Helden hebben hun leven slechts aan het geluk, hun roemwaardige dood echter aan hun eigen dappere moed te danken. Vandaar dat zij aan de dood de voorkeur geven boven het leven.
- Aarzeling is een ondeugd die het algemene wezen het meeste schaadt.
- De aarzeling wordt veel harder door smaad en verachting, dan door de dood bestraft.
- Geslepen[291] zielen moeten nimmer de moed hebben om over het optreden van grote helden te oordelen.
- Wie de passende stevigheid en een waar verlangen om te zegevieren heeft, zal het nimmer aan middelen ontbreken om er met de zege vandoor te gaan.
- Aangezien de mens toch al eenmaal moet sterven, sterven dappere helden liever voor de vijand, dan op het bed, aangezien gene wijze om te sterven veel roemrijker en nuttiger is.
- Helden mogen overwinnen of sterven, maar zo verkrijgen zij eer.
- Slechts diegenen kunnen waarachtig overwonnen worden genoemd, die uit verzaking gevlucht zijn.
- Wie zich uit verzaking laat overwinnen, geschiedt daarmede geen onrecht.

[291] Livius.

- Datgene waarnaar men de mens pleegt te schatten, is het hart en de moed.
- De dapperheid moet door de beweging en voortdurende oefening opgewekt en onderhouden worden. Degene die zijn heldhaftigheid nimmer op de proef heeft gesteld, doet zeer onverstandig wanneer hij zichzelf te veel vertrouwt.
- Dikwijls[292] moet men meer zijn koene drift en moed volgen, dan de verstandigheid.
- Een verzaker vreest iedereen, een waaghals is nergens bevreesd voor, doch een waarachtig dappere held vreest slechts iets.
- Wie verstandig en daarbij heldhaftig is, is sterk genoeg.
- Bij helden moet de verstandigheid immer groter zijn dan de sterkte.
- Wijsheid gaat langer mee, en is ook voor de mens veel nuttiger, dan de sterkte.
- Dappere helden letten bij hun leven niet op de lengte en hoeveelheid der jaren, doch op de lengte en duur van hun eer.

Daad, handeling.

- Men moet veel doen en weinig spreken.
- Al[293] hetgeen men bij onze handelingen kan betrachten of zich herinneren, komt aan op deze twee hoofdpunten, namelijk op het doel dat wij er bij hebben, en op de uitvoering waarvan wij ons daarbij bedienen.
- Weinig mensen zijn in staat om zonder getuigen iets goeds te kunnen doen.
- De bedoeling geeft onze handelingen het merkteken dat ze hetzij als slecht of als goed worden aangezien.
- Zoals de daden zijn, zo is de man zelf.
- Wanneer goede daden niet aan het daglicht komen, zijn ze zeer slecht aangewend.

[292] Livius.
[293] Epaminondas.

- Wil men het aandenken van zijn goede daden verkrijgen, moet men ze steeds door nieuwe goede daden verversen.
- De handelingen die ons eenmaal berouwd hebben, moeten ons steeds tot waarschuwing dienen.
- Alles[294] wat gij doet, verricht het zodanig als wanneer het de allerlaatste daad in uw leven zou zijn.
- Onze daden zullen zelden slecht aflopen, wanneer wij zelf maar steeds weten waartoe wij ijverig zijn.
- Wanneer[295] verstandige lieden ons plan goedkeuren, kunnen wij uitgaan van een gunstige uitkomst daarvan.
- Een[296] prijzenswaardige en levenswaardige daad kroont diegene, die hem ontworpen en bedacht heeft, reeds van tevoren, nog voordat hij werkelijk in werking wordt gesteld.

Tranen.

- Hij[297] die weent wanneer niemand het ziet, heeft een waarlijk ware pijn.
- Wanneer wij over al het ongemak en lijden zouden willen wenen, zouden wij bijna voortdurend wenen, en onze ogen zouden weinig droog blijven.
- Door[298] onnutte, vergeefse tranen geeft ge uw dwaasheid te kennen.

Dood.

- De[299] dood is niet een gans verderf van de mens, doch veelmeer een gang naar de onsterfelijkheid.
- Het is een genoegen wanneer men het genoegen van zijn ellende ziet, en thans kan hopen de beloning ervoor te verkrijgen.

---

[294] St.-Theresia.
[295] Gracianus.
[296] Seneca.
[297] Martialis.
[298] Seneca.
[299] St.-Augustinus.

- Het voortdurende denken aan de dood beneemt ons de angst voor de dood.
- Het overdenken van de dood is de weg naar ons heil en onze zaligheid.
- Wij moeten de dood overal verwachten, aangezien wij niet weten waar hij op ons wacht.
- De dood alleen kan ons reeds afdoende de nietigheid van de menselijke heerlijkheid te kennen geven.
- Een van de beste aspecten van de dood is, dat hij aan onze moeizame ouderdom een einde maakt.
- Ons[300] leven vliegt, de eeuwigheid nadert. God alleen blijft onbeweeglijk.
- Ware[301] deugd wordt steeds vervolgd, tot hij het graf als zijn vrijstad bereikt.

Verborgen aandrift.

- De sympathie is een heimelijke en verborgen aandrift van het hart. Een bijzondere aandoening van het gemoed tot een liefdevolle aangelegenheid, en zogezegd een vriendin en nabije verwante van ons hart.
- De verborgen aandrift van de welwillendheid en de weerzin ontstaat in ons in een oogwenk, wanneer wij er het minst aan denken. Wij beminnen of haten iets, voordat onze geest zelf het merkt en gewaarwordt. Ja, het hart zelf weet niet waar een zo verborgen aandoening vandaan komt.
- Men weet en ziet wel, dat een persoon beminnelijk is, doch men kan niet altijd zeggen wat hem zo beminnelijk en aangenaam maakt.
- De aanvang van zulk een heimelijke beweging[302] kunnen wij nimmer gans verhinderen, want ze ontstaat in ons tegen onze wil, en komt eerder dan ons verstand en bedenken,

[300] St.-Cyprianus.
[301] Abaillard.
[302] [Onduidelijk; vert.].

doch wij maken uit of wij haar verder willen aanhangen of niet.
- De verborgen aandrift werkt zo snel, dat de ziel geen tijd heeft om erop te letten.

Troost.

- Verstandige lieden hebben geen troost nodig, en lieden met een zwak verstand troosten zich mettertijd zelf.
- Grootmoedige lieden hebben geen troost nodig, doch kunnen anderen nog troosten.
- Ge kunt u het beste troosten, wanneer ge uw nood vergelijkt met die van degenen die veel ongelukzaliger zijn dan gij zijt.
- Ons ongeluk wordt veel draaglijker, wanneer wij het ons door het nadenken of door de hoop op betere tijden zoeter maken.
- Ook dit dient ons reeds tot enige troost, wanneer wij bij ons ongeluk immer een verandering hebben, en zich spoedig dan weer deze of gene situatie voordoet.

Deugd.

- De deugd wordt net zo lang nagejaagd, tot hij het graf als zijn vrijheid bereikt.
- Het schijnt, alsof deugdzame mensen voor het ongeluk geboren zijn.
- Wanneer deugdzame mensen ongelukkig zijn, wordt dit door henzelf dikwijls als een fout aangemerkt.
- Het weerspannige geluk geeft aan de deugd slechts een nieuwe glans en schijn.
- De[303] deugd van de grootste schijn, licht op uit de ellende, en op de martelaarsplaats schijnt hij in zijn fraaiste uitdossing.
- De deugd moet de schoonheid belevendigen.

---

[303] Seneca, Trag.

- Mensen beginnen niet eerder te leven, dan wanneer zij aanvangen de deugd te leren kennen. Zij worden daadwerkelijk niet eerder mensen dan wanneer zij zich aan de deugd overgeven.
- De deugd geeft een veel groter genoegen dan de ondeugd, doch weinigen willen dit genoegen werkelijk erkennen.
- Wilt ge over de deugd en verdiensten van een mens oordelen, dan moet ge niet alleen naar zijn vaderland kijken. Planten en gewassen beoordeelt men naar de gesteldheid van het oord waar ze geplant werden, maar mensen niet.
- De deugd heeft overal zijn vaderland. Hij is op alle plekken thuis. Men mag hem niet alleen in Frankrijk, of in Duitsland, of in Spanje zoeken.
- De hemel zelf beschut de deugd en keert al het kwaad ten beste.
- Ge moet niet het licht door de duisternis, en de deugd door de ondeugd proberen te onderkennen.
- Men onderkent de deugd heel gemakkelijk, ook al leeft gij in een nog zo nederige stand wanneer gij wilt.
- Deugdzaam zijn, betekent dat men al zijn doen naar de gerechtigheid en redelijkheid afmeet.
- Waar geen vrees en liefde tot God is, daar kan ook geen ware deugd zijn.
- De deugd vleit ons niet, doch spreekt ons tegen, en straft ons voor onze fouten en zwakheden.
- Waarachtige[304] deugd mag nimmer een kwade schijn hebben.
- Men moet geen tijd verzuimen om de deugd uit te oefenen, ongeacht of de beloning der deugd spoedig of laat komt.
- Zodra gij op de weg der deugd stilstaat, zo spoedig ook begint ge terug te vallen.
- Nood en lijden, wekken deugd op.

---

[304] Livius.

- De[305] deugd moeten wij aanbidden en vereren, ook bij onze eigen vijanden.
- De deugd kan niet verborgen blijven. Hij is een licht dat de dag met zich meebrengt.
- Tot de deugd komt men weliswaar zeer langzaam, doch verlaten en verliezen kan men hem zeer spoedig.
- Wanneer Gods wezen uit iets samengesteld zou kunnen en moeten zijn, zou de schoonheid Zijn lichaam, en de deugd Zijn ziel zijn.
- Wie in de deugd niet steeds voortschrijdt, valt weer terug.

Tumult, oproer.

- Aangezien wij allen van nature een aandrang tot vrijheid hebben, mag men zich er niet over verbazen dat men te allen tijde onrustige hoofden vindt die het als een ondraaglijk juk beschouwen wanneer zij anderen moeten gehoorzamen.
- Er[306] is daadwerkelijk niet een ondeugd of misdaad, die men met recht aan een ganse stad of land kan toerekenen. Want alles wat in een stad of land geschiedt, moet men slechts aan hen toerekenen, die de anderen bewogen en omgepraat hebben.
- Oproer en innerlijke onrust zijn het verderf der onderdanen.
- Wanneer[307] men een boom wil omhakken en uitroeien, mag men niet de verse wortels laten zitten, aangezien anders wederom nieuwe takken daaruit tevoorschijn kunnen groeien.
- Men beschouwt de zomertijd als de beste en gemakkelijkste tijd voor arme lieden, doch het is veelmeer de tijd voor hen wanneer alles in de grootste verwarring verkeert. Daarom

[305] Tamerlanes.
[306] Quintilianus.
[307] Davila.

vangen in het algemeen het gepeupel en het arme volk de tumulten aan, opdat zij in het troebele kunnen vissen.

Vertalingen.

- Wanneer men een duistere schrijver vertaalt, moet men meer zijn vernuft dan de woorden volgen.
- Een vertaler mag zich misschien niet zo precies aan de woorden binden, doch hij mag het verstand en de gedachten van de schrijver niet verzwakken of veranderen.
- Zo nu en dan kan een vertaling nog beter zijn dan het hoofdwerk zelf. Want wanneer de vertaler meer verstand en vaardigheid heeft om zich uit te drukken dan de schrijver zelf die hij vertaalt, kan de vertaling zeer goed het oorspronkelijke werk overtreffen.
- Het allerbeste en zachtmoedigste van de gedachten van een schrijver die een juiste en ordentelijke methode van schrijven heeft, verdwijnt en raakt verloren wanneer men het in een andere taal wil vertalen, net als wanneer de allersterkste sappen hun reuk en kracht verliezen wanneer ze vanuit het ene vat in het andere worden gegoten.

Onmatigheid, vreten en zuipen.

- Verstandige mensen eten op feestdagen niet meer dan anders op ordentelijke wijze.
- Een goede maaltijd bestaat niet uit de hoeveelheid of uit velerlei soorten spijzen, doch uit een aardig en zinvol gesprek.
- De filosoof Cartes zei, dat wanneer men zijn lichaam met spijs en drank onmatig aanvult, men des te sterker zijn kerker vestigt.
- Wellustigen[308] weten ook de nacht tot hun zwelgen ten nutte te maken. Hun duisternis verlichten zij met vele

[308] Petronius.

lichten, en hun stilte onderbreken zij met een aanmoedigende muzikale overeenstemming.

Oordeel, beoordelings- en vindingskracht.

- Een[309] verbeeldingskracht is als de triomf der eigenliefde. Wie een voltooide en zinrijke aard heeft, betoont die steeds door allerhande vindingen, en bedenkt steeds iets, ook al zou het niet de moeite waard zijn.
- Een goed oordeel bestaat eruit, dat onze gewaarwording met het verstand naar waarheid overeenstemt.
- De gewaarwordingen zijn niet bij alle mensen dezelfde. Zoveel hoofden, zoveel zinnen.
- Het is een grote kunst wanneer men vele hoofden en diverse oordelen onder één hoed weet te brengen.
- De[310] jeugd verandert steeds zijn gewaarwordingen, aangezien het hitsige bloed nog in voortdurende beweging is. Alle mensen echter zetten zich door oefening in hun gewaarwordingen vast.
- Wie[311] geen goede beoordelings- en gevoelskracht heeft, zal in de wereld zijn persoon zeer slecht spelen.
- Voor[312] een goede gevoelskracht wordt een goed verstand noodzakelijk vereist.
- Een[313] groot verstand vergroot de zintuigen, en een goede gevoelskracht scherpt deze.
- Wie een zachtaardige gevoelskracht heeft, heeft van datgene wat hem vergenoegt een veel betere smaak dan een ander. Daarentegen echter zijn hem de pijnen des te gevoeliger en onverdraaglijker.

---

309 Gracianus.
310 La Rochefoucauld.
311 Meré.
312 Meré.
313 Meré.

- Een goede aangeboren aard of een gelukkige gevoelskracht is een geschenk van de hemel, of een genadegave die men echter niet zo maar verkrijgt wanneer men wil.
- Plato zegt, dat een goede aangeboren aard een tertium quid is tussen de mens en de goden.
- Wanneer[314] eenmaal een uitvinding is gedaan, is het daarna heel gemakkelijk om de moeilijkheden die zich daarbij uiten, te bagatelliseren en datgene aan te vullen wat er eventueel nog aan ontbreekt.
- Niet[315] alleen de stem der dichters en de tong der redenaars, doch ook de handen der kunstenaars tonen een zeer bijzondere bovennatuurlijke en hemelse aandrift en inval.
- Wie[316] goed wil oordelen en spreken, moet de kwestie voordien goed inzien en onderkennen.
- Spreken en goed oordelen is een handwerk dat niet iedereen verstaat. Daartoe behoort een grote kennis, behoedzaamheid en onpartijdigheid.
- Men moet met zijn oordeel nimmer de grenzen van zijn hantering overschrijding. Wat gij niet begrijpt, oordeel daarover ook niet.
- De belangrijkste kwesties zijn die, waarover het gepeupel en bekwame, verstandige lieden gans uiteenlopende oordelen en gedachten hebben.
- Wie zelf een goede beoordelingskracht heeft, zal nimmer trek hebben in een fout en waardeloos gesprek.
- Het is iets moeilijks om over een kwestie slechts zo te oordelen, als wij van anderen daarover gehoord hebben.
- Wilt ge goed oordelen, zie dan wat bekwame en verstandige lieden loven en billijken.

[314] Perraut.
[315] Callistratus.
[316] Seneca.

Verdiensten, bekwaamheden.

- De natuur geeft ons de bekwaamheden, de deugd maakt ze volkomen, en het geluk brengt ze goed op orde.
- Een goede kunst bevordert de loop van onze verdiensten, en maakt ze des te aangenamer.
- Wie ware verdiensten heeft, is nimmer bevreesd dat zijn verdiensten door de verdiensten van anderen verduisterd kunnen worden.
- De[317] verdiensten van de mensen beoordeelt men naar de nuttigheid van hun daden en handelingen.
- Verdiensten die met gewinzucht en eigenbelang zijn verbonden, zijn geen ware verdiensten.
- Hoewel goede verdiensten redelijkerwijze over alles zouden moeten triomferen, moeten ze toch vrijwel altijd wijken voor het geluk en er ondergeschikt aan zijn.
- Onze verdiensten moeten een grote omvang nemen, wanneer ze niet door het geluk ondersteund worden.
- Wanneer verdiensten niet aan het licht treden, is er tussen hen en een luie, verduisterde aard van leven geen al te groot onderscheid.
- Hoe meer iemand zelf ware verdiensten heeft, des te meer zal hij andermans verdiensten loven.
- Iemand anders zal graag uw verdiensten toegeven en er plaats aan bieden, wanneer hij slechts ziet dat gij ook zijn verdiensten hoogacht.
- Het goede vertrouwen dat anderen jegens ons hebben, maakt meer dan de helft van onze verdiensten uit.
- Geluk en verdienste staan zelden in een goede overeen-stemming.
- Wie helemaal gelukkig is, maakt zich het verdienstelijkst.

[317] Titus Livius.

Mismoedigheid, ongeduld.

- Men wordt feitelijk vaak net zo mismoedig over zichzelf als over anderen.
- De[318] mismoedigheid is een zo groot euvel, dat men er nooit aan kan wennen.
- Geen enkele gezondheid is zo sterk, geen enkele schoonheid is zo volkomen, geen enkel gemoed is zo stevig, dat het een al te langdurige en al te grote zwaarmoedigheid kan volhouden.
- Mismoedigheid en ongeduld helpen u niets. Ze maken u bij uw ongemak alleen maar des te ongelukkiger.
- Het[319] is een groot euvel wanneer men geen mens om zich heen kan verdragen.
- Waar zwaarmoedigheid en ongeduld zijn, daar moet alle plezier en vreugde wijken.
- Een zwaarmoedig en mismoedig hoofd weet alles wat hij maar aantrekt, zich tot nut te maken en zijn treurigheid daarmede te onderhouden. Ja, wanneer hij uiteindelijk niets meer vindt of ziet waarover hij zich ziek kan maken, neemt hij zijn geheugen te hulp en herinnert zich alle verleden mismoedige gebeurtenissen, alleen maar opdat hij daarmede zijn treurigheid kan volgen.
- Wanneer[320] de pijn nog vers is, moet men rekening houden met een mens en geduld met hem hebben, wanneer hij zich aanvankelijk ook zo zozeer mocht misdragen. Doch wanneer hij in het ongeduld en de zwaarmoedigheid steeds wil voortgaan, kan men hem verder niet verontschuldigen.
- Door datgene wat te eniger tijd onze pijn prikkelt en vermeerdert, kunnen wij deze op een ander moment verminderen en zoeter maken.

---

318 Meré.
319 Epicurus.
320 Saint-Évremond.

- Treurigheid en zwaarmoedigheid zijn zulk een krachtig en machtig euvel, dat het ons lichaam en ziel aangrijpt en probeert te scheiden. Het voert ons door een verdrietelijke en zure weg naar de dood.

Vergankelijkheid, wisseling der aardse dingen.

- Toen God de wereld schiep, zaaide Hij met de ene hand de vergankelijkheid en onzekerheid op de aarde, en met de andere evenwel plantte Hij de eeuwigheid in de hemel.
- God heeft het met ijver zo verordineerd, dat er in de wereld een voortdurende wisseling moet zijn, opdat wij door een bestendige gelukzaligheid niet trots en overmoedig worden, noch vanwege een voortdurende ongelukzaligheid vertwijfeld zouden worden of zouden versagen.
- De beste gedachten zijn die, welke men over de vergankelijkheid der aardse dingen maakt. Maak u tijdig los van de vergankelijke goederen, dan zal het verlies ervan u nimmer bedroefd of onrustig maken.

Smaad, lastering.

- Smaad en slechte bespreking moet men immer méér vrezen, wanneer die op een zinrijke wijze wordt gepresenteerd. Want de anderen, die het mee aanhoren, zeggen het dan met des te groter plezier en genoegen na, en men brengt datgene gaarne wederom aan den man wat goed overdacht is. Daarom doet men er niet goed aan, wanneer men lieden beledigt die het op een aardige en zinrijke wijze weten te vergelden.
- Kwaadsprekerij[321] is het, wanneer de ziel zich voorneemt om overal het ergste van te spreken.
- Kwaadsprekerij vindt men te allen tijde en op alle plekken. Ze is bijna net zo oud als de deugd.

[321] Theophrastus.

- Wie aan de liefhebbers der deugd bevalt, kan onmogelijk ook aan het gepeupel bevallen.
- Wat het gepeupel aan iemand bewondert, dat haat en belastert het daarentegen aan de anderen.
- Grote lieden brengen het veel verder wanneer zij de verachting en ondeugden van het gepeupel niet slecht opnemen.
- De ene helft der wereld heeft er zijn plezier in wanneer hij kan smaden en lasteren. De andere echter schept er genoegen in wanneer hij zulke lasteringen mede aanhoort en bijval kan geven.
- Degene die een lasteraar gaarne aanhoort, is veel afkeurenswaardiger dan de lasteraar zelf. Want wanneer de bedriegers nergens gehoor zouden vinden, zouden zij hun ondeugd wel achterwege moeten laten blijven.
-

Verstand.

- Gij[322] moet uw verstand volgen, wanneer het u niet steeds uw dwaasheid moet voorhouden.
- Wie het verstand niet volgt wanneer het hem goed gaat, zal er daarna weinig troost bij vinden wanneer het hem slecht gaat.
- De natuur heeft het zo verordineerd dat immer het edele over het onedele heerst. Vandaar dat ze de ziel boven het lichaam, en het verstand boven de begeerten gesteld en verhoogd heeft.
- Iedereen kletst over het verstand. Het is als een vrouw die alle prijs wordt gegeven.

Verraderij.

- Geen enkel handwerk draagt minder bij, of wordt slechter beloond, dan lasterlijke onthullingen en overbrievingen.

[322] Seneca.

- De wereld is vol blauwkousen die alles doorbrieven wat zij maar horen. Zij weten alle dingen een gans andere gedaante te geven. Zij grijpen alles aan met hun gif, doch maken zichzelf daarmede bij allen gehaat en verachtelijk.
- Wanneer gij iemand zegt en toevertrouwt hoe anderen slecht over hem hebben gesproken, meen dan niet, dat gij hem daarmede een aangename dienst bewijst en dank van hem verdient. Ge verraadt slechts zelf uw eigen onbezonnenheid, en geeft de ander de allereerste gelegenheid om zich erover te ergeren. Want wanneer gij hem niets gezegd had, zou hij wegens de slechte bespreking geen ergernis hebben.
- Zowel de verrader als ook degene die aan een dergelijke berichtgever gehoor geeft, zien een kwestie immer door het vergrootglas aan.
- Wanneer u iets wordt toevertrouwd, neem het dan niet zo spoedig zonder bedenken aan, en laat u niet slechts door horen zeggen van uw goede vrienden afzijdig maken.

Omzichtigheid, stilzwijgen.

- Bij alle belangrijke aangelegenheden is het belangrijkste de stilzwijgendheid. Deze is de pen en het rad waardoor de aanslagen van een staat worden aangedreven en bewogen.
- Niemand is in staat een belangrijke kwestie echt geheim te houden, behalve personen van een bijzonder onderscheid, die een goede opvoeding hebben gehad.
- Wie[323] een geheim verraadt, is als een kerkrover die zich aan geheiligde zaken vergrijpt.
- Zwetsende en ontrouwe lieden dienen ons vaak ertoe, om te leren om een volgende keer verstandiger te zijn, en in ons leven behoedzamer te opereren.

[323] Bacon.

- Het is iets moois om een vriend te hebben wiens hart een goed bewaarde opbergplek is, waarin wij een geheimenis veilig kunnen opbergen.
- Een mens die niet kan zwijgen, deugt nergens voor.
- Wie het zwijgen al te zuur is, zal heel gemakkelijk in het spreken aanstoot geven en zijn zwakheid verraden.
- De stilte onderhoudt de ziel in haar gedachten en overwegen.
- Het[324] stilzwijgen is het heiligdom der verstandigheid.
- Wanneer alles stil is, bouwt het gemoed zijn krachten weer op.
- Niets staat een onwetende beter aan, dan het stilzwijgen, want daarmede kan hij zijn onwetendheid nog verbergen.
- Degenen die zichzelf weinig durven toe te vertrouwen, doen er het beste aan wanneer zij zwijgen.
- De verstandigen antwoorden de dwaas met stilzwijgen.

Beloften.

- De belofte die men ons met geweld heeft afgedwongen, mag men niet houden.
- Beloften zijn het onderpand van de daad zelf.
- Beloften zijn niets anders dan lege bladeren, wanneer niet de daad zelf, als de vrucht, daarop volgt.
- Men vertrouwt de beloften, wanneer men reeds op andere tijdstippen de daad en de vervulling werkelijk ervaren heeft.
- Degene[325] die meer belooft dan men verlangt, geeft achteraf gemeenlijk minder dan men gehoopt heeft.
- Ook de alleroprechtste beloften zijn niettemin aan alle onzekerheid die zich in de toekomst kan voordoen, en aan de veranderingen der menselijke dingen onderworpen.

---

[324] Gracianus.
[325] Morale de Barry.

- Karel V placht te zeggen: “Wanneer het een fout is wanneer men iets ergs heeft beloofd, is het een veel grotere fout wanneer men zulk een erge belofte houdt.”

Verstand, scherpzinnige.

- Het[326] is moeilijk wanneer men diegenen wederom in orde wil brengen, die van nature een zwak verstand hebben.
- Zonder[327] verstand kan men niet leven. Men moet het van nature zelf hebben, of men moet het van anderen lenen.
- Er is bepaald een onderscheid tussen een levendige verstandigheid en een scherpzinnig verstand.
- Door de vleierijen van de inbeelding wordt het verstand het meeste bedrogen.
- In vele dingen komen wij veel beter vooruit wanneer wij onbedachtzaam handelen, dan wanneer wij nog zo scherpzinnig erover peinzen.
- Het[328] natuurlijke licht van het verstand moet zich steeds vergroten, en helderder en volkomener worden.
- De[329] inbeelding is een bedrog van het verstand. Ze maakt slechts mist en verduisterend werk, en niettemin laten velen zich erdoor bedriegen.
- Het verstand is een vuur en een wezen vol beweging. Er is daarin een voortdurende aandrift om alles te weten en te kennen. Het laat zich niet gaarne in al te enge grenzen insluiten.
- Het verstand is een beeld der godheid en het beste deel van de mens.
- De natuur geeft een deel van het verstand. Het andere verkrijgen wij uit de omgang met mensen. De grootste

---

[326] Cirano de Bergerac.
[327] Gracianus.
[328] Meré.
[329] Meré.

sterkte ervan echter, komt uit een diep en onvermoeid nadenken.

- Het verstand laat zich zeer gemakkelijk zien en merken, wanneer wij slechts altijd de gelegenheid in acht willen nemen om ons verstand te laten zien.
- Wanneer het lichaam zijn schoonheid begint te verliezen, begint pas de schoonheid van het verstand rijp te worden.
- Men laat zich nimmer vergenoegen door zijn geluk, doch wel door zijn verstand.
- Met de schoonheid van het verstand is het zo, als met een mooie vrouw. Wanneer het alle anderen aan schoonheid overtreft, heeft het veel afgunstigen en vijanden.
- Men toont zijn grootste verstand wanneer men niet zijn ganse verstand in één keer laat zien.
- Een groot verstand zonder deugd is iets gevaarlijks.
- Wanneer het verstand zich als een werktuig laat drijven en bewegen door de gemoedsneigingen, ontstaan daaruit grote fouten en dwaasheden.
- Hoe beter men het verstand weet te gebruiken en aan te wenden, des te groter is de waarde ervan.
- De voortreffelijkheid van het verstand berust hierin, dat men alles goed en juist van elkander weet te onderscheiden en te beoordelen.
- Het hart moet het verstand tot leider en gids aannemen.
- Een goed verstand moet niet alleen scherpzinnig, doch ook stevig en grondig zijn.
- De oefening versterkt het verstand, doch het nalaten van de oefening verzwakt het.
- Hoe voller het lichaam, des te leger het verstand.
- Het is geen vriend die niet probeert om de ander qua verstand te overtreffen en tevens te verduisteren.
- De domheid van het verstand is net zoiets schadelijks als de domheid van het lichaam.

- Het verstand dient voor de wetenschappen, en de wetenschappen dienen wederom voor het verstand.
- De oprechtheid van het hart is veel beter dan de zuivere scherpte van het verstand.
- De mens kan met zijn verstand en gedachten door de ganse wereld dwalen, zonder dat hij zich met zijn lichaam van de plek beweegt, en dat is veel wonderbaarlijker dan wanneer hij persoonlijk de ganse wereld zou doorkruisen. Hij kan met zijn geest het verledene, het tegenwoordige en toekomstige; het leven en de dood; licht en duisternis beschouwen. In zijn gedachten kan hij de elementen en tegen elkander strijdende dingen verenigen, en kan toch telkens in en bij zichzelf blijven. Ja, hij kan in een hoek zitten waar hij wil, maar toch kan hij zich zo vaak als het hem belieft de ganse wereld voorstellen.

Huichelen.

- Wie huichelt, weerspreekt zich steeds zelf bij zijn bewegingen en stellingen. Want hetgeen hij uiterlijk doet, staat zijn innerlijke aandrift geheel tegen.
- Lodewijk XI zei, dat diegene de scepter niet waardig is, die de kunst om te huichelen niet geleerd heeft.
- Dát[330] is een lovenswaardige huichelarij, waardoor men zijn vijand kan bedriegen.
- Een verstandig en eerlijk mens huichelt niet steeds, doch slechts wanneer de nood het vereist.
- Wanneer[331] de waarheid spreekt, is ze altijd welbespraakt genoeg. Een wezen dat zich anders voordoet en zwetst, laat echter niemand werkelijk natuurlijk zijn. Een zon die zich anders voordoet, kan noch schijnen, noch verwarmen, al had Apelles die ook zelf geschilderd.

[330] Lucianus.
[331] Meré.

- De waarheid blijft steeds in zijn ware cirkel en ordentelijke grenzen. Wie zich echter anders wil voordoen en anderen in de val wil lokken, moet zich steeds een niet omheinde weg voorbehouden.
- Bedriegers hebben er veel moeite mee, wanneer zij steeds hun schalksheid en leugens willen bemantelen.
- Een verstandig iemand doet zich anders voor, niet opdat hij anderen bedriegt, doch slechts opdat anderen hem niet bedriegen.
-

Verwondering.

- De[332] verwondering is een tovenares.
- Wij houden altijd van degenen die ons bewonderen, doch wij houden zelden van degenen die wij bewonderen.
- Wij[333] willen allen bewonderd zijn, ongeacht of wij iets slechts of goeds hebben gedaan.
- De verwondering is de moeder der verstandigheid. Wanneer wij iets bewonderen, gaan ons de ogen open.
- De[334] verwondering komt niet zozeer van de voortreffelijkheid der kwestie die wij bewonderen, als wel van de onvolkomenheid en zwakheid van ons verstand.
- Alles wat ons onbekend is, bewonderen wij en schatten wij hoog.
- Wanneer[335] een kwestie ophoudt raar en zeldzaam te zijn, valt ook de waarde en de verwondering weg.
- Datgene[336] wat aan een ding de waarde der verwondering geeft, is meer de zeldzaamheid van het nut.
- Datgene[337] wat de meeste mensen bewonderen of vrezen, is het uitlachen waard.

---

[332] Meré.
[333] Augustinus.
[334] Gracianus.
[335] Tacitus.
[336] Gracianus.

Vertwijfeling, zelfmoord.

- Diegenen[338] die zichzelf vermoorden, verzetten zich tegen de goden, die besloten hebben, en er hun genoegen in schijnen te hebben, dat de mensen voortdurend in kommer en ellende leven.
- De[339] vertwijfeling doet ons de meest roekeloze aanslagen aan de hand.
- Vertwijfeling komt van een geprikkelde en al te heftige passie van het gemoed.
- Daardoor vermindert gij niet de ellende van uw leven, wanneer gij reeds lang de dood wenst.
- Een[340] leven waarin men zichzelf steeds de dood wenst, is net zo erg als het allerongelukkigste leven.
- Aangezien God ons zelf in deze wereld heeft gezet, mogen wij daar zonder Zijn wil niet uit vertrekken.
- Een[341] verstandig iemand holt niet de wereld uit, doch hij loopt uit de wereld.
- Verstandige mensen laten zich nimmer door vertwijfeling innemen, doch slechts geslepen zielen worden er door overmeesterd. Ze is een boom die slechts kwade vruchten draagt. Een geduldig iemand vindt steeds genoeg middelen om zich uit de verwarde toestand te wurmen.
- Het is een ware grootmoedigheid, wanneer gij uit liefde tot de uwen al het ongeluk trotseert en besluit het te overleven.
- Wat wilt ge u van het ongeluk losscheuren, en daarentegen de uwen in de nood verlaten?

---

[337] Petrarcha.
[338] Seneca.
[339] Livius.
[340] Seneca.
[341] Seneca.

Volkomenheid.

- Het is voor God niet onmogelijk om een volkomen schepsel te maken. Dat God evenwel niemand in de wereld volkomen maakt, geschiedt opdat de mensen deemoedig zullen blijven. Hij laat hen wel weten wat de volkomenheid is en wat daartoe vereist is, doch Hij geeft hun niet genoeg krachten om de volkomenheid werkelijk te bereiken.
- Een goede natuurlijke bekwaamheid en geschikt onderricht zijn de enige weg om tot volkomenheid te geraken.
- De beste volkomenheden zijn die, welke door allen hooggeacht en geprezen worden.
- Wie in alles volkomen wil zijn, moet vóór alles een groot verstand hebben.
- Men kan niet voortdurend zo gemakkelijk de volkomenheid en innerlijke bekwaamheid van anderen onderkennen en juist beoordelen. Want wij kijken slechts gaarne naar de uiterlijke schijn, en overijlen ons in ons oordeel, waarbij wij dan dikwijls diegenen verachten en hun groot onrecht doen, die weliswaar genoeg bekwaamheid hebben en steeds meer proberen te verwerven, doch zich niet zo voordoen, noch daarmede weten te pralen.

Voorzichtigheid, vooruitzien van toekomstige dingen.

- Niets prikkelt de hoogmoed zozeer, als wanneer wij onszelf vleien dat wij de toekomstige dingen inzien en er met ons verstand in kunnen doordringen. Want wij beelden ons in, hierdoor aan God zelf gelijk en vergelijkbaar te worden.
- Wanneer men in het geheel niets vooruitziet, wordt men onverwacht door het ongeluk overvallen, en wanneer wij al het ongeluk van tevoren zouden kunnen weten en zien, zouden wij nog veel slechter af zijn.
- Slechts verstandige lieden zien vooraf het gevaar dat zij te duchten hebben.
- Wanneer het ongeluk nog ver van ons verwijderd is, zien wij het niet, dan wel slechts half.

Goddelijke voorzienigheid.

- De goddelijke voorzienigheid regeert alle dingen en voert ze gelukzalig uit, doch vaak door zeldzame middelen en wegen, die echter telkens zeer redelijk en voor ons zeer voordelig zijn, als wij maar wisten hoe wij ons daarvan telkens juist zouden kunnen bedienen.
- Wie Gods voorzienigheid niet wil erkennen, is moedwillig blind, want ze schijnt immers door de gehele natuur.
- Het is geen barmhartigheid doch dwaasheid, wanneer men zich tegen datgene verzet, of zich daarvan denkt los te scheuren, wat God over ons besloten heeft.
- Wanneer een schepsel met de Schepper wil spreken en oordelen, moet dat met alle deemoed en het diepste eerbetoon geschieden.
- Datgene willen wat God wil, is de grootste wetenschap die wij vóór alle andere moeten leren.
- Gij moogt u niet eerder op de goddelijke voorzienigheid verlaten, dan wanneer gij alles gedaan hebt wat u maar mogelijk is geweest te doen.

Wapenen.

- Door wapenen iets gewinnen, is het allerroemrijkste gewin.
- Wanneer men de wapenen leert voeren, verbindt men de kunst met de dapperheid.
- De wapenen die een mislukte onnozele[342] in handen heeft, kunnen noch houwen, noch steken.
- Een degen kan zo kort zijn als hij maar wil, maar toch is hij door een bezield edelman niet te kort, want al zet hij slechts één pas vooruit, dan is hij nog lang genoeg.
- Toen Julius Caesar scheep ging naar Engeland, en zag dat de inwoners van dit eiland weliswaar lange degens doch geen schilden voerden, trok hij daaruit deze scherpzinnige

[342] Bärenhäuter”.

conclusie, dat het gevaarlijk was om met lieden te vechten die er meer voor zorgden om de vijand te verwonden, dan zich te beschermen.

- De wapenen behouden de eer en het aanzien van de wetten, en de wetten geven de wapenen hun glans en schijn.

Waarheid.

- De waarheid trekt haat en vijandschap aan.
- Men mag de waarheid slechts tegen diegenen zeggen, die haar willen horen.
- De waarheid wordt mettertijd steeds helderder. Ze zegeviert door de groei der jaren, en door de kunst en verder nadenken der mensen.
- Men mag bij diverse situaties wel de waarheid verzwijgen, doch vervalsen en verdraaien mag men haar nimmer.
- De grootste leugenaars schelden steeds het meest op het liegen.
- De waarheid kan het allerbeste de harten roeren en aanspreken. Ze mag niet allereerst met vele gronden en bewijsstukken verschijnen. Ze komt in haar natuurlijke gedaante, zonder enige schmink en verdraaiing in ons gemoed, zodat, wanneer wij haar voor het eerst zien en leren kennen, ze ons gans bekend voorkomt, en het ons dunkt alsof wij ons die slechts opnieuw herinneren.

Wereld.

- Door Gods almacht is de wereld geschapen geworden, door Zijn wijsheid wordt ze geregeerd en door Zijn goedaardigheid behouden.
- De wereld is Gods grotere tempel. De hogepriester daarin is de mens, die verzoek, gebed en dankzegging vóór alles aan zijn Schepper moet offeren.
- De wereld is weliswaar uit vele ongelijke en elkander tegengestelde delen samengesteld, maar toch blijft ze eenmaal en andermaal, aangezien een almachtige Geest

haar onderhoudt, en haar delen met elkander onderhoudt, en haar delen met elkander verenigt, die anders zeer spoedig zouden vervallen en elkander zelfs zouden verderven.

Fatsoenlijk, aangenaam wezen, welstand.

- Wie[343] in zijn kleding en presentatie datgene aan de kant schuift wat de welstand bevordert, toont daarmede aan, dat hij veel misnoegen en kommer moet hebben.
- Niet allen staat een al te vrij en ongedwongen wezen goed.
- De hoffelijkheid bestaat daarin, dat men in zijn woorden zich zodanig probeert te presenteren, dat anderen zowel met ons als met zichzelf tevreden kunnen zijn.
- Door de hoffelijkheid toont de mens uiterlijk hoe hij innerlijk gesteld moet zijn.
- Voor een goede innerlijke gesteldheid wordt niet méér vereist dan voor een goed uiterlijk wezen.
- De natuur speelt overal en vormt de mensen zuiver naar haar inbeelding. Ze maakt door de gesteldheid van het land de mensen hetzij grof en al te onbehouwen, of ze loutert en reinigt hen door de gesteldheid van het land, zodat ze hoffelijk en zedig worden.
- Een grove kerel vindt bij zachtmoedige lieden weinig gehoor.

Fatsoenlijkheid, bekwaamheid, ongedwongen wezen.

- Datgene wat wil fatsoenlijk noemen, is net als de schoonheid aan de diverse smalen onderworpen.
- Datgene[344] wat ons goed zal aanstaan, moet niets gedwongens hebben.
- Wanneer[345] alles wat wij van plan ons goed moet bevallen, moet wij voortdurend onze drang volgen en niets daar tegenin doen.

---

[343] Titus Livius.
[344] Kanselier Bacon.

- Wanneer wij door onze fatsoenlijke bekwaamheden anderen willen aantrekken, moeten wij de juiste tijd in acht nemen.
- Wanneer uw fatsoenlijkheid, waarmede gij anderen hebt aangetrokken, ophoudt of verdwijnt, doet gij er het beste aan wanneer ge u verwijdert.
- Datgene[346] wat ons goed bevalt, toont zich gaarne wanneer anderen het geheel niet van ons verwachten of vermoeden.
- Een[347] fatsoenlijk uiterlijk wezen belooft ons van een mens ook een fatsoenlijk gemoed.
- Lieden van hoge afkomst kan men zeer gemakkelijk door hun bijzonder fatsoenlijke wezen onderscheiden van het gepeupel.
- Het[348] is een fout wanneer men een fatsoenlijk, uiterlijk wezen zeer geringschat. Het maakt een deel van onze verdienste, ja, een deel van onszelf uit. Degenen die verachtelijk spreken, hebben meestendeels geen uiterlijk aanzien en proberen zich dus bij hun gebrek door zulk een wonderlijk oordeel te troosten.
- Een fatsoenlijk en ongedwongen wezen bestaat eruit, dat onze handelingen met het verstand en de eenmaal aangenomen gewoonte overeenstemmen.
- De wereld is de school waarin men datgene leert wat fatsoenlijk is. Het is de bron van alle sier en het aangename.
- Wanneer[349] men aan datgene wil wennen wat fatsoenlijk is, moet men acht slaan op de gebruiken en gewoonten. Men moet anderen tot voorbeeld nemen. Het overige echter moet men aan de natuur zelf toeschrijven.

---

345 Meré.
346 Meré.
347 Gracianus.
348 Montreuil.
349 Bacon.

- Hoe meer men zich dwingt, des te meer verwijdert men zich van datgene wat goed staat.
- Kostelijke[350] kleding draagt iets bij aan een fatsoenlijk wezen. Want kleding valt in het gezicht en daardoor kan men zich ongemerkt een weg naar het hart banen.

Wellust.

- De[351] ouden offerden aan de wellust en de onlust op een altaar.
- Zoveel soorten onlust als er zijn, zoveel dingen zijn er ook in de wereld die deze bitter kunnen maken. Aangezien nu het zoiets moeilijks is om in voortdurend plezier en genoegen te leven, doet men er goed aan wanneer men bij tijden zijn gemoed met een goede aard lostrekt van de wellust.
- De[352] wellust is zeer listig en achterbaks. Wie hem najaagt, wordt hem tot roof.
- Wij moeten de wellust bezitten, doch de wellust mag niet ons bezitten.
- De wellust is een verlangen om datgene te genieten waaraan de zintuigen genoegen beleven.
- De wellustigen zijn nimmer zonder kameraden en gezelschap, want zij wandelen op een straat waarop het grootste deel der mensen wandelt.
- Burgemeester Marius zei, dat eer en wellust nimmer tezamen zijn.
- Het is veel roemrijker om over de wellust te zegevieren, dan over pijn en treurigheid.
- Augustinus noemt degenen die tegen de prikkelingen der wellust strijden, martelaren, en meent dus, dat de Kerk door

[350] Charmanten.
[351] De Barry.
[352] Moral de Barry.

zijn vreedzame welstand net zoveel martelaren heeft als door zijn hevige vervolgingen.

- Deugd en wellust kunnen niet bij elkander staan.
- Ziekten en een verzwakt lichaam zijn als de opbrengsten die men van de wellust verkrijgt.
- Wilt gij de sterke vijand, de wellust, overwinnen, dan moet ge die niet alleen van voren aankijken wanneer hij zich presenteert, doch ook helemaal van achteren wanneer hij u verlaat.
- Keizer Hadrianus vroeg aan Epictetus, hoe het kwam dat men Venus steeds naakt afbeeldde. Epictetus antwoordde, dat men daarmede wilde aanduiden dat de wellust zijn liefhebbers en aanhangers ontblootte van al hun goederen.

Weldaden.

- Het geeft het grootste genoegen wanneer wij iets goeds doen voor mensen van wie wij niet de geringste erkentelijkheid of vergelding kunnen verwachten.
- Men moet zijn weldaden niet zo precies tellen of bijeen rekenen.
- Mochten[353] de weldaden spreken, dan moeten wij zelf zwijgen.
- Vijanden zijn de grootste weldaden.
- De[354] grootste weldaden zijn die, waarvan wij menen dat wij ze wederom verschuldigd kunnen zijn. Wanneer de weldaden echter hoger stijgen, beginnen wij onze weldoeners heimelijk te haten, in plaats van dat wij jegens hen erkentelijk zouden zijn.
- Een[355] treuzelaar en langzame gever verkleint zelf de waarde van zijn weldaden. Want als het zolang duurt, hoopt

[353] Seneca.
[354] Meré. Tacitus. [Onduidelijk bij welke uitspraak de verwijzing hoort; vert.].
[355] Balzoe. [Onduidelijk; vert.]

men met louter ongeduld, of men zoekt op alle mogelijke manieren zich van de verplichting van zulke weldaden los te maken.

- Vaak hebben degenen die ons wel doen, oorzakelijke motieven en bedoelingen die hen zowel weinig of niets helpen, alsook ons tot een niet zo grote erkentelijkheid kunnen verplichten.
- Niets[356] verwerft voor onze weldaden een grotere roem, dan wanneer wij ze uit een goede aandrift doen.
- Ik[357] wil niet daarmede de erkentelijkheid die ik jegens u heb, verzwakken omdat ik mij zou inbeelden, als zou ik de gunst verdiend hebben die gij mij bewezen hebt.
- Wanneer men steeds maar toevoegt aan de weldaden, verfrist men steeds het aandenken eraan, en laat men aldus de ander niet de tijd om de weldaden te vergeten.
- Het is een grote en prachtige zaak, wanneer men over datgene wat ons het geluk heeft gegeven, heer is, en het ten beste van diegenen aanwendt die men liefheeft.
- Een verstandige mens zal nimmer een weldaad aannemen die hij niet wederom te verschuldigen en wederkerig te maken weet.
- Men[358] veracht dikwijls een weldaad voordat men die goed onderkend heeft en zijn nut heeft ingezien.
- De[359] huidige weldaden zijn de eerstelingen van de toekomstige.
- Weldaden[360] kan men niet met geweld afdwingen, zoals schulden.
- Het[361] is net zo roemvol dat men anderen weldaden bewijst, als zelf weldaden te verdienen.

---

[356] Costar.
[357] Balzac.
[358] Lucretius.
[359] Richelet.
[360] Balzac.

- Weldaden[362] blijven wel weldaden, en hoewel de ondankbaren ze al vergeten, zo gaat daardoor hun roem niet ten onder.
- Al te grote weldaden die men nimmer meer kan vergelden, maken ons tot slaven. Ze zijn fijne en zachte ketenen die ons hart en onze vrijheid ketenen en binden.

Woorden.

- De overvloed aan woorden is de rijkdom der talen.
- Men moet de voorkeur geven aan die woorden, welke tot het begrip der dingen die wij willen uitdrukken, het allergeschiktst zijn.
- Verbloemde[363] woorden hebben een grotere aangenaamheid dan de andere, en zijn het sieraad van de rede. Ze roeren en bewegen ons veelmeer, aangezien wij ze niet zo gewend zijn, en aangezien ze de aangelegenheid waarmede ze verbonden worden, een veel grotere nadruk geven dan de natuurlijke en bekende woorden.
- Zoals het ieder jaar pleegt te geschieden dat de bomen hun bladeren wisselen, waarbij de oude het allereerst afvallen, zo gaat het ook met de oude woorden. In plaats van deze, komen steeds nieuwe in bloei, en deze hebben daarna de voorkeur, zoals jongelieden voor de ouderen.
- Een verstandig iemand neemt genoegen met weinig woorden. Fraaie woorden prikkelen de oren, doch goede gedachten verheugen het verstand.

---

[361] Seneca.
[362] Seneca.
[363] Bouhours.

Zinrijke woorden.

- Een[364] zinrijk woord heeft steeds zijn nut. Ongeacht bij wie het vandaan komt, doet men er goed aan wanneer men het onthoudt.
- Montagne[365] zegt, dat een zinrijk woord dat uit de mond komt van een domme, simpele kerel, als een fraaie degen is die aan de zijde gedragen wordt door een knecht of arme slaaf.
- Aan schertsende woorden kan men de levendigheid en scherpzinnigheid, doch ook de domheid van een gemoed herkennen.
- Men kan voor geen enkel zinrijk woord laten doorgaan wat slechts aankomt op een woordenspel, en niet op een werkelijke gedachte. Men onderkent een waar zinrijk woord hieraan, wanneer het niets van zijn schoonheid, juistheid en aannemelijkheid verliest, hoewel het reeds in andere talen vertaald is geworden.
- Zinrijke woorden hebben een dubbel nut. Ten eerste namelijk dienen ze tot vermaak en opmontering van een slaperig gezelschap. Vervolgens bevatten ze ook veel fraaie leringen, die men in onderscheiden gevallen en standen kan gebruiken.

Wonderwerken.

- Reken er vooral niet op, de almacht van God naar de verjongde maatstaven van uw verstand af te meten.
- Men moet zich goed beheersen, wanneer men over de ganse omvang van de goddelijke macht wil spreken.
- Ge[366] moet het u niet vreemd en zeldzaam laten dunken wanneer daar, waar God woont, bovennatuurlijke dingen geschieden, aangezien immers God boven de natuur zelf staat.

---

364 Bocaoc. [Niet goed leesbaar; vert.].
365 Montagne.
366 St.-Jean Climaque.

- God, die een levend wezen is, overstijgt dikwijls de grenzen en regels der levenloze en zinloze natuur.
- Gelovige christenen zullen geen wonderwerken verlangen.
- Aan zichtbare wonderwerken te geloven, is geen kunst. Wie echter ook zonder deze gelooft, diens loon zal het aanschouwen zijn van God.

Tijd.

- De[367] tijd heeft ook zijn uitwerkingen. Hij werkt in ons op een onzichtbare, verborgen wijze.
- Door de onderscheiden dingen die hij onze zintuigen voorhoudt, bewerkstelligt hij werkelijk verbazingwekkende veranderingen in ons gemoed.
- Die tijd moet als verloren worden beschouwd, waarin wij wat anders doen dan ons ten goede past.
- De tijd is het richtsnoer en de regel van alle menselijke dingen en handelingen.
- Het tijdverdrijf mag nimmer tot tijdverderf worden.
- Aangezien de uitslag van alle dingen aan de tijd is onderworpen, en men in alles de tijd moet afwachten, zo zegt Machiavelli, is niets in de tijd zo schadelijk en onaangenaam als de tijd zelf. De Florentijnen hebben daarom een spreekwoord: ‘Hetgeen reeds geschied is, is veel beter dan datgene wat nog moet geschieden’.
- Zie de verstreken tijd steeds met bedroefdheid en emotie aan, omdat gij die niet beter hebt aangewend. Zie dus hoe ge de toekomstige tijd verstandiger kunt gebruiken, en wend de huidige tijd ertoe aan, dat gij de genade die God u aanbiedt, goed zult aannemen.
- Alle minuten van ons leven ijlen naar de deur der eeuwigheid, en alle uren gaan naar de hemel en beklagen zich, dat ze door de mensen zo slecht zijn aangewend.

---

367 Augustinus.

Toorn.

- De toorn heeft drie hoofddoeleinden. Hetzij probeert men daardoor zijn eer te redden, of men bestraft daarmede het aangedane onrecht, of men wil daarmede verhoeden dat de ander ons verder beledigt en vertoornt.
- Het allereerste wapen van de toorn zijn de woorden. Men laat zijn toorn openlijk zien, wanneer men gelooft dat men tot vertoorndheid terechte en verstandige redenen heeft.
- De[368] toorn is met ons geboren. Wie deze wil uitroeien, zou de ganse natuur moeten uitroeien.
- Wil[369] men zijn toorn verzachten, dan moet men zich verwijderen van datgene wat ons tot toorn prikkelt.
- Hoe meer wij het aangedane onrecht vergeten, des te meer neemt de toorn bij ons af.
- Wilt[370] gij over uw toorn de overhand behouden, verschuif dan alles wat gij wilt doen, tot de volgende morgen.
- In de natuur zijn veel dingen die ons niet in het minst tot toorn bewegen. Daardoor wil de natuur ons leren, dat wij niet aan de toorn moeten toegeven, noch anderen daartoe moeten prikkelen.
- Wilt gij weten wat toorn voor een schandelijke en akelige kwestie is, kijk dan slechts naar een ander wanneer hij vertoornd is.
- De matiging van de toorn dient tot het behoud niet alleen van onze eer, doch ook van onze gezondheid.
- Het is de grootste overwinning wanneer men zijn toorn kan overwinnen.
- Het stilzwijgen verzacht de toorn. Zolang de hitte van de toorn nog rondwaart, zo lang kan men geen goede afwegingen maken.

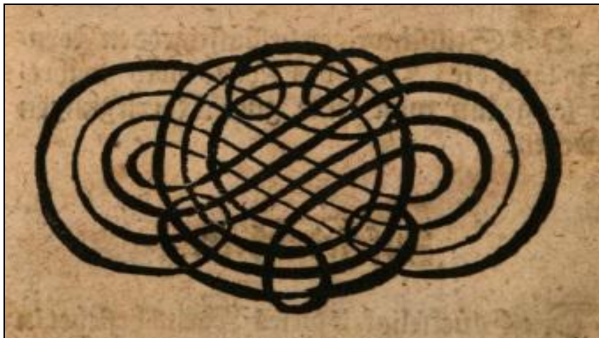
---

[368] Saint-Évremond.
[369] Seneca.
[370] Seneca.

Tevredenheid.

- De gelukzaligheid van dit leven bestaat uit de rust en tevredenheid van het gemoed, en deze kunnen wij niet hebben, noch behouden, wanneer ons het geluk al te zeer de hoogte in drijft.
- De mensen laten hun gemoedsrust in de steek, en lopen de eer achterna, die hen toch door niets anders gelukkig kan maken dan wanneer deze hun de tevredenheid van het gemoed teruggeeft, die het toch reeds gehad heeft en om harentwille heeft verlaten.
- Zonder wijsheid en verstandigheid kunt gij geen ware tevredenheid hebben.

E I N D E.

---

[i] Dit nuttige boek is te Ulm in het jaar 1668 in I 2 onder de titel ‘das Licht der Weisheit’ tot doorvorsing van de oorsprong en ware eigenschap van alle dingen de weg tonend, door een Duits minnende veder uit het Frans vertaald. De heer Louys Moreri schrijft in ‘le Grand Dictionaire Historique’, editie Amsterdam, in het jaar 1692, fol. 137, over hem: “Mr. Pierre Charron, Docteur en Droîts, & Avocat au

Parlement de Paris, etoit un bon Homme, sage, & craignant Dieu, qui préchoit avec beaucoup de Zele & c." (f. Mr. Bayle in zijn 'Dictionaire', fol. 90 I.

[ii] Mr. Naudé dit, dans sa Bibliographie, quil l'estimoit si particuliement, quil le préferoit a Socrate, in citat. Moreri, fol. I 37.

[iii] Zie het compendieuze 'Gelehrten Lexicon', Leipzig, 1726, P. II, p. 193.

[iv] De titel is: 'Essai de Morale', Tom. VI, Luxemburg, 1714, in I 2.

[v] Zo oordeelt daarover de heer Thomasius, P. I, in zijn aardige en ernstige 'Monats-Gesprächen', p. 684. Confer de aardige en goed getroffen overweging van de heer D. Zapffens in het voorwoord. De titel is: 'Les Conseils de la Sagesse', ofwel de koninklijke inleiding tot de ware verstandigheid van Salomon, Dresden, 1721.

[vi] De heer D. Buddeus in het algemene historische Lexicon, Leipzig, 1722, uitgegeven door de heer Gritschen, noemt haar een in Frankrijk in de 17e eeuw zeer beroemde vrouw, die wegens haar aardige verzen de bijnaam 'de Franse Sapho' droeg.

[vii] Zie het compendieuze 'Gelehrten Lexicon', p. 763, P.I.